

KIBRIS'TA YAŞANANLAR VE TÜRK MUKAVEMET TEŞKİLATI (1957-1964)

DİLEK YİĞİT YÜKSEL*

ÖZ

Kıbrıs, coğrafi konumundan dolayı uluslararası siyaset alanında büyük önem taşımaktadır. Kıbrıs Adası'nı yöneten devlet, Akdeniz ve çevresini kontrol edebilmektedir. Bundan dolayı tarihte mücadelelere ve savaşlara sahne olmuştur. 1878 yılında Osmanlı Devleti ile Birleşik Krallık (İngiltere) arasında imzalanan bir antlaşma ile Kıbrıs'ın yönetimi İngiltere'ye bırakılmıştır. Birinci Dünya Savaşı başladığında, tek yanlı bir karar ile İngiltere adayı ilhak etmiştir. Daha sonra Kıbrıs, Taç Kolonisi ilan edilmiştir. Kıbrıslı Rumların organizasyonu olan EOKA 1955 yılında George Grivas liderliğinde hükûmete karşı saldırı başlatmıştır. Talepleri Enosis'tir (Yunanistan ile birleşmek). Sonra Kıbrıslı Türklere karşı katliam başlatmışlardır. Kıbrıslı Türklerin organizasyonu olan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT), 1957 yılında savunmaya başlamıştır. TMT Türkiye Cumhuriyeti'nin desteği ile yeniden yapılandırılmıştır. Bu çalışmada, TMT'nin kuruluşu, yapısı, savunma faaliyetleri ve Kıbrıs Adası'nda yaşanan süreç anlatılmaktadır. Çalışmamızın amacı, Türk, İngiliz, Yunan ve Birleşmiş Milletler arasındaki ilişkilerin kronolojik özetini de içeren Kıbrıs konusundaki çalışmalara katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslı Türkler, Türk Mukavemet Teşkilatı, Enosis.

* Öğr. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE, dileksel@hacettepe.edu.tr

INCIDENTS IN CYPRUS AND TURKISH RESISTANCE ORGANIZATION (1957-1964)

ABSTRACT

Cyprus is of strategic importance in international politics owing to its geographical location. A state, which rules the Cyprus Island can be considered to control the Mediterranean and its surroundings. Therefore it had been a scene of struggles and battles in history. Following the treaty signed between the Ottoman Empire and the United Kingdom in 1878, the responsibility of the administration of Cyprus was given to Britain. When the First World War broke out, Britain unilaterally annexed the island. Afterwards Cyprus became a Crown Colony. In 1955 a Greek Cypriot organization called EOKA under the leadership of George Grivas, started fighting against the Governor. Their demands were the annexation of the island with Greece, simply Enosis. Thus they started massacre against the Turkish Cypriots. In 1957 a Turkish Cypriot organization called Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) (Turkish Resistance Organization) started resistance. TMT has been restructured with the support of Republic of Turkey. In this study, the establishment, structure, defence activities of TMT and the process on the Cyprus Island is described. Our work aims to contribute to the studies in Cyprus issue including the chronological summary of the relations between Turkish, British, Greek and UN in the historical perspective.

Keywords: Republic of Cyprus, Turkish Cypriots, Turkish Resistance Organization, Enosis.

GİRİŞ

19. yüzyıl başlarından günümüze kadar Kıbrıs'ta yaşanan huzursuzlukların geçmişi, Yunanların Büyük Bizans'ı yeniden kurma hayaliyle Osmanlı Devleti'ne isyan ettikleri tarihe kadar uzanır. Fransız İhtilali sonrası gelişen düşünsel ortamda Avrupa, Yunanların Osmanlı egemenliğinden kurtarılmasının gerekli olduğuna karar vermiş ve bazı dernekler kurmuştur. Türkçe anlamı "Dost Şirket" olan ihtilalci Filiki Eteryaya Cemiyeti ikisi Rum birisi Bulgar üç tüccar tarafından 1814 yılında Odessa'da kurulmuştur. Açıklanan amacı Osmanlı Devleti'nin içindeki Hristiyan halkın eğitim ve öğretimini geliştirmek olsa da asıl hedefi, İstanbul başkentli Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltmektir. Bu ülküleri "Megali İdea" olarak isimlendirilmiştir. Cemiyetin gerçek başkanı Fenerli Konstantin İpsilanti'nin oğlu ve Rus çarının yaverliğini yapan Aleksandr İpsilanti'dir. 1829'da Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, artık megali ideanın gerçekleşmeye başladığı düşüncesini getirmiştir¹.

1877-1878 yıllarında yaşanan Osmanlı-Rus savaşının sonunda kaybeden Osmanlı Devleti olmuş, Ruslar Osmanlı Devleti için büyük tehdit haline gelmişlerdir. Diğer taraftan Rusların Akdeniz'e inmesini istemeyen ve Kıbrıs'ın stratejik önemini farkında olan İngiltere, Osmanlı Devleti'ne yardım teklif etmiştir. Fakat bu yardımın karşılığında Kıbrıs'ın yönetimini devralma şartını getirmiştir. Osmanlı Devleti bu teklifi kabul ederek, 4 Haziran 1878 tarihinde imzaladığı Kıbrıs Antlaşması ile adanın yönetimini İngilizlere devretmiştir. Sultanın isteğiyle bir de ek anlaşma imzalanmıştı. Buna göre; Rusya, Osmanlı'nın doğu illerini geri verdiği zaman İngiltere de Kıbrıs'ı geri verecek ve asıl antlaşma geçersiz olacaktı. Fakat Rusya çekildikten sonra İngiltere bu anlaşmaya uymamış ve karşılığını ödeyerek kiraladığı Kıbrıs'ın yönetimini Osmanlı Devletine geri vermemiştir. Mülkiyeti İngiltere'ye devredilmemiş olsa da Kıbrıs, İngiltere'nin bir kolonisi haline gelmiştir².

- 1 1894 yılında cemiyetin adı "Etniki Eteryaya" olarak değiştirilmiştir. Vehbi Zeki Serter, **Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım: Göç, Acı ve Gözyaşı**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, s.12-16.
- 2 Yuluğ Tekin Kurat, **Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği (1877 -1880)**, A.Ü.D.T.C.F.Yay., Ankara 1968, s.84; Sabahattin İsmail, Ergin Birinci, **Kıbrıs Türkünün Varoluş Savaşımında İki Ulusal Kongre (1918-1931)**, Gelişim Ofset, Lefkoşa 1987, s.12. Nazım Güvenç, **Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye**, Çağdaş Politika Yayınları, Kıbrıs 1984, s.32; Nizamettin Balaban, **Millî Mücadelede Türk Basını**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basıl-

12 Temmuz 1878'de Kıbrıs'ın son Türk valisi olan Besim Paşa makamını İngiliz Amiral Lord John Hay'e devretmiştir. Kıbrıs'ta 307 yıl boyunca dalgalanan Türk bayrağı indirilip yerine İngiliz bayrağı çekilmiştir. Adanın İngiliz yönetimine geçişiyle Rumlar Enosis isteklerinin gerçekleşme aşamasına girdiğini düşünmüşlerdir³.

1-KIBRIS'TA İNGİLİZ YÖNETİMİ VE KIBRISLI SAVAŞÇILARIN MİLLÎ ÖRGÜTÜNÜN FAALİYETLERİ

İngiliz yönetiminin adada uyguladığı politikalar adaya huzur getirmemiş, aksine Rumların isyanına, Türklerin ise isyan etmedikleri halde Rumlarla birlikte cezalandırılması sonucunda iki toplumda da milliyetçilik düşüncesinin radikalleşme yoluna girmesine neden olmuştur⁴. 1931 yılında yaşanan Rum isyanının sonrasında İngiliz yönetiminin almış olduğu baskıcı önlemler şiddeti tırmandırmıştır⁵.

1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan, İngiltere'nin olduğu ittifaka katılmış ve savaş bu ittifakın lehinde sona ermiştir. Bunun üzerine Yunanlılar, İngiltere'den adayı tekrar talep etmişlerdir. Zaten İtalya'nın Oniki Ada'yı 1947'de Yunanistan'a bırakmış olması hedefe çok yaklaşıldığını göstermektedir. Buna karşın Vali Lord Winsten, Kıbrıs'ın özerk bir yönetime sahip olmasını önermiş ve bu önerinin görüşülmesi için Türk ve Rum temsilcilerini çağırmıştır. Rum temsilcileri, Enosis dışında başka çözüm istemediklerini be-

mamiş Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2006, s.3-4; Meltem Onurkan Samani, **Kıbrıs'ta Bir Sömürge Kurumu: Kavanin Meclisi (1882-1931)**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s.32; Bkz. Ahmet Gazioğlu, **Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878)**, Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 2000; Ahmet Gazioğlu, **Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878-1960)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1997; Rıfat Uçarol, **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması Adanın İngiltere'ye Devri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1978.

3 Halil Fikret Alasya, **Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 1992, s.25; Dilek Yiğit Yüksel, "Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi (1914-1958)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C 8, S 18-19, Yıl 2009, Bahar-Güz, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2011.

4 Taçgey Debeş, **Sir Ronald Storrs'un Kıbrıs Anıları (1926-1932)**, Mez-Koop Bankası Kültür Yayınları, No:1, KKTC 1993, s.29-34.

5 Ergin M.Birinci, **M.Necati Özkan (1899-1970)**, Necati Özkan Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s.216, 182-183; Debeş, **a.g.e.**, s.102. Lütfi Özter, **Ulusal Mücadelede Denktaş**, Özyurt Matbaacılık, 2004, s.18-19.

lirtmişlerdir⁶. Türkler ise 28 Kasım 1948 tarihinde Lefkoşa'da yaptıkları büyük mitingi gündeme getirerek Türk halkının Rumların talep ettiği Yunanistan'a ilhak ve olası bir muhtariyetin Türklüğün mahvına sebep olacağına, adanın asayişini bozacağına dair inançlarını belirterek toplantıdan ayrılmışlardır⁷.

II. Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs Türkleri arasında siyasi örgütlenmeler devam etmiştir. 1942 yılında Dr. Fazıl Küçük tarafından İngiliz sömürge yönetimine ve Rumlara karşı yeni bir hareket olarak 'Halkın Sesi' gazetesi yayımlanmaya başlamıştır. Aynı yıl KATAK (Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu) oluşturulmuş, bu örgüt etrafında bir dayanışma sağlanmıştır. Ancak liderler arasında yaşanan anlaşmazlıklar KATAK'ın sonunu hazırlamıştır. Necati Özkan İstiklal Partisini kurarken 1944'de Dr. Fazıl Küçük Millî Birlik Partisini kurmuştur. Bu partinin adı daha sonra Kıbrıs Türktür Partisi olarak değiştirilmiştir. Oluşturulan siyasi örgütlenmeler yanında işçi örgütlenmeleri de ortaya çıkmıştır⁸. Rumların Enosis hedefli faaliyetleri, Kıbrıslı Türklerin birlik olmasının gerekliliğini göstermiştir. Bu amaçla Türklere ait kurum ve kuruluşların bir araya gelerek bir üst kurum kurmaları gerekli görülmüş, 1949 yılında Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF) kurulmuştur⁹.

- 6 Faiz Kaymak, **Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?**, Haz.Müfide Zehra Erkin, Alpay Basımevi, İstanbul 1968, s.10; Yeşim Örek, **Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tarihi Gerçekleri: Osman Örek'in Kişisel Arşivinden**, Alfa Yayınları 2043, İstanbul 2010, s.5.
- 7 Kıbrıs Türk mücadelesinin lideri Dr. Fazıl Küçük'ün İsmet İnönü'ye gönderdiği bir telgraf. **BCA 40-241-14-2**.
- 8 II. Dünya Savaşı'ndan sonra yayın hayatına başlayan *Türk Sözü* gazetesinde yer alan bir yorum şöyledir: "Kıbrıs Maden Şirketi'nde bir grev başlamıştır. Bu grev Rum işçilerle ortaklaşa yapılmıştır. Türk işçi liderleri, işçilerin haklarını korumak için canla başla çalışmışlardır. Fakat Türk basınının en büyük endişesi bu grevi fırsat bilen bazı kişilerin Türk işçileri arasında komünizmi yayma girişimi başlatacakları endişesidir. Gazetede bu endişe ile Muzaffer Gürhan 'Türk İşçisi Komünist Değildir' başlıklı bir makale yazmıştır." Bu haber ve benzeri haberler için bkz. Harid Fedai, Mehmet Arı, **Örnekleriyle Kıbrıs Türk Basım Tarihi-1- (1891-1963)**, Tipograf Art Basım Yayın, Lefkoşa 2012, s.114-118; Örek, **a.g.e.**, s.6-8.
- 9 Resmî amacı "Kıbrıs Türklerinin siyaset dışındaki problem ve ihtiyaçlarını temin yolunda başta Kıbrıs Adası Türk Azınlıkları Kurumu (KATAK) ve Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi (KMTHP) olmak üzere bütün Türk kurumlarının işbirliği içinde çalışmasını sağlamak" olan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF), 8 Eylül 1949 tarihinde kurulmuştur. KTKF çok geniş bir yelpazede toplumun sesi haline gelmiştir. Federasyonun ilk başkanı Faiz Kaymak, 1949-1957 yılları arasında bu görevi sürdürmüştür. 27 Ekim 1957 tarihinde görevini, Rauf R. Denктаş'a bırakmıştır. Ulvi Keser, "Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu- Nacak İşbirliği ve Ekonomik Kalkınma Gayretleri",

1950 yılında Kıbrıs'ta Emekçi Halkın İlerici Partisi (AKEL)¹⁰ ve Kilise işbirliği sonucu Rum kiliselerine konulan “Enosis istiyorum” başlıklı defterlere atılan imzalar, katılanların %96'sının Enosis'i istediği dünyaya duyurulmuştur. Oysa plebisit olarak gösterilen bu oylamaya katılanların içinde Kıbrıs Türkleri bulunmamaktadır¹¹.

Gelişmeler karşısında Türkiye Cumhuriyeti'nin tavrı, olayların dışında yer almak şeklinde olmuştur. Bunu da dönemin Türk Dışişleri bakanları çeşitli vesilelerle dile getirmişlerdir. Nitekim Cumhuriyet Halk Partisi hükûmetinin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak 23 Ocak 1950'de TBMM'de “Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur.¹²” beyanatını yaparken, aynı yıl yapılan seçimleri kazanarak hükûmete gelen Demokrat Parti'nin ilk Dışişleri Bakanı olan Fuat Köprülü de TBMM'de aşağı yukarı aynı sözleri söylemiştir¹³. Türkiye'nin takınmış olduğu pasif tutum, Enosis isteyen Yunanlıların ve Kıbrıs Rumlarının işine yaramıştır. 4 Temmuz 1952'de Atina Radyosu'nda yayınlanan bir programda içinde bulunulan durum ve Yunanistan'ın tutumu net biçimde anlatılmaktadır: “Atina Başpiskoposu Spiridon ve beraberindekiler Venizelos'u ziyaret etmiş, Kıbrıs Adası'nın anavatana ilhakına engel olan idarenin ne kadar devam edeceğini sormuş ve nüfusun %90'ının Yunanistan'a ilhakı şiddetle arzu etmekte olduğunu belirterek konunun Birleşmiş Milletler Konseyi'ne götürülmesini istemiştir. Cevap olarak da Venizelos, Yunan hükûmetinin

History Studies Volume 4/1 2012, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423902443.pdf> (Erişim Tarihi: 8.8.2016).

- 10 1926 yılında kurulan Kıbrıs Komünist Partisinin devamı olarak 1942'de AKEL kurulmuştur. Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu, Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960-1983)**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları s.9-10; Güvenç, **a.g.e.**, s.101-107. AKEL (Çalışan Halkın İlerici Partisi), 1946 seçimlerinde dört büyük kentte belediye başkanlığını kazanmıştır. PEO (Kıbrıs İşçi Federasyonu) da 1950'li yılların ortalarına kadar en güçlü sendika durumundadır. Salih Öztoprak, **Kıbrıs'ta Hasıraltı Belgeler 1925-1975**, Kitap Matbaacılık, Gönyeli/Kıbrıs 2007, s.13; Ayrıntılı bilgi için bkz. Yiannos Katsurides, **Kıbrıs Komünist Partisi Tarihi**, Çev: Kıyal Eresen, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2014.
- 11 Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974)**, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, s.11.
- 12 Örek, **a.g.e.**, s.9; **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1950.
- 13 Büyükelçi Asaf İnan: “1950 yılında Türkiye'de iktidara gelen DP hükûmetinin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Kıbrıs'taki durum ve çalkantılar söz konusu olunca ‘Bizim bir Kıbrıs sorunumuz yoktur.’ demiştir.” Gül İnanç, **Büyükelçiler Anlatıyor: Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970-1991)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s.13. Mehmet Hasgüler, **Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.361.

Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için elinden geleni yapmaya devam edeceğini ve gerektiğinde BM'ye müracaat edilebileceğini bildirmiştir. Bugün (4 Temmuz 1952) Atina'da ve bütün Yunanistan'da, İngiltere'nin Kıbrıs meselesinde takındığı tavrı protesto eden büyük bir gösteri yapılmıştır. Kilise, matem işareti olarak çanlarını çalarken, halk sokağa çıkmamış, resmî ve resmî olmayan işyerleri ile okullar kapanmış, deniz, kara ve hava seferleri durdurulmuştur. Kıbrıs başpiskoposu, Amerika büyükelçisine de muhtıra vererek, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için Amerika'nın desteğini istemiştir.”¹⁴

29 Eylül 1952 tarihinde KTKF Başkanı Faiz Kaymak Türkiye'ye gelerek Fuat Köprülü ile görüşmüş, Kıbrıs'taki mevcut durumu ve endişelerini aktarmıştır. Buna karşılık “Türkiye'nin düşmanı çok. Türkiye sağlam kaldıkça Kıbrıs Türkleri de sağlam kalır. Şimdi Yunan dostluğu vardır. Dostluklar zararlıdır. Fakat sizinle alakamızı kesmeyeceğiz. Adada banka, sigara fabrikası ve gazeteler kurulmasına destek olacağız. Öğretmen göndereceğiz.” cevabını almışlardır¹⁵.

Yunanistan hükûmeti 1953 yılından itibaren Kıbrıs'la resmen ilgilenmeye başlamıştır. İngiliz Başbakanı Sir Anthony Eden ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgos Papagos'un görüşmelerinde, Eden'in “Kıbrıs'ın Yunanistan'la hiçbir zaman birleşmeyeceğini” söylemesi üzerine Yunanistan hem “Kıbrıs konusunu” BM'ye resmen götürmeye karar vermiş hem de Makarios'a ve EOKA'ya yardım etmeye başlamıştır¹⁶. 1954 yılında Başpiskopos Makarios¹⁷, Yunanistan'la birlikte Kıbrıs konusunu BM'de dile getirerek plebisit sonuçlarının tanınmasını istemiştir. Kıbrıslı Türklerin katılımı olmaksızın alınan plebisit sonucunun Kıbrıs halkının kararı olarak dünyaya aktarmış olması artık Rumların mücadele hedef ve stratejisini kesin olarak göstermektedir¹⁸. BM'nin söz konusu başvurusu kabul etmemesi üzerine Makarios, silahlı mü-

14 Bkz.: **BCA 102-635-8**.

15 Kaymak, **a.g.e.**, s.16.

16 Makarios Druşotis, **Karanlık Yön. EOKA**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2005, s.43.

17 Daha sonra III. Makarios adıyla Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilecek olan Mihail Hristodulu Muskos, Dünya Kiliseler Konseyi'nin bursu ile ABD'nin Boston kentinde eğitim görmüştür. Makarios, 8 Nisan 1948'de Kitium Metropolitisi seçilmiştir. Druşotis, **a.g.e.**, s.15.

18 İsmail, **Unutulan Yıllar...**, s.s.11-15. BM'de yapılan görüşmeler ve sonuçları için bkz.: Ahmet Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara 1998, s.26,44.

cadele kararı alarak hazırlıklara başlamıştır¹⁹. Yunan hükümetinden silah ve maddi destek almak için Yunanistan'a gitmiş, aralarında General Grivas'ın da olduğu Enosis taraftarlarıyla görüşmüştür. Görüşmeler sonucunda Enosis'i örgütlemek üzere Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Birliği anlamına gelen EOKA örgütü, emekli bir Yunan subayı olan Kıbrıs asıllı Georges Grivas tarafından Yunanistan'ın başkenti Atina'da kurulmuştur²⁰. EOKA'nın iki hedefi vardır:

- İngilizleri adadan çıkarmak,
- Türkleri yok ederek Enosis'i gerçekleştirmek²¹.

Grivas, gizlice adaya gelmiş ve beraberinde silah, bomba ve cephane de getirmiştir. Bir taraftan da Kilise, kendisine bağlı olarak kurulan gençlik örgütlerinden EOKA'ya militan yetiştirmektedir. Hazırlıklarını tamamlayan EOKA, 1 Nisan 1955'te adanın her tarafında bombalı saldırı düzenleyerek eyleme geçmiş, önce, İngilizlere karşı düzenlenen eylemler, kısa sürede Türk'lere yönelmiştir. Türk halkı da varlığını sürdürebilmek için savunma amaçlı örgütlenmelere başlamıştır²².

EOKA'nın Lefkoşa'nın Türk bölgesinde bulunan polis merkezine yerleş-tirdiği bombanın patlaması sonucunda 14 Türk yaralanmış ve etraftaki evler-

19 BM kararını protesto için 1954 Aralık ayında başlatılan gösteriler, polisle girişilen çatışmalar, taşlarla sopalarla sokaklarda güvenlik görevlilerine yapılan saldırılar nedeniyle 1955 yılında çok gergin bir hava içinde girilmiştir. Gazioğlu, **a.g.e.**, s.43; BM'de yapılan görüşmeler ve sonuçları için bkz. Ahmet Gazioğlu, **a.g.e.**, s.26-44.

20 EOKA kelimesinin orijinal açılımı "Ethniki Organosis Kypriou Agoniston" dur. Ayrıntılı bilgi için bkz. W. Byford-Johns, **Grivas and the Story of EOKA**, Robert Hale Ltd., London 1959; Halil Alasya, **Kıbrıs ve Rum...**, s.41-47; EOKA, 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren Kıbrıs adasında adanın Yunanlaştırılması için tedhiş faaliyetlerine başlamıştır. İngilizlere, Türklere ve kendilerine yardım ve yataklık etmeyen Kıbrıs Rumlarına karşı kundaklama, sabotaj, cinayet, şantaj ve tehdit eylemlerine girişen EOKA örgütü 16 Ağustos 1960 tarihinde Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde faaliyetlerini durdurmuş gibi görünsün ve Grivas da 1959 yılında Atina'ya dönmüş olsa da eylemlerine kaldığı yerden devam etmiştir. Keser, "Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde..."; "Grivas, 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan ordusu ile İzmir'e çıkmış ve Yunan ileri hareketinde Kuvayı Milliye emrinde çarpışan Demirci Mehmet Efe'ye karşı Yunan ordusunun yan ve geri emniyetinin sağlanmasında görevlendirilmiştir. İlk gerilla taktiklerini Anadolu'da Türk kuvvetleriyle çarpışarak öğrenmiştir." Şükrü Sina Gürel, **Kıbrıs Tarihi**, Kaynak Yayınları:59, İstanbul 1985, C 2, s.102.

21 Bkz. Duruşotis, **a.g.e.**

22 Gazioğlu, **a.g.e.**, s.12-13; Necati Münir Ertegün, **In Search of a Negotiated Cyprus Settlement**, Ulus Matbaacılık, Lefkoşa 1981, s.3; Bkz. Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı**, IQ Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2007.

de ve dükkanlarda büyük hasar meydana gelmiştir. Patlama, Kıbrıslı Türkler arasında büyük heyecan ve korku yaratmıştır. Bunun üzerine Dr. Fazıl Küçük, Türkiye Başbakanı, İngiltere Başbakanı, Kıbrıs Valisi, BM Genel Sekreteri ve Türkiye Millî Talebe Federasyonuna birer telgraf göndererek durumu anlatmış ve yardım istemiştir. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, hükûmeti aktif politika izlemeye davet etmiştir. Diğer taraftan Kıbrıs Türktür Cemiyeti, Türkiye Millî Talebe Federasyonu ve Türk Kıbrıs için Ana Vatan Komitesi 23 Haziran'da birer bildiri yayımlayarak Kıbrıslı Türklerin yanında olduklarını, Türk Kıbrıs'ın er ya da geç Türkiye'ye katılacağını belirtmişlerdir²³.

Kıbrıs'ta Rum saldırıları ve tahrikleri artarken 28 Ağustos'ta Kıbrıs Türklerine karşı genel bir katliam hareketine kalkışılacağı söylentisi tansiyonu iyice yükseltmiş, büyük tepkilere neden olmuştur. Türk hükûmeti 23 Ağustos akşamı Ankara'daki İngiliz Büyükelçisine bir nota vererek tedhişçi Rumların Kıbrıslı Türklere yaptıkları saldırıların Türk kamuoyu tarafından nefretle karşılandığını, bu konudaki tepkilerin günden güne arttığını ve tedhişçilerin Kıbrıslı Türkleri imha tehdidinden sonra Ankara hükûmetinin tepkisiz kalacağını belirterek İngiliz hükûmetinin tedhiş faaliyetlerini derhal önleyerek Kıbrıslı Türklerin can ve mal güvenliğinin sağlanmasını istemiştir²⁴.

Yeni bir Kıbrıs politikası belirleyen İngiltere, Londra'da bir konferans toplanması için girişimlerde bulunmuştur. 29 Ağustos 1955'te çalışmalarına başlayan Londra Konferansı'nda Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Türkiye'nin Kıbrıs politikasını açıkladığı konuşmasını, "Türkiye statükodan memnundur ve korunmasını istemektedir. Ama eğer mevcut durumda bir değişiklik yapılacaksa, en doğru yol adanın eski sahibi olan Türkiye'ye verilmesidir." şeklinde tamamlamıştır²⁵. Konferans bir sonuca ulaşmadan dağılmıştır. Bu sonuçta etken olan bir olay da Türkiye'de yaşanan 6-7 Ey-

23 *Halkın Sesi* gazetesinden aktaran Serter, **a.g.e.**, s.51-53.

24 Serter, **a.g.e.**, s.55-56.

25 Büyükelçi Mahmut Dikerdem'in konu ile ilgili yorumları şöyledir: İngilizler Kıbrıs'ın yönetimini uzun süre ellerinde tutamayacaklarını anlamışlardır. Hem zaman kazanmak hem de askerî üslerini korumak amacıyla Türkiye ile Yunanistan'ı karşı karşıya getirmek istiyorlardı. Bu nedenle İngiltere Dışişleri Bakanı Harold Mc Millan bir üçlü konferans çağrısı yapmıştır. Konferans 29 Ağustos 1955 tarihinde Londra'da Lancaster House'da toplanacaktır. Bu toplantı, 1960 antlaşmalarının temelini oluşturmuştur. Zorlu'nun bulunduğu 28 sayfalık Türk tezinin özeti için bkz. Semih Günver, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1985, s.65-66.

lül olaylarıdır. Büyükelçi Dikerdem, Türk görüşme heyetinin 6 Eylül 1955 akşamı, hazırladıkları bildirinin taslağını Menderes'e aktarmak için Londra Büyükelçiliğinde toplandıklarını anlatmış ve şöyle devam etmiştir: “Toplantı odasındaki telefon Türkiye'ye bağlandığında Başbakanın Ankara'da değil, İstanbul'da olduğu anlaşıldı. Menderes'le konuşmaya başlayınca Zorlu'nun renginin attığını farkettim. Taslağı okumaya başlarken birden sustu. Bu sırada Menderes, İstanbul'da Rum azınlığa karşı saldırıların başladığını, bu nedenle kendisinin derhal İstanbul'a hareket ettiğini söylerken Zorlu'nun hemen dönmesini istemişti.”²⁶ Olaylar sonrası Türkiye-Yunanistan ilişkileri kopma noktasına gelirken, Kıbrıs'ta EOKA eylemlerini iyice arttırmıştır. Buna karşı Kıbrıs Türkleri de harekete geçmiş, Fazıl Küçük'ün liderliğini yaptığı parti, “Kıbrıs Türktür Partisi” adını almış ve ilk direniş örgütü olan “Volkan” kurulmuştur²⁷. Volkan, İttihat ve Terakki'nin çağdaş bir versiyonu olarak yorumlanabilecek, ancak daha çok mahalli örgütlenmelerle sınırlı kalan bir gizli teşkilattır. Açılışının “Var Olmak Lazımsa, Kan Akıtmamak Niye” olduğu ileri sürülen Volkan örgütü, Fazıl Küçük'ün yanısıra Şakir Özel ve Kemal Mişon gibi kişilerce kurulmuştur. Lefkoşa Polis Merkezinde silah ambarından sorumlu olarak görev yapan Mehmet Hıfzı Işıltan ise örgüte silah temin eden ve lojistik destek sağlayan kişilerden birisidir. Volkan kurulduktan kısa bir süre sonra halka mücadele azmi ve umut aşılayan bildirimler yayımlamaya başlamıştır. Fakat Volkan'ın eylemleri daha çok bildiri dağıtmak düzeyinde kalmıştır²⁸.

EOKA'nın faaliyete geçtiği 1955 yılından itibaren İngilizler, kendilerinin ve dolayısıyla adanın güvenliği açısından bu örgütün eylemlerine karşı polis

26 Günver, **a.g.e.**, s.63-71; Bkz. Emine Gürsoy Naskali, **6-7 Eylül Olayları Davası**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007; Melek Fırat, “6-7 Eylül Olayları”, **Türk Dış Politikası**, ed: Baskın Oran, C 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.601-603; Olayı kısa bir zaman diliminde aktaran bir film, **Güz Sancısı**, Yön. Tomris Giritlioğlu, VCD, Kanal D, 2008 (Yılmaz Karakoyunlu'nun aynı adlı romanından uyarlanmıştır).

27 Bkz. Fazıl Küçük, **Mücadelemizin Görkemli Günleri**, Der. Altay Sayıl, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı.

28 Volkan sonrasında kurulan bir diğer örgüt ise 9 Eylül'dür. Ulus Ülfet, İsmail Beyoğlu, Kubilay Altaylı ve Mustafa Ertan Celal gibi Lefkoşa'nın tanınmış ailelerine mensup iyi eğitilmiş gençlerce kurulan bu örgüt, amatör olmasına karşın bu yönüyle Karaçete'den ayrılır. Ancak bu gençler bir Rum saldırısı sonrasında Rumlara karşılık vermek için bomba hazırlarken gerçekleşen patlama nedeniyle trajik bir şekilde hayatlarını kaybetmişlerdir. Ulvi Keser, “Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı”, **Uluslararası Politika Akademisi**, <http://politikaakademisi.org/2015/03/20/14341/> (Erişim tarihi: 8.8.2016).

teşkilatına ve komando olarak daha çok Türkleri almaya başlamışlardır. Bu dönemde polis teşkilatına giren ve daha sonra TMT mücahidi olan Kemal Abdullah, EOKA ile mücadele etmeleri için İngilizler tarafından nasıl hazırlandıklarını şöyle anlatmıştır²⁹: “1956 yılında polis teşkilatına komando olarak girdim. Bir süre sonra Yüzbaşı Button diye birisi geldi. Kaçakların izlerini takip etmek için adam arıyordu. Bizi aldı ve Rum tarafında eğitime götürdü. Eğitimi birinci olarak bitirince, çavuş rütbesi aldım ve beni Kenya’ya eğitim için gönderdi³⁰. 15 günü safaride, yaklaşık 7 hafta Kenya’da kaldım. Dönüşte, Ruslarla işbirliği içinde olan Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır, bize müsaade etmedi İngiliz uçağı ile geçmemiz için. Biz de Aden’de (Yemen) kaldık. İngilizler harçlığımızı ve kalacak yerimizi ayarlıyordu. Otelde 10 gün kaldım. Orada Kore’den dönen Türk Askerî Birliği’ne rastladık. Onlarla hemen arkadaş olmuştuk. Dönüşümüz İngiliz uçağı ile değil, Aden Havayolları ile oldu. Dönünce de, hemen İngilizlerle, Kıbrıs’ın Rum tarafında EOKA’cılarını yakalama operasyonları yaptık.”³¹

Görüldüğü gibi EOKA’nın ilk hedefi İngilizlerdir. Başbakan Menderes’e iletilen 22 Eylül 1955 tarihli bir raporda, Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen yakınlaşma nedeniyle Makarios’un konuşmalarında, “pasif bir politika izleneceği, Türklere bir şey yapılmayacağı fakat Kıbrıs’ta yeni bir anayasanın gerekliliğini ifade eden İngilizlere karşı etkin önlemler alınacağını” söylediği belirtilmiştir. Raporda ayrıca, iki bin kişilik eylemci grubunun İngiliz

29 Kemal Abdullah, 1922 Girne doğumludur. Kendisi Türkçe, Rumca, İngilizce, Arapça ve düşük düzeyde Rusça konuşabilmektedir. Polis teşkilatında komando olarak çalışmış, aynı zamanda Türk Mukavemet Teşkilatında da görev yapmıştır. Kemal Abdullah, kişisel görüşme, 14 Temmuz 2010.

30 “EOKA, İngiliz ve Türklere saldırmakta, insanlara ve mallara zarar vermektedir. EOKA’nın Lefkoşa’da Ortadoğu’nun en zengin kitaplığına sahip olan İngiliz Kültür Merkezi’ni ateşe vermesi ve etraftaki binaların çatılarında yangını söndürmek için çalışanlara yayılım ateşi açarak yangının söndürülmesini engellemesi üzerine İngilizler farklı bir önlem almaya karar verirler. Kıbrıs polis teşkilatının başına daha önce Kenya’da görev yapan G.H. Robins getirilir. Robins ise İngiliz hükümetine müracaat ederek daha aktif, dinamik ve mobil bir polis teşkilatı kurulmasını talep eder. Yeni komutan hazırlanan yeni yasa ile Rum ve Türk ayrımı yapmadan şartlara uygun müracaat edenlerden seçme yapılacağını ilan eder ancak asıl niyeti Rum gençleri yerine Türk gençlerinden oluşan bir vurucu tim kurmaktır. Bu tehlikeli bir yoldur çünkü hizmete çağırılan gönüllüler sadece Türkler olabileceğinden sonuçta Türkler Rumlara karşı savaşa sevk edilecek demektir.” Keser, “Kıbrıs’ta Yeraltı...”, s.154-155.

31 Kemal Abdullah, kişisel görüşme, 14 Temmuz 2010.

bayrağını parçaladıktan sonra, Yunan bayrakları dikerek “Yaşasın EOKA, Yaşasın Enosis” diye bağırdukları, askeri bir jipi devirerek yaktıkları anlatılmış ve polisin ihmalinden söz edilmiştir. Makarios’un kilisede verdiği bir beyanattan alıntı yapılmıştır. Konuşmasında Makarios, İngiltere’nin Kıbrıs halkına teklif edeceği anayasanın Kıbrıs halkı tarafından kabul edilmeyeceğini ve ada halkının hükümlerlik prensibi için sonuna kadar mücadelesine devam edeceğini belirterek, “gayemize ulaşmak için tehditler, sürgünler, ölüm cezaları bizi zerre kadar ürkütmeyecektir. Mukadderatımızı tayin hususunda kanımızın son damlasını bile vermeye hazırız. Hürriyet, kemiklerimizin üzerinde dalgalanacak ve geride kalanlarımız bu adaya sahip olarak mesut günler yaşayacaklardır” demiştir³². Bu beyanattan da açıkça anlaşılacağı üzere, Kıbrıs Rumlarının ilk hedefinde, önlerine anayasa engeli çıkararak ilhakı, Enosis’i engelleyecek güç olarak gördükleri İngiltere vardır. Kıbrıs halkının istediği hükümlerlik prensibinin de Kıbrıs halkının talebi olduğu söylenirken, kanlarının akıtılmayacağı belirtilen Kıbrıs Türk halkının dikkate bile alınmadığı görülmektedir. Plana göre sıra onlara daha sonra gelecektir³³. Kanlarının akıtılmayacağını söylenmesine rağmen, Türklere karşı EOKA’nın faaliyetleri hızla sürmektedir. Bu yıldırma manevralarına karşın İngiltere anayasa ve özerklik ilkeleri konusunda kararlı olmuş, Macmillan Planını gündeme getirmiş, ancak Rumlar yine reddetmişlerdir. Yunanistan’ın engellemelerine rağmen, İngiltere bu planı devreye koymuş ve Kıbrıs’ta Türk ve Rum belediyelerinin sınırları ilk kez çizilmiştir³⁴. Ayrıca İngilizler ise anayasa konusunun çözümü yolunda engel olarak gördükleri Makarios’u, EOKA ile olan ilişkisini gerekçe göstererek 9 Mart 1956’da Seychelles adalarına sürgüne göndermişlerdir. Makarios’un gidişinin ardından EOKA, şiddet eylemlerini daha da arttırmıştır.

2- TÜRK MUKAVEMET TEŞKİLATININ (TMT) VE BAĞIMSIZ KIBRIS CUMHURİYETİNİN KURULUŞU

2.1- TMT’nin Kuruluş Süreci

Süveyş hareketinin İngiltere açısından başarısız olması Kıbrıs için bir dönüm noktası olmuştur. Uluslararası koşullar değişmektedir. Bu olayla bölgede

32 BCA 129-839-1-4.

33 Aynı yer .

34 Alasya, a.g.e., s.91; Yiğit Yüksel, a.g.m., s.170.

etkin güç olma konumunu yitiren İngiltere için adada üslerinin garantide olması askerî açıdan yeterli hale gelmiştir. Dolayısıyla Makarios'un sürgün kararı, İngiltere Başbakanı Macmillan tarafından Mart 1957'de kaldırılmıştır³⁵. İngiltere'nin politikasında yapılan değişiklik, Türkiye'de yankısını bulmuş, Türkiye'nin bakışı da "taksim" yönünde şekillenmeye başlamıştır. Başbakan Menderes, Kıbrıs'ta statükonun korunması politikasını, adanın taksimi şeklinde değiştirmiş, bu politika Türk kamuoyu tarafından önemli ölçüde destek almıştır. Bu konuda *Economist* dergisinde yayımlanan bir mülakat bu değişime İngilizlerin bakışını özetlemektedir. Bu yazıda; "Türkler statüko veya Türk hakimiyeti yerine Kıbrıs'ın taksimi tezini kabul etmekle Kıbrıs meselesinde bir anlaşmaya varmak hususunda Yunanlılardan çok daha uzlaştırıcı olduklarını göstermişlerdir. Fakat Kıbrıs meselesinde hayati menfaatlerinin nazarı itibara alınmadığına kanaat getirirlerse İngiltere ile olan münasebetlerinin mahiyeti kaçınılmaz olarak değişecektir" denilmektedir³⁶. Nitekim Makarios'un adaya dönme kararı Türkiye'de hayal kırıklığı ile birlikte İngiltere'ye karşı bir güvensizlik ortamı yaratmıştır.

Bu sırada adada eylemler sürmektedir. Kıbrıs polis teşkilatında uzun süre görev yapan Özdemir Uzuner, Amerikan Lisesi'nde yaşadıkları olayları şöyle anlatmıştır³⁷: "1950-56 yılları arasında okuldaydım. Ama mezun olamadım. Bunun nedeni de olayların tam içinde yer almış olmamdı. Şöyle anlatayım, EOKA'nın başlamasıyla okulda da bir huzursuzluk başladı. 1954 olayları patlak verdiğinde Amerikan bayrağını indirerek Yunan bayrağını çekmeye başladılar. Biz de ne yapacağımızı şaşırдық. Oysa biz de Türk bayrağını çekebilirdik ama hazırlıksızdık³⁸. Sadece tepki olsun diye Yunan bayrağını indirir, Amerikan bayrağını çekerdik. 'Size ne oluyor burası bir Amerikan okulu.' derdik. Oysa bizim için ha Amerikan ha Yunan bayrağı ama o dönem bunu

35 Fırat, **a.g.e.**, s.603-605.

36 Bkz. **BCA 38-227-11-1**.

37 Özdemir Uzuner, 1938 yılı Larnaka doğumludur. Mücadele döneminde Kıbrıs polis teşkilatındaki Türk polisleri Türk Mukavemet Teşkilatına yardımcı olmuşlardır. Uzuner de yıllarca polislik ve polis müdürlüğü görevini sürdürmüş, gerektiğinde TMT için çalışmıştır. Özdemir Uzuner, kişisel görüşme, 10 Temmuz 2010.

38 Rumların 1931 yılındaki Enosis ayaklanmasından sonra, Türk bayrağının çekilmesi yasaklanırken, okul kitaplarından Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili bölümler çıkarılmıştır. Türk direnişçileri ve Kemalist hareketin öncüleri ağır baskı altına alınmışlardır. Aydın Akkurt, **Türk Mukavemet Teşkilatı**, Seçil Ofset, İstanbul s.VI.

düşünememiştik. 1956 yılına kadar bu durum devam etti. Sonunda biz bir plan yaptık. ‘Biz ne yapsak çözüm olmadı. Anlaşılan bu Rumları iyice bir döverek durdurabiliriz.’ dedik. Onlar yine çektiler Rum bayrağını, biz de çektiler Amerikan bayrağını, yine geldiler indirmek için, bu kez biz onlarla tartıştık. Okul Rum bölgesindeydi. Biz onları Türk bölgesine, yani tampon bölgeye³⁹ çekmek istiyorduk. Onlar bizi takip ederek planladığımız yere gelince, bir güzel dövdük. Geldikleri yere döndüler. Ama bulunduğumuz yerin yakınında çok büyük Rum köyleri vardı. Aileleri ve yandaşları Larnaka’da Türklere saldırmak için toplanmışlardı. Larnaka’nın İngiliz komiseri hemen Türk mahallesine haber göndererek: ‘Türklere haber veriniz. Rumlar çevre köylerde toparlandılar saldırıya hazırlandılar, biz gerek polis olarak gerek asker olarak yeterli değiliz, onlar kendilerini savunsunlar.’ Tabii bilmiyorum belki de bu İngiliz’in bir taktiği idi. Sırf bizi birbirimize düşürsün diye. Rumlarla çatıştığımız alanda Larnaka’nın ileri gelenleri toplanmışlardı. Güçlü Araplar da vardı. Onlar saldırdı ve büyük bir dövüş oldu. Rumlar damlardan kızgın sular dökmeye ve variller atmaya başladılar. Sonuçta geri döndük. Ama bu olaylar bir kıvılcım oluşturdu. Olayların bizim için karşılığı ağır oldu tabii. Müdür bizi çağırdı ve yaptıklarımızdan dolayı artık okula devam edemeyeceğimizi söyledi. Biz elebaşı olarak görülen 5 Türk ve 5 Rum’duk. Müdür konuşmasına devam ederek, bize yapabileceği tek iyiliğin sınavlara dışarıdan girmemizi sağlamak olduğunu söyledi. Fakat okulun eğitimi bir hayli zordu, dışarıdan takip edemedik ve sınavda başarılı olamadık. Dolayısıyla okulu bitiremedik. Gençliğin verdiği delilikle de bunu babamıza söylemedik. Tüm çevremiz okulu bitirdiğimizi sanıyorlardı. Biz de iş bulana kadar hayvanların peşinden koşmaya başladık. Bundan rahatsız olan babam polisliğe başvurmam konusunda beni ikna etti ve görüşmeye gittik. İngiliz yetkili, çok iyi olan İngilizcemin de etkili olması nedeniyle ‘hemen gel polis okuluna başla.’ dedi. Böylece polis örgütüne girdim⁴⁰. Ağustos 1957’de polis okulunu bitirip Lefkoşa’ya tayin oldum. 1957 Kasım ayında Lefkoşa’da Lokmacı barikatından sonra Rum tarafında

39 Uzuner’in belirttiğine göre yalnız barış hareketından sonra değil, çok daha uzun zamandan beri Türklerle Rumlar arasında hudutlar, mahalleler yani bir tampon bölge bulunmaktadır. Özdemir Uzuner, kişisel görüşme, 10 Temmuz 2010.

40 İlgili yasada, bir kimsenin polis olabilmesi için 6 ay staj görmesi, ondan sonra uygun görülürse polis olabileceği yazılıydı. İngilizlerin acelesi vardı. 6 ay staj görenler polis oldu. Görmeyenler komando olarak yazıldı. Komandolar, EOKA’ya karşı kullanılıp hareket ettirileceklerdi. Doğal olarak yazılanlar da Türklereydi. Keser, **Kıbrıs’ta Yeraltı...**, s.159.

kalan bölgede devriye görevindeyken, bölgemde bir Rum matbaasında çıkan bir kundaklanma yüzünden şüpheli olarak dört saat üniformalı şekilde tutuklu kaldım. Daha sonra yine İngilizcemden dolayı Uçak Alanı'na (Havaalanı) Muhaceret görevlisi olarak atandım.”⁴¹

Adada giderek artan huzursuzluk ve güvensizlik ortamı Türkleri harekete geçmeye zorlamıştır. Volkan, Karaçete ve 9 Eylül Cephesi gibi yerel ve bölgesel savunma örgütlerinin yeterince etkin mücadele edemediği düşüncesi ile Rauf Denктаş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi bir araya gelerek yeni ve daha güçlü bir örgüt kurulması gerektiğine karar vermişlerdir. Böylece 15 Kasım 1957 tarihinde Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmuştur. O güne kadar faaliyet gösteren yerel savunma örgütleri TMT bünyesine alınmıştır⁴². KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denктаş'ın TMT'nin kuruluşu hakkında anlattıkları şunlardır⁴³; “Arkadaşım Nalbantoğlu ve konsoloslukta çalışan Kemal Tanrısevdi isimli bir memurla bir gece sabaha kadar oturduk, konuştuk. Sonunda TMT'nin ilk tanıtım broşürünü hazırladık. Broşürde Volkan'a teşekkür ederek TMT'nin kurulduğunu belirttik. Ben o sırada Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu başkanıydım ve halk içinde güvenilirliğim yüksekti. Bu Federasyona, bütün partiler, köyler ve kuruluşlar üye idi. Dr. Küçük eski başkanla arası açık olduğu için başkanlığa beni seçtirmişti⁴⁴. İngiltere bu oluşumu engelleyememişti çünkü kültürel ve ekonomik bir kuruluş olarak siyasetin dışında bir kurum olarak görülmekteydi. Oysa aslında tam içindeydi. Neyse Volkan'daki arkadaşlar da kabul ettiler. Onların içlerinde güvendiklerimizi TMT'ye aldık.”

İleride her Türk köyünde varlık gösterecek olan TMT'ye katılım, önceden belirlenen ve hakkında ayrıntılı araştırma yapılan üye adayının siyah bir perdenin ardında Kuran, bayrak ve silah üzerine yemin etmesi ile gerçekleştirilmiştir⁴⁵. TMT'nin kuruluş amaçları şunlardır;

41 Özdemir Uzuner kişisel görüşme, 10 Temmuz 2010.

42 İsmail, **Unutulan yıllar...**, s.13-14

43 Rauf R.Denктаş, kişisel görüşme, 12 Temmuz 2010.

44 Eski başkan, Faiz Kaymak'tır.

45 Yakın tarihte İtalyan Carbonari Teşkilatı, Yeni Osmanlılar ve daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyetinde gördüğümüz bu kabul seremonisi sırasında okunan TMT Andı'nın metni şöyledir: “Kıbrıs Türkü'nün yaşayış ve hürriyetine, canına, malına ve her türlü anane ve mukaddesatına, her nereden ve kimden olursa olsun, vaki olacak tecavüzlere karşı koy-

- Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğini sağlamak,
- Enosis'e ve bu hedef doğrultusunda gerçekleştirilen terör eylemlerine karşı durmak,
- Türklere yapılacak saldırıları geri püskürtmek,
- Türk toplumunun birliğini ve bütünlüğünü sağlamak,
- Rumlara ve İngilizlere karşı Kıbrıs Türklerinin haklarını savunmak,
- Türkiye ile sıcak ilişkileri ve Türk halkının anavatana bağlılığını sürdürmek⁴⁶.

TMT'nin direnişi, bağımsızlığa hizmet ettiği için Kıbrıs'ın asıl ulusal kurtuluş hareketi olarak değerlendirilebilir⁴⁷. Kıbrıs'ta bulunan İngiliz gazeteci yazar Gibbons TMT'yi tanımlarken “Terör karşıtı bir örgüt” olarak bahsetmiş, merkezinin Lefkoşa'nın banliyöleri olan Gönyeli ve Ortaköy olduğunu söylemiştir⁴⁸.

TMT'nin faaliyetleri kapsamında Denктаş şunları söylemiştir; “ikinci toplantıda, ‘Benim istediğim EOKA’ya karşı TMT’nin Türk hükûmetine ve genelkurmayına bağlı bir kuruluş olmasıdır. Hareketi Türkiye’ye bağlamazsanız, silahları Türkiye’den getirmezseniz, para toplayacaksanız ben yokum’ dedim. Bunun üzerine istediğimi yapmam konusunda beni yetkili kıldılar. Bu Kasım 1957’de oluyor ve ilk kez ben Ocak ayında Dr. Küçük’le Türkiye’ye gittim. Ankara’da Fatin Rüştü Zorlu’yu ziyaret ettik⁴⁹. Doktor, Kıbrıs mesele-

mak için kendimi Türk milletine adadım. Ölüm dahi olsa, verilen her vazifeyi yapacağım. Bildiğim, gördüğüm, işittiğim ve bana emanet edilen, her şeyi canımdan aziz bilip sonuna kadar muhafaza edeceğim. Gördüklerimi, işittiklerimi, hissettiklerimi ve bana emanet edilenleri, hiç kimseye ifşa etmeyeceğim. İfşaatın bir ihanet sayılacağını ve cezasının ölüm olacağını biliyorum. Yukarıda sıralanan hususları harfiyen tatbik edeceğime, şerefim, namusum ve bütün mukaddesatım üzerine söz verir and içerim.” Andın metni Özdemir Uzuner’in arşivinden alınmıştır.

46 Sabahattin İsmail, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998, s.44.

47 İsmail, **a.g.e.**, s.45.

48 Henry Scott Gibbons, **The Genocide Files**, Near East Publishing, Lefkoşa 2003, s.23. Gibbons, Kıbrıs'ta bulunmuş İngiliz gazetecidir. Oberling, Gibbons'un yazmış olduğu kitapların en ayrıntılı ve güvenilir kaynak olduğunu söylemiştir. Pierre Oberling, **Bellapais'e Giden Yol**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1988, s.71.

49 Zorlu'nun Kıbrıs meselesindeki tavrı ve rolü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Günver, **a.g.e.**; Levent Ayabakan, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Hayatı ve Kıbrıs Meselesi**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars 2007.

sini konuştu ve ihtiyaçlarını duyurdu, ardından ben söz aldım. ‘Biz böyle bir teşkilat kurduk. Rumlar bu işi EOKA ve Yunanistan’la birlikte yürütüyorlar. Türkiye bize bu konuda yardımcı olmazsa bu iş burada biter. Onun için sizden silah istiyoruz.’ dedim. Buna karşılık bize sordular ‘biz şimdi size silah göndersek alabilir misiniz?’ Ben o gençlik ve tecrübesizlik içinde ‘tabi alırız’ diyordum ki, Dr. Küçük, ‘konuyu biraz inceletin, nasıl yapacaksınız. Aksi takdirde yakalanırsanız Türkiye zor durumda kalır’ dedi. Aslında Fatin Bey’in de Adnan Menderes’i bilgilendirmek için zamana ihtiyacı varmış⁵⁰. Zaman kullanıldı ve 9 ay sonra Türkiye, İş Bankası müfettişi ve öğretim müfettişi adı altında bize ilk uzmanlarını, Bayraktar ve yardımcılarını gönderdi.⁵¹

TMT’nin kuruluşundan önce de Türkiye, Kıbrıs’taki Türk halkına yalnız olmadığını anlatmak ve olayları daha yakından takip edebilmek için adaya öğretmenlerini göndermiştir. Öğretmenler daha sonra gerçekleştirilecek mücadelede etkin rol oynayacaklardır. Bu konuda 28 Ağustos 1957 tarihinde

50 “Fatin Bey’in neden zamana ihtiyacı olduğunu 1959 yılı biterken bizzat kendisinden öğrendim. Kendisine neden 7 ay beklediğimizi sordum. ‘BM’nin 1957 yılı sonbahar toplantısına katıldığında Kıbrıs’ta Yunan hükümeti tarafından gizlice desteklenen EOKA karşısında biz de bir teşkilat örgütlemesek, izlediğimiz politikanın başarı şansının az olduğunu anlamış ve Başbakan Menderes’e bu konuda öneride bulunarak izin istemiştim. Başbakan, Karamanlis ile aralarındaki dostluğa güvenerek, Kıbrıs meselesinin barış ve görüşmeler yoluyla bir sonuca ulaşacağına inanmaktaydı. Bu nedenle izin vermiyordu. Tam 7 ay bu izin için uğraştım. Sonunda gelişmeler beni teyit etti. Makarios ve EOKA’nın maskesi düşmeye başladı. Türklere hayat hakkı tanımayacakları anlaşıldı. Sonunda Menderes beni haklı buldu ve izni verdi’ cevabını vermiştir.” Bkz. İsmail Tansu, **Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu**, Minpa Matbaacılık, Ankara 2001; Akkurt, **a.g.e.**, s.360-372; Fatin Bey’in, Kıbrıs’taki olayların geçici değil sürekli olduğunu göstermek ve böyle bir girişimden başka çare olmadığı konusunda Menderes’i ikna etmek için bu zamana ihtiyacı vardı. Keser, **Kıbrıs’ta Yeraltı...**, s.225.

51 “Emri aldığı günden itibaren olayları biliyor. Kitap, ‘emir oldu ve biz kurduk’ diye başlar. Fakat bu teşkilat önceden kurulmuştu. 9 ay sonra biz teslim etmiştik mevcut teşkilatı. Propogandaları, yayınları, köylerdeki örgütlenmesiyle, adamlarıyla zaten maneviyat ayaktaydı. Bir şeyler vardı ama bilinçli bir kuruluş değildi. İşte arkadaşlar geldikten sonra onlar bir kısmı benim avukatlık büromda aramıza perde çekerek, Kur’an-silah üzerine yeminlerini ettiler. Halkta da büyük istek ve heyecan vardı”. Denктаş’la yapılan görüşmeden alıntı.; İsmail Tansu ise kitabında TMT’nin kuruluşu konusu, “TMT bazı çevrelerce iddia edildiği gibi, daha önce var oldukları ileri sürülen ve ne amaçla kuruldukları belirsiz herhangi bir örgüt üzerine oturtulmamıştır.” şeklindedir. Ayrıca, TMT’nin kuruluş tarihi konusunda da farklılık vardır. Rauf Denктаş Kasım 1957 tarihini verirken, Tansu’nun kitabında 1 Ağustos 1958 tarihi bulunmaktadır. Tansu, **a.g.e.**, s.57. İsmail Tansu, TMT’nin kuruluşu için görevlendirilmiş olan Tümgeneral Daniş Karabelen’in yardımcısı olan ve Kıbrıs’ın İstirdat (Geri Alma) Projesi’ni hazırlayan emekli albaydır.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar imzalı Bakanlar Kurulu Kararnamesi şöyledir: “ilişik listede adları ve görevleri belirtilen 22 öğretmenin iki sene müddetle Kıbrıs’taki Türk okullarında öğretmenlik görevi almalarına izin verilmesine karar verilmiştir.”⁵²

1957 yılının Aralık ayında Kıbrıs Türklerine yönelik Rum saldırıları yoğunluk kazanırken TMT, Lefkoşa, Larnaka, Limasol, Baf, Lefke ve Mağusa’da çoğunluğu Volkan’dan devralınan az sayıdaki silahla faaliyet göstermiştir. Mağusa’ya bağlı Aytotoro köyünde depolanan su borusundan yapılmış 3 bomba, 2 el bombası ve çok miktarda kapsül ile barut, büyük bir talihsizlik sonucu köyde yapılan bir aramada İngiliz askerleri tarafından ele geçirilmiştir. Bu talihsiz olaydan sonra silahlar güvenli yerlerde saklanmıştır. Dr. Niyazi Manyera’nın evi bunlardan birisidir. Daha sonra silahların dağıtımı buralardan yapılmıştır⁵³.

Menderes Kıbrıs’taki sorunları Yunanistan’la diplomatik yollarla çözmek için mümkün olabileceği umudunu uzun süre korumuşsa da görüldüğü gibi 1958 yılı itibarıyla Rumlar, İngilizlere ve Türklere karşı olan terör faaliyetlerini giderek arttırmışlar, İngiliz valisi ise olaylara seyirci kalmıştır. Menderes’e Kıbrıs köylülerinden yardım çağrılarını içeren telgraflar gönderilmiştir. Türkiye ise toplumsal hareketler başlayarak “Ya Taksim Ya Ölüm” sloganları giderek daha geniş kitlelere yayılmıştır. Kıbrıs’ta Türklerin yaşadığı kayıpların giderek artması, Menderes’in kararını vermesine yardımcı olmuş ve EOKA’ya karşı Türk halkının güvenliğini sağlayacak gizli bir teşkilat kurulmasına karar verilmiştir.

Ankara’da Fatin Rüştü Zorlu ile Dr. Fazıl Küçük’ün görüşmesinden sonra, 1958 yılının Nisan ayında T.C. Genelkurmay Başkanlığından Tümgeneral Daniş Karabelen’e bir mesaj ulaştırılmıştır⁵⁴. Mesajda “Kıbrıs’ta Türk varlığını

52 Bkz. **BCA 18-01-02-146-42-12**. TMT üyesi olarak görev yapmak üzere Kıbrıs’a gönderilen personel, öğretmen, imam, tarım uzmanı, bankacı gibi görevlerle adaya gönderilmiştir. Söz konusu belge sadece öğretmen atamalarına ait bulunmaktadır.

53 Aydın Akkurt, **Kutsal Kavgaların Korkusuz Neferi: Dr. Niyazi Manyera**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları: 9, Lefkoşa 2000, s.35-36; Manyera hakkında Denktaş şu sözleri söylemiştir: “Manyera, TMT’de görev almış, en tehlikeli günlerde Mağusa’dan Karpaz’a silah taşımış, evinde TMT’ye gelen ilk silah bavullarını haftalarca saklamış, yaptıkları ile hiç öğünmemiş ve hiçbir karşılık beklememiştir...” , **a.g.e.**, s.36.

54 Daniş Karabelen (1898-1983) hakkında geniş bilgi için bkz. Cemal Kutay, **Beş Kıt’ada Bir Türk Paşa’sı Daniş Karabelen**, 2. Basım, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 2006.

korumak amacıyla gizli, silahlı bir örgüt kurulması için T.C. Hükûmetinin izin verdiği" ifade edilmiş, ayrıca "bu işe hükûmetin ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin adlarının hiçbir şekilde karıştırılmaması gereği" kesin bir dille vurgulanmıştır. Özel Harp Dairesinin, bu özel görevle ilgili olarak hiçbir yer ve makam ile resmî bağlantı kurmayacağı, Genelkurmay üst düzey komutanları ile hiyerarşik bağlantılarını sözlü olarak yürüteceği, diğer devlet kuruluşları ile yapılacak temaslarda da iletişimin sözlü olacağı, yazışma yapılmayacağı belirtilmiştir. Örgütün kuruluşu ve yönetimi için Kıbrıs'ta gönüllü olarak görev üstlenecek subaylar süresiz izinli sayılmışlardır. TMT'ye katılanların çoğu daha önce Kore Savaşı'nda bulunan subaylardır. Kıbrıs'a öğretmen, imam, taram uzmanı, bankacı gibi kimliklerle gideceklerdir. Ayrıca, Dr. Fazıl Küçük'le Rauf Denктаş yardım ve işbirliği esaslarını görüşmek için Ankara'ya davet edilmişlerdir. TMT'nin yeraltından çıkarak varlığını ortaya koyacağı günü ise EOKA'nın Türklere yönelik olası saldırılarının belirlenmesi kararlaştırılmıştır⁵⁵.

Öncelikle Ankara'da hazırlanan "Kıbrıs'ı İstirdat Projesi" (KİP) kapsamında KİP kadrosu belirlenmiş, Kıbrıs'taki TMT'nin geliştirilerek gerçek bir direniş örgütü haline getirilmesi görevi Piyade Yarbay Ali Rıza Vuruşkan'a verilmiştir. 9 Temmuz 1958 tarihinde Tümgeneral Daniş Karabelen eliyle, Genelkurmay 2. Başkanı Salih Coşkun'a takdim edilen liste, daha sonra küçük değişikliklerle icraata konulmuştur. Ankara KİP karargâhı yoğun bir tempo ile çalışmaya başlamış, Kıbrıs Türk Mücahidinin silah eğitimini tamamlaması için Aralık 1959 tarihi hedef alınmıştır⁵⁶. KİP projesi, hükûmetin Kıbrıs politikasına uygun hazırlanmıştır. TMT'nin kuruluş projesi niteliğindedir. Rum ve Yunanlıların Enosis (Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı) planı gibi Türklerin de artık İstirdat (Kıbrıs'ın eski sahibi Türkiye tarafından geri alınması) planı bulunmaktadır. Bu proje ile Kıbrıs'ın tamamına sahip olunamasa bile "Kıbrıs'ın taksimi" öngörülmüştür. Proje Genelkurmay 2. Başkanı Cevdet Sunay⁵⁷ tarafından onaylanmıştır⁵⁸. Kıbrıs'tan gönderilen mücahitlere canlı silah eğitimi vermek için ilk kamp, Ankara sınırları içindeki Zirkaya köyü yakınlarında

55 Tansu, **a.g.e.**, s.11,37.

56 Emircan, **a.g.e.**, s.133-134.

57 Cevdet Sunay daha sonra Türkiye'nin 5. Cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır.

58 İsmail Tansu, "TMT'nin Kuruluşunun Siyasi Boyutu", **Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadele'de TMT'nin Yeri**, Uluslararası Sempozyum, C II, Lefkoşa 2009, s.60.

kurulmuştur. Zir eğitim kampı olarak belirlenen T.C. Tarım Bakanlığına ait çiftlik ve tesislerde, TMT mensuplarına askerî eğitim verilmiştir. İlk eğitim kafilesi 20 Ağustos 1958 tarihinde Ankara'ya ulaşmıştır. 12 Eylül 1958 itibarıyla Antalya Eğitim Kampı da faaliyete geçmiştir⁵⁹. Ankara'ya gönderilen mücahitlerden Yıldız Kabaran bu görevi şöyle anlatmıştır: “Silahlı eğitim almak üzere Kıbrıs'tan Ankara'ya gönderilen 30 kişiydik. Ankara'da tren istasyonunda bizi bir binbaşı karşıladı. Ertesi gün kampa götürdüler. Zirkaya'da her türlü silahı bozup takmayı ve kullanmayı öğrendik. Döndüğümde buradaki arkadaşlarımla gizlilik içinde buluşarak onlara silah nasıl kullanılır, bubi tuzakları nasıl yapılır, silahlar nasıl saklanır gibi konularda eğitim vermeye başladım.”⁶⁰

Kıbrıslı Türkler için silah bulmak çok zordur. Bu konuda bereketçi Vehbi Mahmutoğlu şunları söylemiştir: “Başladık köyümüzü nöbetleşe beklemeye. Koca köyde bir tabanca, bir av tüfeği, şiş, balta hepsi o kadardı... Silah lazımdı bize. Rum askeri ensemize binmişti. Silah getirmek kolay değildi. İngiliz bizi yakalasa idam edilirdik. Rum yakalasa kurşuna dizerdi. Silah lazımdı, kayık lazımdı, silah sevkiyatı için Türkiye kıyılarına ulaşmak şarttı. Kardeşim Celal'e gittim. Polis olarak çalışıyordu. ‘Silah getirmeliyiz buraya!’ dedim. 70-80 Sterlin verdi. Rumdan bir kayık aldım, kayığın üzerinde eleferia yazıyordu yani hürriyet. Sadece ileri vitesi vardı. Geriye gidişi yoktu. Ufacık bir tekneydi.”⁶¹

Bu zorluklara rağmen Ağustos 1958 tarihinde kendi inisiyatifleri ile silah bulmak amacıyla Türkiye'ye gelen bu gençlere Türkiye sahip çıkmıştır. Kendilerine “hiçbir maddi menfaat olmaksızın sadece vatan için çalışacakları, yapacakları görevin son derece tehlikeli olduğu, her an ölümle yüz yüze gelebilecekleri, yakalanmaları veya öldürülmeleri halinde arkalarında kimsenin durmayacağı” anlatılmış ve söz konusu görevi kabul edip etmeyecekleri sorulmuştur. Gerçekten de adada İngilizler sıkıyönetim uygulamaktadır ve tek

59 Emircan, **a.g.e.**, s.138,144; TMT'nin askerî kamplarındaki eğitim 1 Şubat 1964 tarihinden itibaren tekrar yoğunluk kazanmıştır. s.147.

60 Yıldız Kabaran, “Gizli Eğitim”, **Anılarda Erenköy**, ed: Arslan Mengüç, 3.Baskı, Azim Matbaacılık, Ankara 2017, s.68-69.

61 Mahmutoğlu ile yapmış olduğu söyleşiden aktaran Banu Avar, “Silahları Getirenlere ‘Bereketçi’ Denirdi”, <http://banuavar.com.tr/silahlari-getirenlere-bereketci-denirdi-banu-avar/> (Erişim Tarihi: 30.08.2015).

bir mermi bile bulundurmanın cezası idamdır. Buna rağmen görevi kabul eden mücahitler 16 Ağustos 1958 – 1 Ocak 1959 tarihleri arasında 9 sefer yapmış ve 800 TMT mücahidinin silah ve cephane ihtiyacını karşılamışlardır. Takma motorlu kayık ve sandallarla TMT için silah ve cephane taşıyan mücahitlere Arı Ekibi adı verilmiştir. Ayrıca onlara Bereketçiler denilmiştir⁶². Yapılan seferlerden birinde iki bereketçi şehit olmuştur. İlk bereketçiliğini 17-18 yaşlarında yapan ve söz konusu bereketçilerle son temasta bulunan Ahmet Cemal, o geceyi şöyle anlatmıştır: “Bu seferler sırasında bir gece hava çok soğuktuk ve yağmur vardı. Arkadaşlarımız Asaf Elmaz ve Hikmet Rıdvan iki sandalla gelecektik. Ben kıyıda bekliyor, ışıkla bizim köyün yerini gösteriyordum. Bir ara ışıklarını gördüm. Onlar da benimkini gördüler. Sonra izlerini kaybettim. Sabaha kadar bekledik ama gelmediler. Durumu merkeze, Lefke’ye bildirdik. Denizde aradık ama hiçbir iz bulamadık. Akdeniz onları çekip almıştı.”⁶³

Tufan kod adlı mücahit İlder Kırmızı’nın Bereketçiler’le ilgili bir anısı şöyledir: “1957-1962 yılları arasında Bozpetek Muavini olarak görev yaptım. 1952-1958 yılları arasında Orman Dairesinde İngiliz müdür ve Rumlarla birlikte çalışmaktaydım. Rumların Türklere olan kin, nefret, aşağılama ve yıldırma politikaları sonunda hayati tehlike ile karşı karşıya kalmıştım. Bugünlerde bayraktarımız Ali Rıza Vuruşkan, dosyamı incelemiş ve beni İş Bankası Lefkoşa şubesine aldırıştır. 1952-1958 yılları Kıbrıs Türkleri için ekonomik kriz yıllarıdır. Ticaretin %90’ı Rumların elindedir ve Türklerin iş sahaları çok kısıtlıdır. Arkadaşım Salih Sertel, Kıbrıs Türk Federasyonunun vermiş olduğu kredi ile bir oto yedek parça satış dükkanı açtı. Kendisi de mücahitti ve Bozpetek Beyi olarak görev yapıyordu. İş yeri TMT’nin iletişim kanalıydı. Bir gün, yanılmıyorsam 19 Ağustos 1958’de iş yerine Koççınalı (Erenköy) Vehbi Mahmut geldi. Kendisini tanıttıktan sonra Türkiye’den balıkçı teknesi ile iki arkadaşıyla Erenköy’e silah ve mühimmat getirdiğini söyledi. O güne kadar tek tük tabancanın dışında başka silah görmemiştik. Derhal Denkaş Bey’e

62 Asaf Elmaz ve Hikmet Rezvan, 9 Kasım 1958 tarihindeki silah taşıma görevlerinde azgın dalgalara yenik düşerek Erenköy’ün ilk kayıpları olmuşlardır. Aynı gün diğer teknede bulunan silahlar da Mahmutoğlu kardeşler tarafından İngilizlere yakalanmamak ve tekneyi batırmamak gayesiyle denize dökülmüştür. Ulvi Keser, “Bozkurt’un Alev’i; Karadeniz’in Kahraman Evladı Ahmet Oğuz Kotoğlu”, www.anamurunesesi.com/YANSAYFA/.../ahmet_oguz_kotoglu.doc (Erişim Tarihi: 30.08.2015).

63 Ahmet Cemal, “Asaf Elmaz ve Hikmet Rıdvan”, **Anılarda Erenköy**, ed: Arslan Mengüç, s.73.

haber verdik. Onun da onayıyla silahların saklandığı yere hareket ettik. Polis teşkilatında görevli, bize yakın arkadaşların temin ettiği, bize öncülük edecek polis jipi ile yola çıktık. Mezarlıktaki bir mezarı kazdık ve bulduğumuz tahta kasaları açtık. Tabancalar, mermiler... Dünyalar bizim olmuştu.”⁶⁴

2.2- TMT'nin Yapısı

TMT başlangıçta Türk mitolojisine ve özelliklerine uygun olarak teşkilatlandırılmış, kullanılacak kod isimleri buna uygun olarak seçilmiş bir yeraltı örgütüdür. Daha sonra haberleşmede gizliliğin daha kolay oluşturulabilmesi amacıyla değişikliklere gidilmiştir⁶⁵. Kıbrıs'ta TMT'nin örgütlenmesi, eğitim ve hareket esasları, gizli hareket tekniği açısından Amerikan modeli ile İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransız direniş örgütünün yöntemleri dikkate alınarak düzenlenmiştir. Beş kişilik hücrelerden oluşur, her hücre üyesi, yalnızca kendi hücreesindeki beş kişiyi tanır. Diğer hücreleri ve personelini tanımaz. Üst kademeye ile irtibatı sağlayanlar ise sadece hücre liderleridir⁶⁶.

TMT'nin 1958 yılında kurulan ilk yapısı otağ, oba ve çadır şeklinde üç kademeli olarak belirlenmiştir. 5 kişilik hücreler çadır, hücre üyeleri arı, otağa bağlı köyden sorumlu birim de obadır. Bu yapılanma ve verilen isimlerin politik çağrışımlar yapabileceği endişesiyle daha sonra sembollerde değişiklikler yapılmış, bunların yerine kovan, petek ve oğullar oluşturulmuştur. Her oğul 5 arıdan oluşmuş, otağın yerine kovan, obanın yerine petek, çadırın yerine oğul getirilmiştir. TMT'de kullanılan isimler ve anlamları şöyledir;

- 64 İter Kırmızı, “TMT Anıları ve Türkiye’den Gelen İlk Silahlar”, **Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri**, Uluslararası Sempozyum, Cilt II, Lefkoşa, 2009, s.51-53; Bu dönemi anlatan bir film, Önce Vatan, VCD, Yönetmen ve Senarist: Duygu Sağıroğlu, 1974.
- 65 Keser, **Kıbrıs'ta Yeraltı...**, s.449; Teşkilatın ilk kurulduğu dönemde Türkiye’den gelen komutanlara “Kara Sakal” denilmiştir. TMT Derneği Başkanı Yılmaz Bora bu konuda şunları söylemiştir. “Bu kapalı şifreli kod olarak kullanılmıştır. TMT'de kutsal görev üstlenen ve kimlikleri gizli kalması gereken komutanlarımızın emirleri geldiğinde, Mücahitlerimize Kara Sakaldandır denilir ve onlar ne olduğunu anlarılardı. Kod ismi kullanılırken sonradan kapalı isim kullanılmasına geçilmiştir. Fırtına, Bora, Yıldırım, Ateş, Bozkurt gibi kapalı isimler bizzat komutanlarımızın kendileri için seçtikleri kod isimleriydi”, Özcan Özcanhan, “Kötü Niyetle Kullanılmamıştır”, **Direnış**, Kıbrıs TMT Derneği Yayın Organı, Kasım 2011, s.4.
- 66 EOKA'nın örgütlenme sistemi de hemen hemen aynıdır ve Grivas bu durumu “herkes sadece kendisini ilgilendiren hususları bilecektir, bundan başkasını değil. Her üye toplum içinde gözlerini ve kulaklarını dört açacak ancak ağzını sıkı sıkıya kapatacak ve EOKA'yı ilgilendiren her hususu bildirecektir” diyerek ifade eder. Keser, **a.g.e.**, s.451.

Kuruluş ismi	Daha sonraki ismi	Anlamı
Bozkurt	Bozkurt	Bayraktar
Yayla Beyi	Sancaktar	Alay Komutanı
Yayla	Sancaktarlık	Tabur
...	Serdar Alay	Komutan Yardımcısı
Otağ Beyi	Kovan Beyi	Tabur Komutanı
Oba Beyi	Petek Beyi	Bölük Komutanı
Çadır Beyi	Oğul Beyi	Takım Komutanı
Kurt	Arı	Mukavemetçi Er

1960 yılından itibaren TMT altı bölgede altı birlik teşkil etmiş ve Mağusa, Lefke, Larnaka, Baf, Lefkoşa, Limasol sancaklarında 3-4 taburdan oluşan bir askeri güç oluşturulmuştur. Her taburda 50'şer kişilik teşkilatlanmış ve eğitilmiş bir kuvvet bulunmaktadır. Her birliğin başında da Serdar adı verilen komutanlar görev yapmaktadır. Baf Serdarı, Magosa Serdarı, Lefkoşa Serdarı, Limasol Serdarı, Lefke Serdarı, Larnaka Serdarı olarak bilinen komutanlarının genellikle yırtıcı kuş isimlerinden olan “Şahin, Atmaca gibi” değişik kod adları bulunmaktadır⁶⁷; Türk subaylarının adaya gelişi, oluşturulan bir çatının içini doldurmuştur. Bilinçli, disiplinli bir şekilde yetiştirilen Kıbrıslı Türklerle, oluşum tam bir mukavemet teşkilatı haline gelmiştir.

TMT'nin komutanı olarak görev yapan kişi “Bozkurt” adıyla bilinmekte ve teşkilatın en üst düzey yöneticileri haricinde hiç kimse tarafından tanınmamaktadır. TMT lideri Bayraktar Albay Ali Rıza Vuruşkan'a teşkilatın tesisinde yardımcı olmaları için Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denктаş tarafından önerilen toplumun üst düzey aydın kişileri de büyük bir gizlilik ve disiplin içerisinde teşkilata kabul edilir ve çalışmaya başlardı. Teşkilata eleman seçimi çok titiz yapılmıştır⁶⁸. Çalışmamıza konu olan dönemde görev yapan bayraktarlar şunlardır;

67 Keser, a.g.e., s.453.

68 Esat Fellahoğlu, **Baf'ta Direniş**, Lefkoşa 1995, s.15.

- Ali Rıza Vuruşkan (Haziran 1958 - Haziran 1960)
- Şefik Karakurt (Haziran 1960 - Haziran 1962)⁶⁹
- Kenan Çoygun (Ağustos 1962 - Temmuz 1967).

Tehlike ve güçlüklerle dolu TMT'nin eğitimleri üç ayrı katagoride yapılmıştır. Bunlar “hasrette” yapılan esas eğitim⁷⁰, ada içinde yapılan eğitim ve kovanların kendi birimleri içinde yaptıkları eğitimlerdir.

2.3- TMT'nin İlk Dönem Faaliyetleri (1958 Yılı Olayları)

TMT'nin kurulmasından sonra yer aldığı en önemli olaylardan biri 27-28 Ocak 1958 direnişidir⁷¹. Kıbrıs Türkleri İngiliz Sömürge İdaresine başkaldırmışlardır. Rumların Enosis yönündeki baskılarını artırmaları üzerine, 27 Ocak 1958 günü *Bozkurt* gazetesinde çıkan başyazının⁷² da etkisiyle erkek ve kız lisesi öğrencileri giderek büyüyen gruplar halinde Atatürk Meydanı'na ulaşmıştır. Meydana çıkan sokaklar tıka basa dolmuştur. Kendiliğinden toplanan halk da Girne Kapısı'na doğru yürüyüşe geçip emniyet kuvvetlerinin kurduğu barikatları aşarak “Ya Taksim Ya Ölüm” sloganları ile İngiliz komiserinin evine kadar gelmişlerdir. Orada slogan atarak geri dönerken meydana pusu kuran polis, göz yaşartıcı bombalar kullanmıştır. İngiliz ordusuna ait makineli tüfek taşıyan askerî araç kalabalıktan bir kadın ve erkeği ezerek ölümüne sebep olmuştur. Ertesi gün ise Atatürk Meydanı'na gelen Türkler, Zafer sineması civarında İngiliz araçlarından açılan ateşle karşılaşmışlardır.

69 İhtilalden sonra Ali Rıza Vuruşkan'ın görevden alınması üzerine Bayraktarlığa vekaleten atanmıştır. İsmail Tansu yapmış olduğu söyleşide Karakurt'un Vuruşkan'ın görevden alınmasında payı olduğunu belirtmiştir. Daha sonra Bayraktarlığa vekalet eden Şefik Karakurt'un yerine Kenan Coygun atanmıştır. “Nalbantoğlu'nu Kim Öldürmek İstediydi”, **Haber Kıbrıs Gazetesi**, 23.1.2013, <http://haberkibris.com/nalbantoglu-nu-kim-oldurmek-istedi-2013-01-23.htm>.

70 Türkiye'de yapılan eğitime hasrete gitmek denilirdi. Bir ay süreli olan bu eğitimlerde temel askerlik öğrenenler ayrıca silah bakımı, telsiz, eğitim, komando şeklinde bir ihtisaslaşmaya geçtikten sonra tekrar Kıbrıs'a dönerlerdi. Keser, **a.g.e.**, s.462.

71 İsmail, **150 Soruda...**, s.47.

72 Söz konusu yazıda belirtilen, “İngilizler taksim tezini kabul etti, tatbik edecekler” haberi idi. Haber İngiliz Dışişleri Bakanının eski bir beyanatına atfen verilmişti. Denktaş, gelen mesajın halkın anladığı anlamda olmadığını söylediye de olaylara engel olamamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. “27-28 Ocak Hadiselerinde Kıbrıs Türkü”, Rauf R. Denktaş, **Nacak Gazetesi**, 25 Ocak 1963'den aktaran Vehbi Zeki, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi**, Halkın Sesi Ltd., 1973, Ek II, s. V-XII.

İki günlük mücadelede Lefkoşa'da 5, Mağusa'da 2 Türk öldürülmüştür. İngilizler sokağa çıkma yasağı koymak zorunda kalmışlardır⁷³. O güne kadar Rumların Enosis lehindeki yürüyüşlerine seyirci kalan sömürge yönetiminin kendi barışçı yürüyüşlerini şiddetle bastırmasına tepki gösteren Türk öğrenciler, İngiliz asker ve polisine karşı büyük bir direniş göstermişlerdir. Çatışmalar, gösteri ve yürüyüşler ertesi gün de sürerek bütün adaya yayılmıştır. Bu çatışmalarda 100'den fazla insan yaralanmış, birçok kişi tutuklanmış, 7 Türk de öldürülmüştür. Direniş Türk halkının iddia edildiği gibi İngiliz yanlısı olmadığını, Enosis'e olduğu kadar sömürge yönetimine de karşı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir⁷⁴.

Ankara'ya giden Dr. Küçük ve Rauf Denктаş, Cumhurbaşkanı Bayar ve Başbakan Menderes ile görüşmüşlerdir. Bayar kendilerine sorunun Türk tezi lehine sonuçlanacağını belirtmiştir. Bu sırada Girne Türk İlkokulu Rumların saldırısına uğramıştır⁷⁵. 12 Temmuz'da da EOKA'nın Sinde katliamı gerçekleşmiştir⁷⁶. Bunun üzerine 1 Ağustos 1958 tarihinde Kıbrıs TMT Komutanı Yarbay Ali Rıza Vuruşkan, Lefkoşa İş Bankası Şubesi'nde Ali Conan adıyla ve müfettiş kimliği ile görevine başlamıştır⁷⁷. Teşkilatın ilk başkanı olan Ali

73 Bu olaylar, Kıbrıs'ta ve Türkiye'de "Enosis'e Karşı Taksim Mitingleri" sürecini başlatmıştır. İstanbul Taksim Mitingini, Türkiye'nin her yanında gerçekleşen 43 meydan mitingi ile 10 kapalı salon mitingi izlemiştir. Mehmet Salih Emircan, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Tören, Bayram ve Anma Günleri**, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını:11, 2. Baskı, 2010, s.4-7.

74 İsmail, **a.g.e.**, s.47; "17 Haziran'da TBMM olağanüstü bir toplantıda taksim tezini ittifakla kabul etmiştir. Kıbrıs konusunda mecliste partiler arasında görüş birliği hakimdir. Bu karar üzerine NATO Genel Sekreteri Paul Henry Spaak harekete geçerek İngiltere'den bağımsızlık planının açıklanmasının ertelenmesini istemiş, teklifin kabulünden sonra bir aya yakın sakin bir dönem yaşanmıştır." Günver, **a.g.e.**, s.83.

75 Akkurt, **a.g.e.**, s.240

76 "Sabahın erken saatlerinde işe gitmekte olan Sinde köyü (İnönü) otobüsü, köyün hemen dışında 15 kişilik EOKA'cı grup tarafından pusuya düşürülmüş, saldırı sonucunda sivil halktan Yusuf Hasan, Ali Mustafa, Ali İbrahim, Ali Hasan ve 2 yaşındaki Ahmet Memet öldürülmüştür. Bu pusuyu, EOKA lideri Grivas'ın emriyle gerçekleştirmiştir. Emircan, **Kıbrıs Türk...**, s.121.

77 Yarbay ve daha sonra albay olan Ali Rıza Vuruşkan (1912-1979)'ın kod adı Ali Conan, TMT içinde komutan olarak kod adı Bozkurt, teşkilatın askerî şemasındaki pozisyonu ise Bayraktar'dır. Tansu, **a.g.e.**, s.64; Hüseyin Laptalı, Vuruşkan için şunları söylemektedir: "O müthiş bir kurmay subaydı. Türk ordusunun gücünün, kudretinin gerçek temsilcisi ve kurmayı idi. Bunu Erenköy Grubu Savunması (Kumsal Grubu) için bana dikte ettirdiği Yeşil, Sarı ve Kırmızı Alarm planlarındaki savunma taktiklerinden görüyoruz.

Rıza Vuruşkan, ihtilale kadar iki buçuk yıl TMT Komutanlığını yapmış, teşkilatlanma, silahlanma ve eğitim konularında büyük başarı sağlamıştır⁷⁸.

İngiltere, adada katliamları engelleyememektedir. Türkiye, İngiltere'ye Kıbrıs'taki etkisiz tutumu için ultimatolara vermiştir. 9 Ağustos itibarıyla Macmillan, Ankara ve Atina'ya ziyaret etmiştir. İngiltere'nin görüşü bağımsızlık yönünde iken Türkiye taksim tezinde ısrar etmektedir⁷⁹. Diğer taraftan 1 Eylül 1958 tarihinde adaya dönen ve Türkiye'nin tavrından "adanın taksim edilmesi" sonucunun doğmasından korkan Makarios, 7 Eylül 1958'de Yunan hükûmetine, BM koruyuculuğu altında "bağımsızlık" formülünü kabul edeceğini bildirmiştir. Ona göre, "Türk toplumu, Rum çoğunluk karşısında, haklarından yoksun bir azınlık durumuna sokmanın yolu bağımsızlıktan geçmektedir". Bu tezi, Karamanlis başkanlığındaki Yunan hükûmeti de desteklemiştir⁸⁰.

25 Kasım 1958 tarihinde başlayan BM Kıbrıs müzakerelerinde, Yunan Dışişleri Bakanı Averof, "adaya bağımsızlık tanınmasını" isterken, Türk Dışişleri Bakanı Zorlu, "self determinasyon ilkesi uygulanacaksa, bu, iki topluma da yaygınlaştırılmalıdır. Bağımsızlık tanınacaksa iki toplumun her biri için tanınmalıdır"⁸¹ yorumunu yapmıştır. Müzakerelerin başladığı gün Kıbrıs'ta,

'Önde düşman, ölüm, arkada deniz, derin'. Kırmızı alarmin bölüklere olan son emri, 'bulduğunuz tepeleri çepeçevre ve sonuna kadar (ölene kadar) savunacaksınız' idi." Hüseyin Laptalı, "Albay Rıza Vuruşkan (Akıncı) Kimdir?", **Kıbrıs Mektubu Dergisi**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, Mart-Nisan 2010, C 23, No:2, s.2; "Conan, Ali Rıza Vuruşkan'ın Kore savaşında birliği ile Kızıl Çin ve Kuzey Kore birliklerine karşı savunduğu ve sonuna kadar elden çıkmasına müsaade etmediği bir tepenin adı idi." Emircan, **Kıbrıs Türk...**, s.134

78 Türkiye'ye dönen Vuruşkan, Kanlı Noel'den sonra 1964'de ikinci kez Rauf Denktaş ve Kıbrıslı gönüllü üniversite öğrencileri ile birlikte Erenköy bölgesine çıkmış ve iki yıl daha kalmıştır. Emekli Tümgeneral Cumhuriyet Evcil, Vuruşkan hakkında şunları söylemiştir: "1961 yılında komando kursunda iken okul komutanımız Albay Ali Rıza Vuruşkan'dı. O zaman kendisinin TMT ile ilgisini bilmememize rağmen heybetli duruşu, güven telkin eden yaklaşımları ve keskin bakışları ile bizi adeta büyülerdi." Cumhuriyet Evcil, **Kıbrıs'ta Zafer ve 40 Yıl**, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2014, s.38.

79 Günver, **a.g.e.**, s.83; Bağcı, **a.g.e.**, s.119.

80 Hüner Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı**, Ümit Yayıncılık, Adana 2005, s.85.

81 "İngiltere Kıbrıs'tan çekileceğini bildirdikten sonra Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, 'Kıbrıs İngiltere'nin egemenliğindedir. Karar oraya aittir. Bizim orada bir iddiamız olamaz' dedi. Fakat Rumlar ve Yunanlılar Kıbrıs'a sahip çıkmak isteyince o zaman Fatin Rüştü Zorlu 'İngiltere Kıbrıs'tan çekilecekse, eski sahibine iade edilmelidir.' açıklama-

Limasol'da Türklere ait evler yakılmış ve bir Türk polisi öldürülmüştür⁸². Kıbrıs'ta giderek artan olaylar, Ankara-Atina ilişkilerini gerginleştirerek iki ülkeyi savaşa sürüklemektedir. Savaş olması durumunda NATO'nun güney kanadında oluşabilecek bir çatlak, Bağlantısızlar hareketi içindeki Makarios'u destekleyen ve AKEL ile doğrudan bağlantısı olan Rusya'nın çıkarına görülmektedir. Bu nedenle ABD devreye girerek, Türk ve Yunan hükümetlerine çözüm konusunda baskı yapmış, sonuçta iki ülke bağımsızlık konusunda anlaşmışlardır⁸³.

Bu süreçte, Kıbrıs Türkleri büyük tehdit altında yaşamaktadır. Mühimmat eksikliği halkın korkularını arttırmaktadır. TMT, Kıbrıs halkı için büyük bir umut olmuştur. Her biri bir kahramanlık hikayesi olan olaylara örnek olarak, Kemal Abdullah şunları anlatmıştır: “TMT kurulduktan sonra ben de bu mücadeleye katılmak için yemin etmişim. 17 Mart 1959 tarihinde görevli olarak Ankara'ya gittim. Orada beni karşılayan Altan isimli bir şahıstı. Onun gerçek kimliğini ancak 20-25 yıl sonra öğrendim. Kendisini Altan diye tanıtan bu kişi rahmetli Tümgeneral Daniş Karabelen'di. Ankara'da 3-4 gün toplantı yaptıktan sonra beni görevli olarak Anamur'a gönderdiler. Kıbrıs'a gizlice silah taşıyacaktık. Tren biletimi verdiler. Beni Mersin'de silah depo müdürü olan Yarbay Remzi Atılgan karşılayacaktı. Bu adam resmî mi gelecek sivil mi, parola ne? Bunlar kafamı zorlayan sorulardı. Sonuçta orada bulunan *Zafer* gazetesini alarak, parolanız 'zafer' dedi. Yola çıktım. Mersin'e indiğimizde ışığın altında resmî giyinmiş, sağ kolunun altında *Zafer* gazetesi olan birini gördüm, elli metre ileride de askerî bir jip duruyordu. Ben doğrudan jipe gittim. O da

sını yaptı, İsmail Tansu ile yapılan bir söyleşi, Mete Tümerkan, <http://haberkibris.com/emekli-albaydan-sok-aciklamalar-2013-01-21.html>.

- 82 “Kıbrıs Müzakeresi BM'de Başladı”, *Milliyet*, 26.11.1958, s.1, 5.; Zorlu, Konferans'ta Shakespeare'nin Othello oyununun birinci perdesinin üçüncü sahnesinden İngilizce olarak bir alıntı dile getirmiştir. Burada, “Kıbrıs'ın Türkler için ne kadar önemli olduğunu düşünecek olursak... Türk'ün kendisi için birinci derecede önemli olanı arkaya atacak kadar beceriksiz olduğuna inanamayız” denilmektedir. Zorlu'nun bu çıkışı komisyonda son derece etkili olmuştur. Günver, *a.g.e.*, s.87; Bağcı, *a.g.e.*, s.119.
- 83 Oran, *a.g.e.*, s.607-608; “Rumların gözünde Kıbrıs'ın bağımsızlığı Enosis'e doğru atılmış bir adımdı. Ondan sonraki adım Plebisit (halk oylaması) idi. Makarios'un planları bu yöndeydi. Hırslı bir politikacı olan Başpiskopos, Kıbrıs'ın tek hakimi olup adayı Yunanistan'a hediye ettikten sonra millî kahraman sıfatı ile Yunan Başbakanı olmayı umut etmekteydi.”, Mahmut Dikerdem, *Ortadoğu'da Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları)*, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s.142.

arkamdan geldi. ‘Hoş geldin, yarın sabah yolculuk var’ dedi. O akşam jandarmada kaldım. Mersin limanı yeni yapılıyordu. Ertesi gün Anamur’a geldiğimizde bizi Binbaşı İsmail Tansu ve Yüzbaşı Kızılsu karşıladılar⁸⁴. Beni İmren Lokantası’na götürdüler. Üzerinde otel vardı. ‘Burada kalacaksın, sen Mehmet Kızılsu’nun karısının dayısının oğlusun ve İzmir Karşıyaka’ dansın.’ dediler. Amaç Anamur halkının şüphelenmemesiydi. Nihayet beklenen gün geldi. Ertesi gün Kıbrıs’a silah götürecektik. Binbaşı Tansu, Ahmet Oğuz (Kotoğlu) ve Reşat Kaptan’la birlikte denizde Elmas kod adlı gemi ile, silah yüklü olarak yola çıktık. Yaklaşık 2 saat sonra, yarı yolu henüz geçmiştik ki hava birden bozdu ve 10 dakika kadar sonra da fırtına patladı. Silahlarla geri döndük. İlk deneme başarısız olmuştu. Ertesi sabah jandarmaya gittim. Telsizimiz Başçavuş Ali Levent’e ‘akşam fırtınaya yakalandık gidemedik, bu akşam gideceğiz’ dedim. Çünkü durumu, Kıbrıs’ta Ali Rıza Vuruşkan’a o bildirecek, böylece onlar da hazırlanabileceklerdi. 24 Mart günü yeniden yola çıktık. Bu kez gemide ben, Reşat Kaptan ve Ahmet Oğuz⁸⁵ olmak üzere üç kişiydik. Kıbrıs’ta çıkacağımız yer, bizim atış yerimizdi. Yolu kenarında Necati Özkan’ın binaları, bizim binalarımız vardı. Reşat kaptan, ‘Kimse yok, ne yapacağız?’ diye sorunca ‘Silahları biz çıkaracağız.’ dedim. Sahilde silahları teslim alacak olanlar vardı ama balıkçı teknesi gelmedi ki silahları aktaralım. Başka yol yoktu biz çıkaracağız. Ben kayalara çarpmamak için kaptana yol gösteriyordum. Ve başardık kenara yanaşmayı. Sahildeki komandolar silahları almaya geldiler. Biz 15 ton silahı bu şekilde indirdik Kıbrıs’a⁸⁶. Hemen döndük. Sabaha karşı, tan ağarırken Anamur’a geldik. Orada bizi Yüzbaşı Kızılsu bekliyordu. Heyecanla ‘Ne yaptınız?’ diye sordu. ‘Buluşamadık’ dedim.

84 Yüzbaşı Mehmet Kızılsu, Anamur ikmal operasyonu görevlisidir. “Kemal Abdullah adındaki kılavuz uçakla Ankara’ya gelmiştir. İngiliz polis birliğinde görevli bir TMT mensubudur. Kıbrıs’ın kuzey kıyılarını çok iyi bildiği için kılavuz Kemal ile birlikte derhal Anamur’a hareket etmiştik.” Tansu, age, s.157.

85 Bkz. Ahmet Oğuz Kotoğlu, **Şafak Sökmeden: Yaşananlar Ergeç Meydana Çıkar**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, Ankara 2009.

86 İsmail Tansu kitabında bu olayı anlatırken Kemal Abdullah’tan söz etmemekte, görevi, Kaptan Yavuz, Makinist Kotoğlu ve Telsizci Başçavuş Ali Levent’le birlikte kendisinin gerçekleştirdiğini söylemektedir. Tansu, **a.g.e.**, s.160-161. Fakat daha sonra Mete Tümerkan ile yapmış olduğu söyleşide Kemal Abdullah’dan bahsetmiştir. “Kemal Abdullah diye bir de kılavuz getirtmişim Kıbrıs’tan. O da bizimle idi. Ben neden karşı taraf ile buluşamadığımı yerinde görmek ve gerekli tedbirleri almak üzere gitme kararı vermiştim. Ama yolda hava muhalefeti nedeniyle geri dönmek durumunda kaldık. O gün çok zor saatler geçirdik.”, **Haber Kıbrıs Gazetesi**, 24.1.2013, <http://haberikibris.com/kibrisa-silahlar-nasil-cikarildi-2013-01-24.html>.

Aslında doğrudu. Buluşma yok. Yani balıkçı teknesi ile buluşamadık. Yüzbaşı hayal kırıklığı içinde ‘Yapma ya!’ dedi. Kıyıya yanaştığımızda yüzbaşıya ‘kabak boş’ dedim. Bu parolaydı. Yani ‘gemi boş, yükler teslim edildi’ anlamındaydı. Düşündü, düşündü önce çözemedi. Hem buluşamadılar, hem nasıl kabak boş olur? Kapağı açıp baktı, deponun boş olduğunu görünce çok mutlu oldu. Ankara’ya, Genelkurmay’a, ‘Akşam bir gemi dolusu silah ve cephaneyi Kıbrıs teşkilatımıza teslim etmiş bulunuyoruz’ şeklinde bir mesaj iletti. Operasyon tamamlanmış, görev başarılmıştı.”⁸⁷

Silahların saklanması dair o dönemde lise öğrencisi olan mücahit İsmail Bozkurt’un anlatımı şöyledir: “1957-1958 ders yılında Namık Kemal Lisesi son sınıf öğrencisi idim. 1957 sonlarında fısıltı halinde çevrede TMT adı dolaşmaya başlamıştı. Ben de kendimi TMT’nin içinde buldum. Sınıf arkadaşımız Altay’ın liderliğinde bir hücre idik. Etrafa sloganlar yazmak, TMT bildirileri dağıtmak başlıca görevimizdi. TMT için yaptığım en önemli görev ise bana teslim edilen bazı silahları odamda, yatağımın altında korumaktı. Sonra birileri gelip silahları alır ve giderdi.”⁸⁸

Adada bunlar yaşanırken Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Zorlu ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis ve Dışişleri Bakanı Averof, Kıbrıs görüşmeleri için Zürih’te toplanmışlardır⁸⁹.

3- KIBRIS CUMHURİYETİ’NİN KURULUŞU

3.1- Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kuruluş Süreci

Zürih ve Londra’da yapılan konferansların sonucunda imzalanan antlaşmalarla Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin temeli oluşturulmuştur⁹⁰. İmzacı

87 Abdullah Bey’in Elmas gemisi ile ilgili bu anısını daha önceden anlattığı söyleşiler, Teoman Turan tarafından *Sabah* gazetesi 09.08.2002, <http://arsiv.sabah.com.tr/arsiv/2002/08/09/s1307.html> ve Aral Moral tarafından 1.1.2010 tarihli *Havadis* gazetesinde de yer almıştır.

88 İsmail Bozkurt, “TMT’ye Katılmam ve İlk Çalışmalarım”, *Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadele’de TMT’nin Yeri*, Uluslararası Sempozyum, C II, Lefkoşa, 2009, s.56-57.

89 Örek, *a.g.e.*, s.22-23; Örek, 1925 Lefkoşa doğumludur. İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Eğitimini Londra’da sürdürmüş, 1952’de Kıbrıs’a dönmüştür. Dr. Küçük’ün partisinde yer almış, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilk savunma bakanı olmuştur.

90 Londra ve Zürih antlaşmalarının metni, tahlili ve yapılan yorumlar için bkz. Kudret Özersay, *Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları: 46, Ankara 2002, 14-37; Zeki, *a.g.e.*, s.140-151; Sabahattin İsmail, *Kıbrıs*

tarafklar: Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumdur. Görüşmeler 1959 yılında başlamıştır. Zamanın Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatın Rüştü Zorlu'dur. Kıbrıs Türk toplumu adına görüşmelere Dr. Fazıl Küçük, Rauf Raif Denктаş ve Osman Örek'tir⁹¹. Bu antlaşmalardan biri olan garanti antlaşmasına göre, cumhuriyetin anayasa düzeni bozulacak olursa, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan birlikte veya tek başlarına müdahale hakkına sahip olacaklardır. İttifak antlaşmasına göre Kıbrıs'ta, Yunanistan 950 kişilik, Türkiye 650 kişilik ordu bulundurabileceklerdir⁹². Bunların yanı sıra İngiltere de kendisine ait bulunan üslerin durumunu garantiye almıştır. Bu anlaşmalar, Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde en az Yunanistan kadar hakkı bulunduğunu dünyaya kabul ve tescil ettirmiştir. Antlaşmaların Türkiye bakımından en büyük değeri, o zamana kadar İngiliz sömürgesi olan bir toprak üzerinde yaşayan Türk topluluğunu azınlık statüsünden kurtararak çoğunluktaki Rumlarla eşit haklara sahip "Kıbrıs vatandaşı" haline getirmesi ve yeni Kıbrıs devletinin yönetiminde birinci derecede söz ve hak sahibi kılmasıdır⁹³. Böylece Kıbrıs Türkleri, Enosis'i önleme ve adada varolma savaşımında önemli bir kazanım elde etmiş olmaktadır⁹⁴.

13 Aralık 1959 tarihinde yapılan seçimlerle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanlığına Makarios, yardımcılığına ise Dr. Fazıl Küçük seçilmişlerdir. 16 Ağustos 1960 tarihinde, İngiliz Parlamentosunun kararı ile bağımsız olan

Cumhuriyeti Meclisi Nasıl İşgal Edildi?, 1992, s.9-10; Melih Esenbel, **Kıbrıs: Ayağa Kalkan Adam (1954-1959)**, Bilgi Yayınları, Ankara 1993, s.124-139; Hasgüler, **a.g.e.**, s.313-316; Erteğün, **a.g.e.**, s.7-8.

91 Örek, **a.g.e.**, s.23.

92 Türk kontenjan alayı 650 kişilik mevcutla 1960 yılında Kur.Alb. Turgut Sunalp komutasında, Mağusa limanından adaya çıkarak Lefkoşa'da Ortaköy bölgesinde konuşlandırılmıştır. Yunan alayı da Lefkoşa'da Yerolokko bölgesine konuşlandı. Ancak kurulan Kıbrıs ordusu kısa sürede Yunanlıların kontrolüne girmiştir. Oğuz Kalelioğlu, **Kıbrıs Barış Harekatı ve Gazimagosa Savunması**, Çetin Matbaacılık, Ankara 2011, s.16.

93 Böylece self determinasyon ilkesi iki toplum için de uygulanmış olmaktadır. Dikerdem'in antlaşmalar hakkındaki yorumu şöyledir: "Anlaşmaların BM tarafından onaylanması demek, Türkiye'nin haklarını yalnız Yunanistan ve İngiltere'nin değil tüm dünyanın kabul etmesi demektir. Böyle dört başı mamur bir anlaşma herhangi bir devletin diplomasi tarihinde büyük bir zafer olarak yer alabilirdi", Dikerdem, **a.g.e.**, s.140-141.

94 İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisi...**, s.10.

Kıbrıs Cumhuriyeti, iki toplumluluk, ortak egemenlik, siyasi eşitlik ilkeleri üzerine kurulmuş, fonksiyonel bir federasyon niteliğindedir⁹⁵.

Antlaşmalar konusunda Türk hükûmetinin düşüncesini TMT'nin Türkiye'deki yapılanma sürecinde genel koordinatör olan Albay Tansu şöyle aktarmıştır: “Başbakan Menderes, Londra ve Zürih antlaşmalarının imzalanmasından sonra General Daniş Karabelen, Yarbay Ali Rıza Vuruşkan ve beni yanına çağırarak TMT hakkında brifing almıştır. Sonrasında bize ‘Rum ve Yunanlılara aslında ben de güvenmiyorum ve samimi bulmuyorum. Ortak devlet kurulmasını kabul etmemizin nedeni, ortaklık antlaşmasına paralel olan garanti antlaşmasının da kabul edilmesidir. Kıbrıs'ta bulundurulacak askerî birliğimiz Türk ordusunu temsil edecek ve gerektiğinde bir gün içinde yeterli kuvvet gönderilecektir. TMT'nin faaliyetleri durdurulmayacak, askıya da alınmayacaktır. Daha da güçlendirilecektir. Bir gün yine TMT'ye ihtiyaç duyulabilir. Rum ve Yunanların hiçbir zaman Enosis hayalinden vazgeçmeyeceklerinin bilincindeyiz. Hepinize çalışmalarınızdan dolayı teşekkür ederim.’ demiştir.”⁹⁶

27 Mayıs 1960 tarihinde yani Kıbrıs'ta cumhuriyetin kuruluş aşamasında, hükûmetin görüşleri bu yönde iken Türkiye'de her şeyi değiştirecek çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. On yıllık DP iktidarı, düzenlenen bir askerî darbe ile devrilmiş, askerlerden kurulu Millî Birlik Komitesi ülke yönetimine geçmiştir. Kıbrıs olaylarının yakından takipçisi ve kurulan cumhuriyetin mimarı olan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu⁹⁷ ve Başbakan Adnan Menderes, Yassıada mahkemeleri tarafından idama mahkum edilmiş ve karar infaz edilmiştir. Yeni hükûmet, Kıbrıs'la ilgili gizlilik derecesi çok yüksek olan fa-

95 Tuncer, **a.g.e.**, s.90-91.

96 Tansu, **TMT'nin Kuruluşunun Siyasi...**, s.59-60.

97 Zorlu idamından 2 ay önce Dışişleri Bakanlığına gönderdiği dilekçe ile başarılarını ve takdirimelerini gösteren belgelerin ilgili makamlara gönderilmesini istemiştir. Bunların içinde Montrö ve Hatay müzakerelerinde aldığı ve 1945 yılında tüm görevlerine ait almış olduğu takdirimelerle vatana yaptığı hizmetleri anlatabilmeyi ümit etmiştir. Belgeler gönderilmiş ancak bir işe yaramamıştır. Günver, *age*, s.159; Zorlu, Galatasaray Lisesi, Paris Siyasi İlimler Mektebi ve Cenevre Hukuk Fakültesini bitirmiştir. 1925-1939 yılları arasında Türk Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Tevfik Rüştü Aras'ın kızı ile evlidir. Düğünlerini Atatürk, Dolmabahçe Sarayında yaptırmış ve tüm harcamaları üstlenmiştir. Düğün törenini de gelinle dans ederek başlatmıştır. Zorlu, bir dönem NATO nezdinde Türk daimi delegeliği yürütmüştür. İdamından sonra NATO Genel Sekreteri Paul H.Spaak onun için şunları söylemiştir: “Sadece Türkiye değil dünya büyük bir devlet adamını kaybetti.” Orhan Cemal Fersoy, **Devlet ve Hizmet Adamı Fatin Rüştü Zorlu**, Hun Yayınları, İstanbul 1979, s.25-27.

aliyetlere tam hakim değildir. Bu nedenle Türkiye'nin yeni Kıbrıs politikası cumhuriyetin kuruluşunu gerçekleştiren düşünceden farklıdır. Öncelikle yapılan bir sayımın sonucunda bir takım silah ve mühimmatın kayıp olduğu görülmüştür. Hükûmet kaçakçılıktan şüphelenmiştir. Oysa büyük gizlilik içindeki Seferberlik Tetkik Kurulunun faaliyetleri kapsamında kayıp silahlar Kıbrıs'a TMT'ye gönderilmiştir. Bu bilgi kendilerine ulaştırıldıktan sonra TMT'nin gizliliği sürdürülebilmiştir⁹⁸.

TMT'nin en önemli isimlerinden İsmail Tansu bir söyleşisinde yeni hükûmetin TMT'ye bakışını göstermesi açısından şunları söylemiştir: “Seferberlik Tetkik Kurulu, darbenin içerisinde değildi. Darbe olduktan sonra öylesine dolaşırken bir arkadaşa rastladım. Bu arkadaşın ihtilalcilerle ilişkisi vardı. Onu tanıyordum. O da bir vazife almış gidiyordu. Beni görünce dedi ki, ‘Binbaşım biliyor musunuz, sizin daireyi de ihtilalciler toptan tutuklayıp sorgulayacaklar’. ‘Neden?’ diye sordum. ‘Çünkü siz Adnan Menderes’in gizli silahlı militanlarını yetiştiriyormuşsunuz.’ dedi. Bunu duyunca ben hayretler içerisinde kaldım.”⁹⁹

Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edildiğinde İhtilal hükûmeti, Kıbrıs'a barış geldiği varsayımıyla TMT Komutanı Albay Vuruşkan'ı geri çağırmıştır¹⁰⁰. Aynı zamanda yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ne bir büyükelçi tayin etmiştir. Emin Dırvana¹⁰¹. Dırvana'nın görevi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devamını sağlamaktır. Elçinin Kıbrıs'taki faaliyetlerini Denktaş şöyle aktarmıştır: “Hem asker hem de Kıbrıs'la ilgisi olan bir kişinin gönderilmiş olmasına sevinmiştik.

98 Yassıada mahkemelerinde, TMT için Kıbrıs'a gönderilen silahların sorgulanması gündeme geldiğinde, Millî Birlik Komitesi üyesi Albay Köksal ve Albay Türkeş ile temas kurulmuştur. Onların sayesinde TMT'nin sırrı afişe olmamıştır. Emircan, **Kıbrıs Türk...**, s.146.

99 Mete Tümerkan, <http://haberkibris.com/emekli-albaydan-sok-aciklamalar-2013-01-21.html> (Erişim Tarihi:15.07.2016).

100 “Kıbrıs'ta Kanlı Noel”, Kıbrıs Mektubu, 1037, http://www.gazilerim.com/index.php?option=com_content&view=article&id=490:kibrista-kanli-noel&catid=1:son-haberler (Erişim Tarihi 20.08.2012); Oysa Londra Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Türkiye'ye dönen Başbakan Menderes'e “TMT'nin lağvedilip edilmeyeceği” sorulduğunda cevabı, “Hayır, TMT lağvedilmeyecek. Aksine aynı hızla örgütlenmesine ve silahlanmasına devam edilecek. Endişelerinizi anlıyorum, ben de aynı düşünceyi taşıyorum, müsterih olunuz. Hiç bir T.C. hükûmeti Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a ilhakına izin vermeyecektir” olmuştur. Emircan, **Kıbrıs Türk...**, s.156.

101 Kıbrıs'ın ilk Türk büyükelçisi Emin Dırvana itimatnamesini Cumhurbaşkanı Makarios'a sunmuştur. “Makarios Türk Birliğini Ziyaret Etti”, **Milliyet**, 18.08.1960, s.5; Emekli kurmay albay olan Dırvana, 16 Ağustos 1960 ile 12 Eylül 1962 tarihleri arasında Kıbrıs'ta T.C. Büyükelçiliği görevini yapmıştır.

Adaya gelişinin ilk günlerinde kendisine gördüğümüz tehlikeleri aktarmaya çalıştık. Fakat Dırvana'nın tepkisi hiç beklenmedik şekilde oldu ve şu sözleri söyledi; 'Rumlar ve özellikle Makarios hüsnüniyetle bu cumhuriyeti yürütmektedir. Biz şüphe ve endişelerimizi bir kenara bırakarak günlük işlerimizi takip edelim. Böyle boş işlerle meşgul olmayalım. Rumlar kendi cemaatlerinin ve gençliğin moralini yükseltmek için ne yaparlarsa yapsınlar, biz Türkler böyle şeylere tevessül etmemeliyiz. Bunlarla vakit geçirmemeliyiz. Cumhuriyet yaşayacaktır çünkü Türkiye vardır. Türkiye yanibaşımızdadır.' Durumu yeniden izah etmeye çalıştık. 'Gördüğümüz tehlike hakikidir, hayali değildir. Rumların hedefi anlaşmaları bozmak olduğuna göre ve bu hedefe ulaşmak için hummalı bir faaliyete geçmiş olduklarına göre biz Türklerin hedefi ne olacaktır, ne olmalıdır? Gafil avlanabiliriz. Yine bir Girit hadisesi ile karşılaşabiliriz' dedik. Buna karşılık Dırvana'nın sesi perde perde yükseldi ve elini masaya vurarak bize 'T.C. bu anlaşmalara imzasını koymuştur. Bu anlaşmaları kimse yıkamaz, kimse bozamaz. Türklere kimse hücum etmez, edemez. Türklerin içinde emrivakiciler vardır. Bunlar sinmelidir, sindirilmelidir. Aksi halde köy köy dolaşarak bunlar halka teşhir edilecektir.' Kimdi bu emrivakiciler? İsim vermemişti. Ardından 1958 mücadelesinde canını dişine takarak mücadele etmiş olan arkadaşlarımız bir bir sindirildi. Makarios, EOKA'cılar vekil yaparken, biz 1958'in mücahitlerine sırt çevirdik.' Dırvana'ya göre Türk liderliği, Rumların durumunu tasvip etmediği, Rumlardan şüphelendiği müddetçe şovenist ve Türkiye için tehlikeliydi. Onun iki senelik sefirligi boyunca Gençlik Teşkilatını yok ettik. Makarios'un beyanatlarına karşılık vermek yasaklandı. Benim isimle makale yazmam ya da beyanat vermem yasaklandı. Türk'ten Türk'e kampanyası çok kötü bir olaymış gibi unutturuldu. Bunların Rumlarla işbirliğini önleyici şeyler olduğu söylendi. Sanki Rumlar bizimle işbirliği yapmak için yırtınıyorlar da biz bunu bozmaya çalışıyormuşuz gibi davranıldı. 1958 mücadelesinin şehitlerini anmak için yapacağımız törene bile müdahale edildi. Dırvana'nın iki senelik sefirligi süresince Kıbrıs Türkü, 22 senelik zamanı kaybetmiştir.¹⁰²

27 Mayıs 1960 ihtilali Kıbrıs'ta TMT'yi durağan bir döneme itmiştir. Kendi asli görevlerinin yanı sıra Kıbrıs için mücadele eden subaylar, kurallara uygun bir şekilde görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. İlk Bozkurt olan Albay

102 Rauf Denктаş, "Kıbrıs'ta İşlenen Hatalar", Düşünenlerin Düşünceleri, **Milliyet**, 16.04.1964, s.2.

Ali Rıza Vuruşkan'ın Kıbrıs'tan alınması Ekim ayında gerçekleşmiştir¹⁰³. Vuruşkan TMT liderliğini, bölge komutanı olarak Mağusa'da görev yapan kod adı Mustafa Kaya, TMT içinde komutan olarak kod adı da Dağlı olan Binbaşı Şefik Karakurt'a devrederek Türkiye'ye dönmüştür. 1962 yılına kadar TMT'ye yeni bir Bayraktar (Bozkurt) atanmamıştır. Bu tarihte Yarbey Kenan Çoygun, Kemal Coşkun adıyla Kıbrıs'a Bayraktar yani TMT lideri olarak tayin edilmiştir¹⁰⁴.

10 Şubat 1962'de Rum İçişleri Bakanı Yorgacis, "Kıbrıs'ın bir Yunan adası olduğunu, Kıbrıs Türklerinin muhacir ve azınlıkta olduklarını, Türklerin tüm kazançlarını EOKA'nın mücadelesine borçlu olduklarını, davanın henüz sona ermediğini, rüyaları olan Enosisin en erken bir zamanda gerçekleşmesi için de eski Rum yeraltı örgütü mensuplarının birlik halinde bulunmaları gerektiğini"¹⁰⁵ belirtmiştir. Bu tahrik edici demecin ardından Kıbrıslı Türk yetkililer toplantı yaparak bu sözlere yanıt vermişlerdir.

OPEK¹⁰⁶ isimli Rum yeraltı örgütü Kıbrıslı Rumlara Türklerle alışverişi yasaklamış ve buna itaat etmeyenlerin şiddetle cezalandırılacağını duyurmuştur. Ekonomik olarak alınan bu kararlar yetinilmemiş, 25 Mart 1962'de Türklerin Bayraktar ve Ömeriye camileri bombalanmıştır. Büyük hasar oluşmuştur. Kıbrıs Türk liderliği durumu protesto etmiş, olay Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türkiye Cumhuriyeti Senatosu tarafından da kınanmıştır. Ayrıca 26 Mart günü Türkiye'de öğrenciler Güvenpark'ta toplanarak, Sıhhiye'de bulunan Zafer anıtına kadar yürüyüş düzenlemişlerdir. Aynı gün Kıbrıs Bayraktar Camisinde bir tören düzenlenerek, yırtılan Türk bayrağı yerine yeni bir bayrak Türkiye Büyükelçisi Emin Dırvana tarafından çekilmiştir¹⁰⁷.

Kıbrıslı Türklerin büyük umutlar ve iyi niyetlerle karşıladığı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin geleceği tehlikededir. Nitekim 6 Ağustos tarihli *Alithia* gaze-

103 Albay Ali Rıza Vuruşkan'ın 4 Ekim 1960 tarihinde adadan ayrılırken Denктаş'a yazmış olduğu mektup için bkz. Özter, **a.g.e.**, s. 87-88.

104 Emircan, **Kıbrıs Türk...**, s.146; Cüneyt Öztürk, **Kod Adı: Bozkurt**, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013.

105 12.2.1962 tarihli *Halkın Sesi* ve *Bozkurt* gazetelerinden aktaran Serter, **a.g.e.**, 142-143.

106 Kıbrıs Elenlerini Koruma Örgütü.

107 Emin Dırvana, Denктаş'ın anlatımıyla, böyle olayların olacağına kesin olarak inanmayan ve TMT'nin faaliyetlerini durduran büyükelçidir. Rauf R.Denктаş, kişisel görüşme, 12 Temmuz 2010.

tesinde yer alan bir yorum şöyledir: “Türkler kendilerini aldatmasınlar. Enosis ölmedi. Hayattadır ve Kıbrıs Rumlarının kalbinde hüküm sürmektedir. Enosis bir idealdir. Hürriyeti seven bir halkın ideal ve rüyaları ölmez ve mezara sığmaz. Onu alacak mezar, üstünü örtecek kaya yoktur.”¹⁰⁸

3.2- TMT'nin İkinci Dönem Faaliyetleri (1963-64 Olayları)

Türklerin aksine Rumlar, anlaşmaların getirdiği eşitlik ilkesini kabullenmemiş ve Enosis'ten vazgeçmemişlerdir. Nitekim Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun hemen ardından, vergilerin toplanması, silahlı güçlerin oluşturulması, kamu hizmetlerine katılım oranının belirlenmesi ve kamu belediyelelerinin sınırları konularında anlaşmazlıklar başlamıştır. Anayasayı değiştirmek isteyen Makarios'un hedefi, Türkleri bir azınlık durumuna düşürecek üniter bir devlet oluşturmaktır. Bunun için sadece diplomatik yolların yeterli olacağı düşüncesiyle Akritas planını hazırlamıştır¹⁰⁹. Plana göre, Türklere karşı harekete geçilecek, Kıbrıs'tan gitmek isteyenler gidebilecek, azınlık olmayı kabul edenler kalabileceklerdir. Başkaldırırlarsa hükûmete isyan ettikleri gerekçesiyle cezalandırılacaklardır. Makarios, 28 Mart 1963'te *Cyprus Mail* gazetesine, asıl amacını ortaya koyan şu demeci vermiştir: “Beni tanıyan her Rum, bir Kıbrıs ulusu yaratmak için uğraşmayacağı çok iyi bilir. Antlaşmalar bir devlet yaratmıştır fakat bir ulus değil.”¹¹⁰ Bu düşünce doğrultusunda, anlaşmaların yarattığı eşitlik temeline dayalı yapıyı ortadan kaldırmak için anayasanın Türkleri ilgilendiren 13 maddesinde değişiklik talep etmiştir¹¹¹. Bu talep, adada toplumlararası huzursuzlukların giderek artmasına neden olmuş-

108 Serter, **a.g.e.**, s.152.

109 Akritas Planı için bkz. Ertegin, **a.g.e.**, s.9-17; Rauf R.Denktaş, **Akritas Planı ve Gençliğe Sesleniş**, Yorum Yayıncılık, 1994; Kemal Akmaral, **Akritas Planı ve Kıbrıs: Kıbrıs Türk'ünü İmhayı Hedefleyen Annan'a dek Uzanan Planlar Süreciyle**, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2004.

110 Michael Stephen, **The Cyprus Question**, London 2000, s.2'den aktaran Tuncer, **a.g.e.**, s.95; “Makarios, Atina'da çıkan *Apoyevmatini* gazetesine 9 Eylül 1964'de verdiği bir mülakatta, tipik Mussolini edasıyla “Amacım Enosis idi. Enosis'tir ve Enosis olacaktır.” demiştir. Hasgüler, **a.g.e.**, s.124.

111 Bu maddeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Özersay, **a.g.e.**, s.69-71; Hem KC'nin Cumhurbaşkanı hem de Kıbrıslı Rumların dini lideri olan Makarios'un 11 Ağustos'ta bir İngiliz dergisine verdiği bir demeç niyetini açıkça göstermektedir. “Garanti antlaşmaları kaldırılmalıdır. Herhangi garantör bir devletin, Kıbrıs'ın içişlerine müdahale çabalarını reddedeceğiz.” Serter, **a.g.e.**, s.166.

tur. Bu tarihte Kıbrıs polis teşkilatında çalışmakta olan Uzuner'in aktardıkları şöyledir: "1959'da Londra Zürih anlaşmaları imzalandı. EOKA'nın faaliyetleri nedeniyle Rumlar kilit görevlerden alınmışlardı. Buralara Türkler yerleştirilmişti, amaç hem hükûmeti hem de İngilizleri korumaktı. Antlaşmalardan sonra ise önemli yerlere Rumların da yerleştirileceği, Türklerin azaltılacağı söylendi. Ardından Temmuz 1959'da Girne'ye tayin edildim. Rumlarla birlikte görev yapıyorduk. Fakat polisliğin ruhuna aykırı davranışlar gerçekleşmekteydi. Şöyle ki; suç işleyen bir Rum ise Rum polisler onu yakalamamıza, sorgulamamıza izin vermemekte, o bizim arkadaşımızdır diye engellemektedirler. Buna karşılık biz de aynı şekilde davranmaya başladık. Biz de onların Türkleri sorgulamasına engel oluyorduk. Yani göreve giderdik ama kendi aramızda kavga ederek akşam polis müdürlüğüne dönerdik. Aralık 1963 tarihine kadar hep böyle sürtüşerek görev yapmaya çalıştık."

Bu sırada Türkiye'de İnönü hükûmetinin istifası söz konusu olmuştur¹¹². Yaşanan bu siyasi karışıklıktan yararlanmak isteyen Makarios, garantör devletlere bir nota göndererek Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasını değiştirme isteğini yinelemiştir. Türkiye bu öneriyi tekrar kesin olarak reddetmiş, antlaşmalarla kurulan düzenin aynen devam etmemesi halinde, bozulan düzeni yeniden kurmak amacıyla garantörlük hakkını kullanacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Makarios, Akritas planı çerçevesinde yeniden harekete geçilmesini istemiştir. Rum basını, Türkler aleyhine yürüttüğü kampanyayı yoğunlaştırmış, Rum tehdit ve tahrikleri giderek artmıştır. 21-25 Aralık 1963 tarihleri ise "Kanlı Noel" olarak adlandırılan Rum saldırıları ile tarihe geçmiştir. Olaylar 21 Aralık 1963'te Lefkoşa'da Kıbrıslı Rum polislerin, Tahtakale'nin Rum tarafında kalan bölümünde evlerine giden Türklerin arabasına ateş açarak, biri kadın iki Türkü öldürmeleri ve dört Türkü yaralamaları ile başlamıştır. Ertesi gün bu saldırıyı kınamak için Lefkoşa Türk Lisesi'nde toplanan öğrencilere de EOKA tarafından ateş açılmış, Atatürk büstüne saldırılmıştır. Bir gün sonra da Türkiye Büyükelçiliği ile Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın evine ateş açılmış ve Akritas Planı uygulamaya konulmuştur¹¹³.

112 22 Kasım 1963 tarihinde gerçekleşen bir suikast sonucu öldürülen ABD Başkanı John F. Kennedy'nin cenaze töreni için ABD'ye giden İnönü, döndüğünde koalisyonun bozulduğunu görerek, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e istifasını vermiştir. Emircan, *a.g.e.*, s.173.

113 Türklerin önemli kayıplar verdiği "Kanlı Noel" olarak adlandırılan olaylarda, yani 1963 yılının Noel arifesinde 59 Türk öldürülmüştür. Kıbrıs Türkleri ölüleri için matem tut-

Lefkoşa'da Rumlar, Türk kesimini dört bir yandan giderek artan şiddetli ve sürekli bir ateş altında tutarak dünya ile bağlantısını kesmiştir. İşe gidip gelen ya da seyahat etmek zorunda kalan Türkler, Rumlar tarafından tutuklanıp esir edilmişlerdir. Günümüzde hala kayıplar listesinde olan ve nereye gömüldükleri bilinmeyen Türkler bulunmaktadır¹¹⁴. İttifak antlaşması gereği Kıbrıs'ta bulunan Doktor Binbaşı Nihat İlhan'ın Kumsal bölgesindeki evine Rumlar tarafından baskın yapılmış, eşi ve üç küçük çocuğu gizlendikleri banyo küvetinde öldürülmüşlerdir¹¹⁵. Kumsal olayları bu kadar değerlidir. Rum

maktadır. Fakat katliam yeni başlamıştır. Harry Scott Gibbons, **Kıbrıs'ta Soykırım**, Çev: Erol Fehim, Near East Publishing, Ankara 2003, s.135; 23 Aralık 1963 tarihli *Hürriyet* gazetesinde "Kıbrıs'ta EOKA'cılar faaliyetlerini artırdılar" başlığıyla duyurulan olaylarda İnönü'nün "Hadiseler çok esef verici" yorumu yer almıştır. Yine 23 Aralık 1963 tarihli *Milliyet* gazetesi, " Makarios ve Küçük'ün halkı itidale davet eden ortak tebliğine rağmen Kıbrıs'ta tedhiş devam ediyor. Rum polisleri evini taşıyan bir Türk'ü ağır yaraladı. Rum semtindeki Türkler göçe başladı" haberi yer almıştır. 24 Aralık 1963 tarihli *Hürriyet* gazetesi ise "Kıbrıs'taki çarpışmalar bir iç harp halini alıyor. İki taraf da sokaklarda barikatlar kuruyor-Türk hastaneleri yaralılarla dolu-Kan sıkıntısı var" manşetiyle, aynı tarihli *Milliyet* gazetesi de Fazıl Küçük'ün ikametgâhına da ateş edildi" manşetiyle çıkmıştır. Yabancı basında ise yorumlar şu doğrultuydu; 14 Ocak 1964 tarihli İngiltere'nin *Daily Telegraph* gazetesi Ayvasıl Türklerinin başına gelen felaketi şöyle özetlemekteydi: "Ayoş Vasilios köyünde yaşayan Türkler, 26 Aralık 1963 tarihinde toplu katliama tabi tutuldular. Toplu mezardan çıkarılmaları Kızılhaç huzurunda gerçekleştirildi" derken, yine İngiltere'nin *The Observer* gazetesi "Limasol'da da Türkler toplu katliama tabi tutuldular ve daha birçok yerde toplu katliam yapıldığı haberleri almaktayız" şeklinde haberi duyurmuştur. Erdal Camgöz, "Erenköy Direnişi ve Ağustos Savaşları", **Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri**, Uluslararası Sempozyum, Lefkoşa 2008, C II, s.17; Emircan, age, s.173-174; 1963 Olayları ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1989; Druşotis, **a.g.e.**, s. 105-118.

114 "13 Mayıs 1964 tarihinde Larnaka Dikelya'daki İngiliz bölgesinde çalışan 11 Türk, her zamanki gibi sabah erken saatte işyerlerine götürülen otobüse binmiş, söz konusu otobüs ve içindekilerden bir daha haber alınmamıştır. Adada BM öncülüğünde Türk ve Rumların ortaklığında faaliyet gösteren Kayıp Şahıslar Komitesi 16 Nisan 2009'da 'Kayıp Otobüs'ün kayıp kurbanlarının bulunduğunu açıklamıştır. Komite, iki yıl önce Rum kesiminde Larnaka kenti yakınlarındaki Voroklini köyünde kör bir kuyuda bulunan kemikler ile kayıp yakınlarından alınan örneklerle DNA karşılaştırması yapıldığını, böylece 'Kayıp Otobüs' yolcularını belirlediklerini bildirmiştir. Kemikler üzerindeki kurşun izlerinden kayıp otobüsteki kayıp Türklerin, Rumlar tarafından kaçırılıp kurşuna dizildiği kesinleşmiş, katliam kanıtlanmıştır." **Hürriyet Gazetesi**, 17.4.2009, <http://www.hurriyet.com.tr/kayip-otobus-un-yolculari-bulundu-11451589> (Erişim Tarihi: 2.7.2016). Bu olayı anlatan belgesel film, **Kayıp Otobüs**, VCD, Yön: Fevzi Tanpınar, 2007.

115 Günümüzde bu ev, "Barbarlık Müzesi" adıyla ve o günkü haliyle korunmaktadır. Kumsal baskını ve ardından Rumların gerçekleştirdiği katliamlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Serter, **a.g.e.**, s.193-275; Türk Alayına mensup Doktor Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi

saldırılarını olayların içinde yer alan mücahit Vural Türkmen şöyle anlatmıştır: 24 Aralık 1963 gecesi Rum saldırıları başladı. Sarı Petek 3 Arıları bir yeri ele geçirdi. Çok büyük ve karmaşık bir yer olan Buzhane'yi ele geçirip bayrağımızı çekmemiz büyük gurur vesilesi olmuştu bizim için. Petek Karargâhı yandaki sigara fabrikasının idari bölümüne aktarılmıştı. Ben de orada görevliydim. 19:30 civarında Petek Beyi geldi ve benim gelmemi istedi. Benimle birlikte 5 kişilik bir grup oluşturmuştu. Görevimiz etrafı 3 m. yüksekliğinde duvarla çevrili 8 katlı Severis Un Fabrikası'nda mevzilenmiş, dolayısıyla Lefkoşa ile Ortaköy arasındaki bağlantıyı kesen otomatik silahlarla donatılmış Rumları oradan temizlemektir. Biz hedefe ilerlerken geçtiğimiz Kumsal bölgesi Rum işgaline uğramıştı, biz de aniden yoğun ateş altında kaldık. Hepimiz vurulduk. Tuncer, Aziz ve Muhip kardeşlerimiz anında öldüler. Yılmaz ve ben hayattaydık. Kanlar içinde sürünerek olay yerinden ayrıldık ve o halimizle karargâha dönmeyi başardık¹¹⁶.

Polisler de sürekli teyakkuzdaydı. Uzuner o dönemde yaşadıklarını şöyle anlatmıştır: “Müdürümüz Türk'tü. Zaten Türk müdür bir burada bir de Baf'ta vardı. Türk polisler olarak biz 24 saat görev yapmaya başladık. Bu gerçekçi bir çalışma temposu olmadığı için müdürümüz ‘hep birlikte 24 saat çalışamayız, ikiye ayrılarak çalışalım, bir grup gidip dinlensin sonra devriyeyi o alsın’ dedi. Gece saat 8'di. O gece eve gidip dinlenme şansına sahip olanlardan biri bendim. Şansına diyorum çünkü ertesi sabah bizim arkadaşların tutuklandığını duyduk. Eve geldim, daha 3 aylık evliydim. Fakat evde her an tetikteydik. 3 günlük uykusuzluk ve yorgunluğun bir sonucu olan 1-2 saatlik uykudan sonra uyumak mümkün olmamıştı. Sabah olunca hazırlandım ama işe gidip

ve çocukları banyoda saklanırken katledilmişlerdir. “**Milliyet**, 26.12.1963, s.7; Eşi ve 3 çocuğu öldürülen Operatör Binbaşı, haberi duyduktan sonra bembeyaz bir yüzle gazetecilere, “Dört şehit verdik, vatan sağolsun.” demiş ve köylerde Rumların baskınına uğrayan yaralıları için görev başına gitmesi gerektiğini söyleyerek gazetecilerin yanından ayrılmıştır. “Dört şehit verdik vatan sağolsun”, **Milliyet**, 28.12.1963, s.1; 24 Aralık 1963, Binbaşı Dr. Nihat İlhan'ın eşi ve üç çocuğunun evlerinde katledildiği tarihtir (6 yaşında Murat, 4 yaşında Kudsi ve 6 aylık Hakan). Dr. İlhan ve Serdar Denktaş'ın görüşmesi için bkz. http://www.haber.net.kk.tc/haber_detay.php?haber_id=2440 (Erişim tarihi 16.08.2010); Ayten Salih Berkalp, “Mücadelemizde Kıbrıs Türk Kadınının Yeri”, **Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri**, Uluslararası Sempozyum, Lefkoşa 2008, C II, s.7; Mehmet Bahadır, **Kumsal'da Bir Kahraman**, Genç Mücahitler Derneği Yayınları, Ankara 2011, s.26-27.

116 Vural Türkmen, “TMT Anılarım”, **Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri**, Uluslararası Sempozyum, C II, Lefkoşa 2009, s.83-84.

gitmeme konusunda tereddüt içindeyim. Nitekim o sırada bir arkadaşım geldi. ‘Ne oldu be gardaş’ dedim. Arkadaşım anayola yakın, daha merkezi bir yerde oturuyordu ve şöyle cevap verdi. ‘Her gece anayolda devriyeler gezerdi. Ama bu gece hiç görünmedi. Tek bir polis arabası geçmedi, bir olumsuzluk var, işe gitmeyelim’ dedi. Zaten ben de kararsızlık içindeydim ‘tamam’ dedim. Ama ne yapacaktık? ‘Çıkalım, bizden kaç arkadaş varsa onlara da söyleyelim işe gitmesinler, ortalık çok karışık’ diye düşünerek yola çıktık. Ulaşabildiklerimiz işe gitmediler ama ulaşamadıklarımız gitti ve gider gitmez de tutuklandılar. Meğer o gece tüm Türk polislerini tutuklayarak hücreye koymuşlar. Bununla da yetinmemişler, toplantı bahanesiyle kaymakamlıkta Girne’nin ileri gelenlerini toplamışlar, onları da diğer polislerle birlikte Esentepe’de hücreye atmışlardı. Biz dışarıda kalanlar olarak derhal Barış Gücü’ne haber verdik. O zaman Barış Gücü’nde sadece İngilizler vardı. Durumu onlara anlattık. ‘Arkadaşlarımız akşamdan beri yoklar, hayatlarından endişe ediyoruz, lütfen bize yardımcı olun’ dedik. ‘Tamam merak etmeyin ilgileniyoruz’ dediler ve 5-6 saat sonra bizi çağırdılar. ‘Arkadaşlarınız Esentepe karakolunda tutuklular ama iyiler. Merak etmeyin bizim kontrolümüz altındalar, emniyetler. Onlara bir şey yapamazlar çünkü bize hesap vereceklerini bilirler’ dediler. Biraz rahatlayarak evlerimize döndük. Nitekim bir hafta sonra da arkadaşlarımız serbest bırakıldı. 1963 yılının Aralık ayında olmuştu bu olaylar.”¹¹⁷

Siyasi yaklaşımında ısrarcı olan Makarios, garanti antlaşmasının uluslararası kanunlara göre hiçbir hükmü olmadığını, gerekirse antlaşmayı hükümsüz ilan edebilmek için BM’ye başvuracağını bildirmiştir. Türkiye’nin Kıbrıs meselesine müdahale etmemesi gerektiğini de iddia eden Makarios, Türkiye’nin kuvvet kullanarak müdahalesinin saldırganlık sayılacağını sözlerine eklemiştir. Kıbrıs Cumhurbaşkanı’na göre, adadaki çoğunluğun arzularına uymayan bir anayasanın değiştirilmesi için Türklerin onayını almaya lüzum yoktur¹¹⁸. Bu açıklamaların yapıldığı aynı gün gazetelerde, üç Türk’ün öldürüldüğü, Atatürk Heykeli etrafında toplanan Türklere bomba atıldığı ve olaylarda yirmiden fazla kişinin yaralandığı, yaralılara müdahaleye giden ambulanslara da ateş açıldığı bildirilmiştir. Yaralılara müdahale ancak Rum

117 Kıbrıs İngilizlerin sömürge idaresindeydi ve 2 tane üsleri vardı. Bu askerlere halk “barış gücü askeri” adını takmıştı. 21 Aralık 1963’de, iki halk arasındaki husumeti gidermesi için kurulmuştu. Özdemir Uzuner, kişisel görüşme, 10 Temmuz 2010.

118 “Makarios, Garanti Antlaşmasını Hükümsüz İlan Etti”, **Milliyet**, 22.12.1963, s.1.

polislerin silahları boşalarak gitmelerinden sonra yapılabilmiş, yaralılar Türk kliniklerine kaldırılabilmiştir. Ayrıca, Sabah 6’da Ermu sokağında süratle geçerek yolun iki tarafındaki kalabalığa sivil bir arabadan ateş açılmıştır. Birçok Türk ve Rum yaralanmıştır. Türk Cemaat Meclisi binasına Rumlar makineli tüfekle ateş açarak camları kırmışlardır¹¹⁹. Lefkoşa ve Larnaka’da Türk ve Rum polisleri arasında silahlı çatışma yaşanmıştır. Olaylar karşısında Türkler, soykırım nitelikli Rum saldırılarına karşı can ve namuslarını korumak amacıyla, 22 Aralık’tan itibaren TMT’yi tekrar aktifleştirmişlerdir. Çanakları açarak TMT önderliğinde silahlı direnişi başlatmışlardır¹²⁰.

24 Aralık 1963’te yaşanan Kumsal katliamı ve iki İngiliz’in makinalı tüfekle ağır yaralanmasının ardından garantör devletler olan İngiltere, Türkiye ve Yunanistan bir bildiri ile ateşin durdurulmasını istemişlerdir. Bunun üzerine Yunanistan Başbakanı istifa etmiştir¹²¹. Türkiye’de ise sıkıyönetim komutanlığının izni olmaksızın üniversite gençliği, olayları protesto mitingleri düzenlemişlerdir¹²². 25 Aralık’ta Lefkoşa’daki Türk Büyükelçiliği saldırıya uğramış, Türklerin yaşadığı Küçük Kaymaklı bölgesi de ağır kayıplar sonrasında Rumların eline geçmiştir. Ölü ve yaralı sayısı belirlenememiş, Lefkoşa dışındaki Türklerden haber alınamamıştır. Başkent’in banliyösü olan Küçük Kaymaklı’dan alınan haberler, burada Rumların korkunç bir katliamda bulduklarını göstermektedir. Kıbrıs Rum polisi ve silahlı siviller, Lefkoşa’nın bu kısmına girmişler ve yüzlerce Türk erkek, kadın ve çocuğunu yakalayarak rehine alarak Rum kesimine götürmüşlerdir. Dört gün süren şiddetli çarpış-

119 Gazetede yer alan bir haberde polisin olaylar hakkındaki resmî bildirisinin: “olay yerinde iki Kıbrıslı Türk ölü olarak bulunmuştur. Başka bir olayda da bir Türk’le bir Rum yaralı olarak bulunmuştur. Polis başkentte devriye gezmekte olup, durum kontrol altına alınmıştır” şeklinde olduğu söylenmiştir. “Kıbrıs’ta Kanlı Hadiseler”, **Milliyet**, 22.12.1963, s.1,7.

120 TMT’nin Kıbrıs’taki silah ve mühimmatı resmî emirle verilir, Oğul, Petek veya Kovan mensubu iki yeminlinin bilgisi dahilinde “çanaklama” kodu adıyla bilinen şekilde korumaya alınır. Çanaklama, sır çanak ve dip çanak olarak iki şekilde yapılır. Sır çanakta silah ve mühimmat hemen kullanılmaya hazır olarak muhafaza edilirken, dip çanaktakiler uzun dönem için muhafaza edilirdi. 22 Aralıktan itibaren çıkarılan bazı silah ve mermilerin bilgisizlikten dolayı gazyağı ile temizlenmesi sonucunda bir miktarı kullanılmaz hale gelmiştir. TMT üyesi direnişçilerin sayısı altı bin civarındadır. Bunlardan sadece 1488’i askerî kamplarda eğitim görmüşlerdir. Emircan, **a.g.e.**, s.89-90.

121 “Yunan Hükümeti Dün İstifa Etti”, **Milliyet**, 25.12.1963, s.1.

122 “Gençlik Kıbrıs için And İçti”, **Milliyet**, 25.12.1963, s.1.

maların yaşandığı kasabadan 500 kadar Türk alınarak götürülmüş ve beş yıl önce İngilizlerin Kıbrıslı Rumları hapsedtikleri Cikko Manastırı'na kapatılmışlardır¹²³.

Bu gelişmeler üzerine, Türkiye'de Başbakan İnönü'nün yeni kabinesinde¹²⁴ Dışişleri Bakanı olan Feridun Cemal Erkin, İngiliz ve Yunan hükûmetlerine müdahaleye katılmadıkları takdirde Türkiye'nin kendi insiyatifi ile harekete geçeceğini bildirmiştir. Gece yarısından sonra Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş'ın, Türkiye'den "fiili müdahale" talebi üzerine, Başbakan İnönü'nün başkanlığında toplanan bakanlar ve yüksek rütbeli askerlerle yapılan toplantıların sonunda bu karar alınmış ve sabaha karşı 02:30'da taraflara iletilmiştir¹²⁵. Türk hükûmetinin adaya üçlü müdahale teklifine garantör devletlerden cevap gelmemesi üzerine Türk hükûmeti, garanti antlaşmasına dayanarak tek başına harekete geçmeye karar vermiştir. İlk olarak adaya ihtar mahiyetinde savaş uçakları gönderilmiş, olası bir harekate karşı askeri birlikler gereken tedbirleri almışlardır. Türk donanması da Akdeniz'e açılmıştır¹²⁶. Makarios'un bir sözcüsü, Türk ve Yunan birliklerinin Kıbrıs hükûmetinin onayını almadan hareket etmelerinin kanunsuz olduğunu söylemiştir. Sözcü, Türk uçaklarının uçuşu üzerine BM'deki temsilcilerinin Güvenlik Konseyi'ne şikayet edeceğini eklemiş, iki Türk gemisinin Kıbrıs'a yaklaştığını ileri sürmüştür¹²⁷. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ise ABD Başkanı Lyndon B. Johnson, Büyük Britanya Kraliçesi Elizabeth, Federal Almanya Cumhuriyeti Devlet Başkanı Heinrich Lübke, Fransa Cumhurbaşkanı General Charles de Gaulle ve Yunanistan Kralı Paul'e birer mesaj göndererek, Kıbrıs Rumlarının Türklere karşı giriştiği katliamı durdurmak için ciddi tedbirler alınmasının teminini istemiştir¹²⁸. Bunun üzerine Kıbrıs'taki bütün Türk ve Yunan kuvvetleri bir İngiliz subayının kumandasına verilmiştir. Ko-

123 Bir gün sonra bu rehinelere ilgili olarak Rum İçişleri Bakanı Yorgacis, "söz konusu Türklerin kendi güvenlikleri için Lefkoşa'daki bir Rum okuluna sevk edildiklerini" söylemiştir. "Rum polisi, 500 Türk'ü rehine olarak götürdü", **Milliyet**, 26.12.1963, s.1,7.

124 "İnönü Yeni Hükûmeti Dün Açıkladı", **Milliyet**, 26.12.1963, s.1; "3. İnönü Hükûmeti 225 oyla İşbaşında", **Milliyet**, 5.1.1964, s.1.

125 Ömer Sami Coşar, "Hükûmetimiz Kıbrıs'taki Duruma Müdahale Ediyor", **Milliyet**, 25.12.1963, s.1.

126 Ömer Sami Coşar, "Müdahale Ettik ve Ateş Kesildi", **Milliyet**, 26.12.1963, s.1.

127 "Makarios Protesto Ediyor", **Milliyet**, 26.12.1964, s.1.

128 "Gürsel'in beş devlet başkanına mesajı", **Milliyet**, 26.12.1963, s.1.

mutayı almak için aynı gün 20 İngiliz subayı adaya gönderilmiştir¹²⁹. Türkiye Lefkoşa'ya Kızılay uçakları ile 250 şişe kan ve çeşitli yardım malzemesi göndermiştir. Aynı uçaklarla yaralıların yanısıra Dr. Binbaşının şehit edilen eşi ve üç çocuğunun cenazeleri de Türkiye'ye getirilmiştir¹³⁰. Aynı gün Kıbrıs eski Anayasa Mahkemesi Başkanı olan Alman Profesör Ernst Forsthoff, Makarios'u suçlamıştır¹³¹. Kıbrıs katliamı başladığından itibaren, olayları takip için Türkiye'den Lefkoşa'ya gitmiş olan Türk gazetecileri Milletlerarası Basın Enstitüsü'ne ve BM Genel Sekreterliği'ne, Makarios hükümetinin, kendilerinin postaneye girmelerine, telgraf çekmelerine, telefon etmelerine ve hatta havaalanına giderek uçak yoluyla yazı göndermelerine silah zoru ile engel olduklarını bildiren protesto telgrafları göndermişlerdir¹³². Uluslararası kamuoyu olaylara karşı tepkilidir. Londra'da 4.000 kadar Kıbrıslı Türk ellerinde dövizler ve Türk bayraklarıyla olayları protesto yürüyüşü yapmışlar, İngiltere Başbakanı'na bir dilekçe vermişlerdir¹³³. Türkiye'deki Kıbrıslı gençler Antalya'ya gelmiş, silah satan bir dükkanı basarak silah aldıktan sonra Kıbrıs'a gitmek üzere motora binmişlerdir. Fakat Türk yetkililer tarafından motor hareket ettirilmemiştir¹³⁴. Kızılay'ın seyyar hastanesi 5 uçakla Kıbrıs'a gitmiş, uçakların dönerken yaralıları getirmesi planlanmıştır. Tıpkı Kıbrıs Türklerinin Türk Kurtuluş Savaşı'nda kendi aralarında yardım kampanyaları

129 "Müdahale Ettik", **Milliyet**, 26.12.1963, s.7.

130 "Kıbrıs'tan üç uçak yaralıları getirecek", **Milliyet**, 28.12.1963, s.1; ABD'nin ABC televizyon kanalı haber yayınında, Lefkoşa'nın Türk kesimindeki acıklı olayları gösteren filmlere yer vermiştir. Çoğu çocuk ve kadın olan rehinelere çok kötü şartlar altında ve çok az yiyeceklerle barındırıldıklarını belirterek, iade edilmiş sahnelerini göstermiştir. "Lefkoşa cinayeti Amerikan TV'sinde", **Milliyet**, 5.1.1964, s.1; Kıbrıs olaylarına Alman basınının ilgisi de sürmektedir. Türk işçilerinin protesto gösterilerine geniş biçimde yer verilirken, Binbaşı İlhan'ın eşi ve çocuklarının zalimce katli ile ilgili fotoğraflar televizyonlarda tekrar tekrar gösterilmiştir. **Milliyet**, 7.1.1964, s.7; Bir Alman gazetesi de, "tarafsız gözlemciler, Makarios için faaliyette bulunan gönüllülerle, Kıbrıs alayının, binlerce Türk'e katliam yapma amacı güttüklerinde hemfikirlerdir" açıklamasını yapmış, Makarios için de, "Hristiyan aleminde Noel gününde nefret uyandıran bir suçun gölgesi" yorumunda bulunmuştur. "Bir Alman Gazetesi Rum Katliamını Anlattı", **Milliyet**, 14.1.1964, s.7.

131 "Adada Kanlı Olaylar yedi ay önce başlamıştı", **Akşam**, 10.8.1964, s.3.

132 **Milliyet**, 28.12.1963, s.1.

133 "M. Ali Birand, "Londra'da 4 bin Türk Yürüyüş Yaptı", **Milliyet**, 28.12.1963, s.1.

134 "Kıbrıs'lı Gençler Motörle Karşıya Geçmeye Çalıştılar", **Milliyet**, 28.12.1963, s.1; Ayrıntılı bilgi için bkz. Hüseyin Laptalı, **Erenköy Sürüngeni Özgürlüğün Bedeli**, Ufuk Matbaası, İstanbul 2003, s.39-40.

açtıkları gibi, Türk Kızılay'ı tarafından Kıbrıs'a yardım için bütün yurttan bir yardım kampanyası açılmıştır¹³⁵.

Rumlar tarafından esir tutulan Türkler hakkında taraflar arasında uzun müzakereler yapılmış, sonuçta 470 Türk serbest bırakılmıştır. Türkler de 26 Rum'u serbest bırakmışlardır. Bunlar İngiliz kamyonları ile kendi mahallelerine götürülmüşlerdir. Ardından İngiliz askerleri tampon bölgede devriye görevine başlamıştır¹³⁶. Boşaltılmış, tarafsız bölge olan ve İngiliz askerlerinin korumasındaki Küçük Kaymaklı köyünde Türklerle ait evlerden bir kısmı Rumlar tarafından yakılmış, büyük bir kısmı da yağma edilmiştir. Serbest bırakılan Türk rehinelere köye geldiklerinde evlerin % 90'ının yağma edilmiş olduğunu, bir kısmının da yanmakta olduğunu görmüşlerdir. Küçük Kaymaklı'da enkaz altında kafalarına isabet edilen kurşunlarla öldürülen bir imam ve sakat çocuğunun cesetleri bulunmuştur. Baf'ın Türk yerleşim yeri olan Lemba (Çıralı) köyü de Rumlar tarafından kuşatılmış ve çatışmalar yaşanmıştır¹³⁷.

Adada bu olaylar yaşanırken, Makarios, Türkiye ve Yunanistan'la olan ittifak ve garanti antlaşmasını tek tarafı olarak feshettiği açıklamasının hemen ardından doğan sert tepki karşısında, kararından vazgeçtiğini belirtmek zorunda kalmıştır. Bütün devlet başkanlarına telgraf çekerek kararını bildirmiş ve kendilerinden manevi destek talep etmiştir. Buna sebep olarak da Türk hükümetinin müteceviz hareketleri ve müdahalelerini göstermiştir. Türk savaş uçaklarının ada üzerinde uçtuğunu, ayrıca 5 denizaltı, 4 zırhlı ve 3 nakliye gemisinin Kıbrıs'a yaklaştığını iddia etmiştir¹³⁸. Türkiye'de ise Genelkurmay'da yapılan toplantıda İnönü, "Kıbrıs konusunda durumun çıkmaza girmekte olduğunu" bildirmiştir. Bu gelişmenin hemen ardından NATO Başkumandanı Ankara'ya gelmeye karar vermiştir. İngiltere, Kıbrıs'ta barışın korunması için Amerika'dan yardım talep etmiştir. Türk Dışişleri Bakanı Erkin, Kıbrıs'ta üçlü garantinin yerini almak üzere İngiltere tarafından teklif edilen NATO

135 "Kızılay ve Öğrenciler Kampanya Açtı", **Milliyet**, 2.1.1964, s.1; Ayrıca, Türkiye'de turistik tesislerde düzenlenen yılbaşı eğlencelerinin, Kıbrıs olayları nedeniyle iptaline karar verilmiştir. "Eğlenceler İptal Edildi", **Milliyet**, 1.1.1964, s.1.

136 "Rehin Tutulan Türkler İade Edildi", **Milliyet**, 1.1.1964, s.1.

137 "Küçük Kaymaklı'da Bazı Türk Evleri Ateşe Verildi", **Milliyet**, 2.1.1964, s.1; "Rumlar Baf'ta Bir Türk Köyünü Ateş Altına Aldı", **Milliyet**, 2.1.1964, s.1.

138 Makarios'un garanti antlaşmalarını tek tarafı feshe kalkışması, çok alıştığı hukuk dışı davranışlarının yeni bir örneği olduğu gibi, geleceğe dair ne gibi kötü niyetler beslediğini de ortaya çıkarmaktadır. "Makarios, Garanti Antlaşmasını Feshe Karar Verdi", **Milliyet**, 2.1.1964, s.1.

kuvveti planı hakkında talimat beklerken SSCB, Makarios'un arkasında olduğunu, "Türkiye'nin gerçekleştirdiği hava sahası ihlali şikayetini BM Güvenlik Konseyi'nde destekleyeceğini" belirterek göstermiştir. Rum basını da NATO kuvvetlerinin adaya gelmelerini kabul edemeyeceklerini bildiren yayınlarında, "Rusya'yı çağırmak için ne bekliyoruz" diye sormuşlardır¹³⁹. İngiltere'de dönemin Türk büyükelçisi Zeki Kunalalp, İngiltere'nin her ne kadar Zürih/Londra antlaşmalarına bağlı görünse de içten Enosis'i desteklediğini, İngilizlerin özel sohbetlerde "neden Enosis'i istemiyorsunuz, Yunanistan sizin NATO müttefikinizdir, Kıbrıs'ın ikinci bir Küba olması sizin için daha mı iyi" şeklinde yönlendirmeler yaptıklarını aktarmıştır. Kunalalp'ın verdiği cevap: "birinci Küba kalsın, ondan sonra görüşürüz" olmuştur¹⁴⁰.

Makarios ve taraftarlarının tutumunu benimsemeyen ve istifa etmek zorunda kalan Kıbrıs eski Anayasa Mahkemesi Başkanı Prof. Forsthoff, adadaki çalışmalar sırasında Makarios ve taraftarlarının zaman zaman Anayasa Mahkemesinin görevlerine müdahale etmek istediklerini ve kendisini "bu anayasanın işlemeyeceği" şeklinde demeç vermeye zorladıklarını belirtmiştir. Rumlar tarafından tehdit edildiğini de sözlerine eklemiştir. Mahkemenin belediyeler konusunda almış olduğu kararın uygulanmamasının, istifa etmesinin nedeni olduğu açıklamasını yaparken, Taksim tezinin uygulanmasının imkansız olmadığını özellikle belirtmiştir¹⁴¹. Gerek bu açıklamalar gerekse Türklerin taksim üzerinde durmaları üzerine, Türk evlerini basan çetecilere, özellikle tapu senetlerinin aranması ve imha edilmesi talimatı verilmiştir. İngilizler, Matyat köyünde¹⁴² yaptıkları araştırma sonunda yarısı yanmış ve kavrulmuş Türklere ait tapu senetleri bularak Dr. Küçük'e teslim etmişlerdir. Rumların bu hareke-

139 **Cumhuriyet**, 28.1.1964, s.1.

140 Zeki Kunalalp, **Sadece Diplomat**, İsis, İstanbul 1999, s.103.

141 "Kıbrıs Eski Anayasa Mahkemesi Başkanının beyanları: "Anayasa Tatbik Edilir", **Milliyet**, 5.1.1964, s.1.

142 Matyat, Lefkoşa yakınlarında 1964 öncesi Türklerle Rumların bir arada yaşadığı ancak olaylar sonrasında Türklerin terk etmek zorunda kaldıkları bir köydür. "1963-1974 yılları arasında bizlere sadece ve sadece Türk olduğumuz için Rumlar tarafından acımasızca uygulanan "soykırım"ın en güzel örneklerinden bir tanesi Matyat'ta yaşananlar. Lefkoşa'ya bağlı ve Lefkoşa'nın 26 kilometre güneyinde, 1960 nüfus sayımına göre 201 Rum ve 208 Türk'ün yaşadığı karma bir köy olan Matyat'ın Türk mahallesi, 23 Aralık 1963 günü öğle vakti Matyatlı Rumlar ve komşu Rum köylerinden gelen yüzlerce silahlı Rum'un saldırısına uğramıştır." Ata Atun, "Matyatlıların AİHM Davası", <http://www.acikgazete.com/yazarlar/ata-atun/2010/07/11/matyat-lilarin-aihm-davasi.htm?aid=36117>

tinin nedeni, tapu senetlerinin imha edilmesinin, arazinin taksimini imkansız hale getireceği düşüncesidir¹⁴³.

15 Ocak 1964'de Kıbrıs gündemi ile toplanan Londra Konferansı'nda, Türk tarafının çözüm önerilerini dile getiren Denктаş, "1960 çözümü Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlayamamıştır. Fiili güvencelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede tek çözüm, coğrafi olarak ayrılmış ve zorunlu nüfus mübadelesini gerçekleştirmiş iki toplumlu federal bir devletin kurulmasıdır" derken, Yunanistan'ın desteklediği Klerides, çoğunluğun çıkarlarına uygun ve uygulanması daha kolay yeni bir anayasanın yürürlüğe konmasının gerekli olduğunu söylemiştir. Sonunda, bir İngiliz subayın komutasında on bin kişilik bir NATO gücünün adada düzen ve güvenliği sağlaması, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Türk temsilcilerince kabul edilmiş, fakat Makarios tarafından reddedilmiştir¹⁴⁴. SSCB'nin Başkanı Kruşçev, ABD, İngiltere, Fransa, Yunanistan ve Türkiye'nin hükümet başkanlarına birer uyarı mektubu göndererek, "böyle bir hareketin vahim sonuçlar doğurarak uluslararası istenmeyen sonuçlara yol açacağını" söylemiştir. Ona göre bu teklif, "bağımsız bir devleti, NATO kontrolüne sokmak için tertiplenmiş fiili bir işgaldir"¹⁴⁵. Dönemin Türk büyükelçisi Zeki Kuneralp anılarında, Makarios'un Zürih/Londra binasını kısmen yıktığını ve büsbütün yok etmek azminde olduğunu söylemektedir¹⁴⁶. Makarios, Bağlantısız ülkeler ve SSCB'nin ağırlığını hissettirdiği BM içinde soruna çözüm bulunmasını, adada sadece BM gücüne razı olacağını belirtmiştir. NATO içinde bir çözüm bulunamayacağını gören İngiltere, 15 Şubat'ta BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur. 4 Mart 1964'te kabul edilen 186 sayılı kararla, Kıbrıs hükümetinin onayı ile Kıbrıs'ta bir BM Barış Gücü'nün ku-

143 "Kıbrıs'ta Fiili Taksim Tahakkuk Ediyor", **Milliyet**, 7.1.1964, s.1.

144 Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası**, ed: Baskın Oran, C 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.725; Makarios'la Grivas'ın arasındaki düşünce ayrılıkları derinleşmiştir. Grivas eski EOKA'cılar Atina'da toplantıya çağırması Makarios'u kızdırmıştır. Grivas'ın faaliyetlerinin Kıbrıslı Rumlar arasında ayrım yarattığını söyleyen Makarios, bu durum karşısında tüm millî kuvvetlerin birleşmesi gerektiğini söylemiştir. "Makarios EOKA Liderlerini Suçladı", **Milliyet**, 23.1.1964.

145 Soyalp Tamçelik, "Kıbrıs Rum Komünist Partisinin (AKEL) 3-6 Mart 1966 Tarihli XI. Kurultayında Aldığı Enosis Kararı ve SSCB'nin Kıbrıs Politikası", **Manas Sosyal Bilimler Dergisi**, C 1, S 1, 2001, <http://edergi.manas.edu.kg/index.php/sbd/article/view/13/11>, Erişim tarihi: 5.1.2013.

146 Kuneralp, **a.g.e.**, s.102.

rulması tavsiye edilmiş ve Genel Sekreter'in bir arabulucu ataması önerilmiştir¹⁴⁷.

Sonuçta BM Barış Gücü oluşturulmuştur fakat uzun ve zor bir süreç almıştır. Mart ayı başında BM Genel Sekreteri U-Thant, Hindistanlı emekli General Prem Singh Gyani'yi Barış Gücü Komutanlığı'na atamıştır¹⁴⁸. Fakat Genel Sekreterin başvurduğu ülkelerin hiç biri Kıbrıs'a asker gönderme isteğinde değildirler. Türk basınında konu ile ilgili yayınlanan bir yorum şöyledir: "BM kuvvetlerinin kurulması, arabulucunun seçiminin gecikmesi, İngilizlerin, adada buldukları sürenin kendilerine maddi manevi büyük zararı olduğu gerçeği ve kendi kamuoylarının da baskısı ile Kıbrıs'tan çekilmeyi düşünmeleri, Kıbrıs'ta iki buçuk aydır sağlanmaya çalışılan can ve mal güvenliğinin sağlanması bir kenara, Türk toplumunun toptan imhasına göz yumulması anlamına gelecektir. Çünkü eğer böyle olursa, Makarios'un 'özel polis kuvveti' adı altında teşkilatlandığı ve bir haftadır eylemlerini sürdüren EOKA'cılar Kıbrıs'ın tek hakimi olacaktır. Bunların emellerinin Türklerin kökünü kazımak olduğunu bilmeyen kalmamıştır. Bu nedenle garantör ülkelerin acil müdahalesi elzemdir"¹⁴⁹.

BM Barış Gücü adaya gelmeden Kıbrıs'taki EOKA üyeleri, Atina'daki Grivas ile bağlantı kurarak kendisini "Kıbrıs için Ulusal Konsey"nin başkanlığına seçmişlerdir. Grivas'ın çabaları ile Yunan askerleri adaya gizlice silah getirmeye başlamışlardır¹⁵⁰. Bununla da kalmamış, Rumların Yunan kurmay

147 Fırat, a.g.m., s.724-725

148 "General Gyani Barış Ordusu Komutanı Oldu", **Milliyet**, 13.3.1964, s.1; "Türkler Gyani'yi onaylamakla birlikte onun hakkında bazı endişelere sahiptirler. Bu konuda basında yer alan bir yazıda şunlar yer almaktadır; 2. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere, Hindistan Yarımadası'na bağımsızlık vermeye hazırlandığı zaman, ülkenin kuzeyindeki Müslümanlar, çoğunluğu oluşturan Hinduların idaresine girmek istemeyerek, ülkenin iki toplum arasında taksimini talep etmişlerdir. Hindistanlılar buna kesin olarak karşı çıkınca taksim gerçekleşmiş ve Pakistan devleti kurulmuştur. Fakat Hindistanlılar bu gerçeği hiçbir zaman kabul etmemişlerdir. Gyani'nin adadaki Türkleri basit bir azınlık olarak olarak hakimiyet altına almak isteyen Rumların tezini, Hindistanın düşüncesine paralel gördüğü şüphe götürmez.", "Durum-Atı Alan Üsküdar"ı Geçmeden", **Milliyet**, 6.3.1964, s.1.

149 "Durum-Birisi Harekete Geçmeli", **Milliyet**, 7.3.1964, s.1.

150 Fırat, a.g.m., s. 725; Grivas Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında adadan ayrılmıştır. Daha sonra yeniden adaya dönmüş EOKA-B olarak adlandırılan örgütün başına geçmiştir. Makarios'la Grivas arasındaki görüş ayrılıklarının temelinde ise Yunanistan vardır. Çünkü Grivas'ı destekleyen ve yönlendiren Yunanistan'daki yönetim kadrosudur. Bayram Küçüköğlü, **Kıbrıs Sorununda Liderlik Olgusu (1954-1974)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2012, s.123.

subayları tarafından eğitim gördükleri ortaya çıkmıştır. Mahi ve Elefteria gazeteleri Rum askerlerin çalışmalarını gösteren haber ve resimleri yayımlamıştır¹⁵¹. Makarios'un, kayıtlı av tüfekleri dahil adadaki bütün silahları toplatacağını açıklamasının ardından Dr. Küçük, Cumhurbaşkanı yardımcısının onayı olmaksızın bu girişimin anayasaya aykırı olduğunu söylemiştir¹⁵². Rumların yaptığı saldırılar, Baf'ta 14 kişinin ölümü, 22 kişinin yaralanması ve 34 kişinin kaybolmasıyla sonuçlanmıştır. İngilizler, Baf'ta sıkışan üç bin Türk'e su bile sevk edememişlerdir. Ayrıca EOKA'cılar polis kıyafeti ile köylerde devriye gezip, evlerde silah araması yaparak ve adadaki kilit köyleri teker teker kontrol altına alarak, silahtan tecrit etmişlerdir. Dr. Küçük devam eden çarpışmalar karşısında, garantör devletlere resmen başvurarak müdahale etmelerini, böylece Türkleri toptan imhadan kurtarmalarını istemiştir. Denктаş, Washington'da yaptığı konuşmada, "Son olaylar göstermiştir ki Makarios, işi çabuk bitirmek niyetindedir ve bunda muvaffak olmak için tevessül etmeyeceği hiçbir şey yoktur." demiş ve "BM askeri gelene kadar Türk ve Yunan kuvvetlerinin adaya çıkmasını" istemiştir¹⁵³. İngiltere ve Amerika'ya verilen notalarda Türk hükûmeti, Amerika'dan kanlı olaylara son verilmesi için elinden geleni yapmasını, İngiltere'den de kuvvetlerini etkin biçimde kullanmasını istemiştir. Türk hükûmeti tarafından 13 Mart 1964 itibarıyla Makarios'a da kesin ihtar gönderilmiştir. Bir örneği İngiliz, Amerikan ve Yunan elçilerine verilen notada "Türk hükûmetinin 1960 antlaşmalarından aldığı müdahale hakkını kullanmaya karar verdiği" bildirilmiştir¹⁵⁴.

BM Genel Sekreteri U-Thant, Makarios'a gönderdiği bir telgrafla adada kan dökülmesine son verilmesini kesin bir ifade ile ihtar etmiş, aksi takdirde Türkiye'nin müdahalesini kimsenin önleyemeyeceğini bildirmiştir. Türkiye'de ise İskenderun Limanı'nda çıkartma gemileri sürat denemeleri

151 "EOKA'cıları Yunan Subayları Çalıştırıyor", **Milliyet**, 21.2.1964, s.1.

152 "Makarios, 5 bin kişilik polis ordusu kuruyor", **Milliyet**, 27.2.1964, s.1.

153 İstenmeyen adam ilan edilerek Kıbrıs'a girmesinin yasaklandığını söyleyen Denктаş, Kıbrıs'a dönmek için Ankara'daki İngiliz yetkililer ile temas edeceğini belirtmiştir. "Güvenlik Konseyi tekrar toplanıyor", **Milliyet**, 14.3.1964, s.1; "Rumlar binlerce Türk'ü muhasara altına aldılar", **Milliyet**, 12.3.1964, s.1,7; "Denктаş: "Tehlike çanları çaldı" dedi", **Milliyet**, 12.3.1964, s.7.

154 "Makarios'a Kat'i İhtarda Bulunduk", **Milliyet**, 13.3.1964, s. 1,7; Makarios'a verilen notanın ayrıntıları için bkz. Özdemir Kalpakçıoğlu, **İkinci Cumhuriyetin 3 Başbakanı ve Olaylar**, Ankara 1968, s.128-130.

yapmışlar, savaş uçakları kontrol uçuşları yapmışlardır. Ankara’da Kıbrıs için büyük bir miting yapılmıştır¹⁵⁵. Hükûmet tarafından Amerika ve İngiltere’ye birer nota verilerek kesin ve şiddetli bir şekilde harekete geçilmesi istenmiş, Paris’teki NATO Daimi Konseyi nezdinde de bir teşebbüste bulunulmuştur¹⁵⁶. Türkiye’nin kararlı tutumu karşısında BM Barış Gücü oluşturulması ile ilgili çabalar arttırılmış ve ilk etapta 1.150 Kanadalı askerinin adaya naklini sağlamak üzere hava köprüsü kurulmuştur. İrlanda, İsveç ve Finlandiya da birer taburla katılacaklarını bildirmişlerdir. Barış Gücü’nün bir hafta içinde göreve başlayacağı belirtilmiştir. Bu nedenle çıkartmadan vazgeçilmiş, İskenderun’daki savaş gemileri ve birlikler harekete hazır biçimde beklemede kalmıştır¹⁵⁷.

16 Mart’ta TBMM Olağanüstü bir toplantı sonucunda, gerektiğinde Kıbrıs’a çıkarma yapabilmek için hükûmete tam yetki vermiştir¹⁵⁸. Rumların Gaziveren’e saldırılarına 50 kadar yabancı gazete ve radyo muhabiri de tanıklık etmiştir. Aynı gün zırhlı araçlar ve makineli tüfeklerle Çamlıköy’e de saldırmışlardır. Türk sözcüsü, “Bu olaylar Rumların adada barışı korumaya niyetli olmadıklarını göstermeye yeter.” yorumunu yapmıştır¹⁵⁹. Türkiye’nin müdahalesinden endişelenen İngilizler, Kunalalp ile görüşmüşlerdir. İngiliz Dışişleri Bakanı, “Sempatiler lehinizedir, çıkarma yaparsanız hava değişir” deyince diplomatımız, “hep sabrettik, tahammülümüz artık son raddesine vardı” cevabını vermiştir. Bunun üzerine Bakan “biraz daha bekleyin, BM Barış Gücü her an gelebilir. O zaman cemaatiniz için bir tehlike kalmaz” demiştir¹⁶⁰.

Bu sırada Kıbrıs’ta yaşananlar konusunda Uzuner’in anlattıkları şöyledir: “Girne patlamaya hazır bomba gibiydi. Girne’nin köyleri yavaş yavaş düşüyordu. Lapta ve Karşıyaka’da bulunan az sayıdaki Türk, yerlerini bırakıp kaçmışlardı. Bize ‘alın silahlarınızı, silahlarınızı koruyun size bir şey olsa da silahlara bir şey olmasın’ dedi. Çünkü elimizdeki silah miktarı çok sınırlıydı. 1964’ün 13 Mart’ına kadar o bölgede bu şartlarda görev yaptık. Bir akşam bize

155 “Ankara’da Kıbrıs için büyük miting yapıldı”, **Milliyet**, 14.3.1964, s.1.

156 “U-Thant, Makarios’a İhtar Etti”, **Milliyet**, 12.3.1964, s.1; “Çıkartma Gemileri Deneme Yaptı”, **Milliyet**, 12.3.1964, s.1; “İnönü, katliam duracak dedi”, **Milliyet**, 12.3.1964, s.1; “Amerika ve İngiltere’ye nota verdik”, **Milliyet**, 12.3.1964, s.1.

157 “İlk BM Öncü Birliği Kıbrıs’ta”, **Milliyet**, 15.3.1964, s.1.

158 “Meclis, Kıbrıs için Hükûmete Tam Yetki Verdi”, **Milliyet**, 17.3.1964, s.1.

159 “Rumlar Türklere yine taarruz ettiler”, **Milliyet**, 20.3.1964, s.1; Emircan, **a.g.e.**, s.32.

160 Kunalalp, **a.g.e.**, s.102-103.

‘silahlarınızı toplayınız, TMT’ye mensup kişiler silahları alacak gece karanlığından yararlanılarak Boğaz’a geçeceğiz. Çünkü artık Girne savunulamaz’ dendi. Bu süreçte Mehmet Ali Talat’ın babası devreye girdi. Kapalı bir Peugeot Van’ı vardı. Evi yukarıda, Rumların olduğu bölgedeydi. Arabasıyla geldi, karargâhımızın önüne park ederek kahveye girdi. Kimse ondan şüphelenmezdi. İçeride kahve içerek 1-1,5 saat oyalanırken bizler de onar kişilik gruplar halinde silahlarla birlikte arabaya binerdik. Kendisi kahveden çıkarak hiçbir şey olmamış gibi arabaya binerek evine doğru yola çıkardı. Yolda incelediğimiz yerde kısa bir süre durunca, biz hemen sığınacağımız yerde inerek saklanırdık. O evine doğru yoluna doğru devam ederdi biraz oyalandıktan sonra tekrar aynı işlemi 10 kez tekrarlayarak sığınağa adam taşıdı. Akşam saat 8’de, ortalık kararınca saklandığımız evin sahibi ‘arkadaşlar yolunuz uzun ne ile karşılaşacağınız belli değil’ diyerek bize zeytin ekmek getirdi. Oldukça tehlikeli ve güçlüklerle geçen dağ yolculuğundan sonra 14 Mart 1964’te Boğaz’daki görevimize başladık. Kah dağa çıktık. Doğruyol, Bozdağı, Adatepe, Kocatepe, Yeşiltepe dağlarında görev yaptık. Kah yollarda görev yaptık. ‘Şimdi yollarda polise ihtiyaç var. İnin aşağı polislik görevinizi yapın’ derlerdi, yola inerdik. Polislik görevimiz günde 12 saat sürüyordu. Yıllık veya haftalık iznimiz yoktu. Bu tempoda 1967’ye kadar faaliyet gösterdik.”

3.3- Barış Gücü Dönemi ve Türkiye’nin Uyarı Harekâtı

20 Mart 1964’te Cenevre’ye giden Türkiye’nin Dışişleri Bakanı Erkin, Kıbrıs’ta gerçekleşen saldırılar sorulduğunda: “Acele olarak BM Güvenlik Konseyi’nin toplanmasını isteyeceğiz” demiştir¹⁶¹. Nitekim yapılan görüşmeler ve Türkiye’nin müdahale uyarısı üzerine, BM Genel Sekreteri U-Thant, Finlandiyalı Sakari Tuomioja’yı arabuluculuğa atamış, BM Barış Gücü’nün gelişi de 27 Mart’ta tamamlanmıştır. Bu sırada Makarios, görüşmeler için Amerika’ya giden Denктаş’ı adaya sokmayacağını açıklamıştır. Rum İçişleri Bakanı Yorgacis ise daha da ileri giderek, Denктаş’ın tevkifini gerektiren delillerden bahsederek tehditte bulunmuştur. Amaç, BM Barış Gücünün ve arabulucunun adaya geldiği kritik bir zamanda, Türkleri güçlü siyasi liderlerinden mahrum bırakmaktır¹⁶². Makarios, iki Türk bakanın da görevine son vererek ve yerlerine Rumları atayarak adada tam bir Rum yönetimi kurma ka-

161 “Kıbrıs için çetin bir devreye giriyoruz”, **Akşam**, 21.3.1964, s.1,6.

162 “Durum-Barış Gücü ve Arabulucu ne derece faydalı olabilir”, **Milliyet**, 28.3.1964, s.1.

rarlılığında olduğunu teyit etmiştir. Türk Dışişleri Bakanı, garantör devletler ve BM Genel Sekreteri nezdinde yaşanan olayları protesto etmiştir¹⁶³.

BM Barış Gücü, adaya barış getirmekte başarılı olamamıştır. Yorgacis, Lefkoşa’da Türkler ve Rumlar arasındaki Yeşil Hat’ın kaldırılmasını istemiş, Barış Gücünün de Rum kuvvetleri ile işbirliği yapacağını ümit ettiğini söylemiştir¹⁶⁴. Bununla yetinmemiş, Makarios’la birlikte verdikleri beyanatta, Barış Gücü’nün Rum hükûmetine yardımcı olacağı iddiasını tekrarlamıştır¹⁶⁵. Rumlar, Yunanistan’dan aldıkları destekle silahlanmaya devam ederken, Gri-vas aracılığıyla Yunan askerleri adaya geçiş yapmaya başlamışlardır. Silahlı Rum-Yunan askerleri, Türklerin köylerini basarak ellerindeki çok az sayıdaki ilkel silahlara el koymuşlardır. Rumların faaliyetlerini yakından takip eden Türkiye’de yüksek eğitimdeki Kıbrıslı gençler bir şeyler yapma çabası içindedirler. Nihayet 22 Mart 1964 tarihinde bu gençler Ankara’da Zirkaya köyündeki bir çiftlikte devlet tarafından verilen bir askerî eğitim görmeye başlamışlardır. 23 Mayıs 1964 tarihinde eğitimleri tamamlanarak Erenköy sahiline gönderilmişlerdir¹⁶⁶.

Görüldüğü gibi Kıbrıs’ta Rumlar saldırı amaçlı olarak EOKA aracılığıyla, Türkler ise, Rumların tüm engellemelerine ve saldırılarına rağmen savunma amaçlı olarak TMT aracılığıyla silahlanmaktadırlar. Ortam bu denli gerilmişken, Makarios 4 Nisan’da ittifak antlaşmasını tek taraflı olarak feshettiğini açıklamıştır. Açıklamanın hemen ardından Türkiye’nin Kıbrıs Büyükelçisi kararı protesto etmiştir¹⁶⁷. Makarios’un bu denli rahat hareket etmesinin ardından, Şubat ayında Yunanistan’da yapılan seçimleri Papandreu’nun kazanmış olması ve self-determinasyon konusunda hemfikir olmaları yer almaktadır¹⁶⁸.

Rumlar, dünya kamuoyunu kendi taraflarına çekmek için “Türkler isyan etti. Meşru hükûmeti devirerek adayı taksim etmeye çalışıyorlar” şeklinde

163 “Makarios 2 Türk bakanın işine son verdi” **Milliyet**, 29.3.1964, s.1.

164 “Rumlar Yeşil Hattın kalkmasını istiyor”, **Milliyet**, 23.3.1964, s.1; Aralık 1963 tarihinde İngiliz Yüksek Komiserliğinde taraflar arasında yapılan prensip mutabakatı harita üzerinde işlenmişti. Yeşil kalemle çizildiği için “Yeşil Hat” kelimesi Kıbrıs tarihine geçmiştir. Örek, **a.g.e.**, s.85.

165 “Engelleri ikna ile bertaraf edeceğiz”, **Milliyet**, 29.3.1964, s.1.

166 Laptalı, **Erenköy Sürüngeni...**, s.41.

167 “Makarios İttifak Antlaşmasını iptal etti” **Milliyet**, 5.4.1964, s.1.

168 “Papandreu, Makarios’u sonuna kadar destekleyecek”, **Milliyet**, 14.4.1964, s.1.

propoganda yürütmeye başlamışlardır. Bunun üzerine BM, adaya gönderdiği heyetle araştırma yaptırmıştır. Sonuçta ortaya çıkan Ortega Raporu, “yıkılıp, yakılan köylerin Türk köyleri ve evleri olduğunu, saldırganın Rum tarafı olduğunu göstererek” Rum iddialarının geçersizliğini ortaya koymuştur. Fakat bu rapor göz ardı edilmiştir¹⁶⁹.

Kıbrıs'ta Türklere yönelik olayların sürmesi, Yunanistan'ın Kıbrıs'taki Türkleri katleden Makarios ve Grivas'la birlik olması ve NATO'nun bu konuda etkinlik gösterememesi Türkiye'yi hayal kırıklığına uğratmıştır. Türk kamuoyunda da büyük tepkiye yol açmıştır. Basında yer alan bir yorum şöyledir: “İnsan hak ve hürriyetleri uğrunda, milletler arasındaki taahhütlere ve BM Anayasası'na sadakati dünya siyasi tarihiyle tescil edilmiş bir ulusun teminatı altında bulunan Kıbrıs'ta, XX.yüzyılın ikinci yarısında, Ortaçağ zulmünü rahmetle aratan bir tedhişle Türk ırkını imhaya karar veren Yunanistan'ın bu tutumu karşısında gülünç konuma düşen NATO, yalnız Türkiye'ye değil, BM Anayasası'na da ihanet etmiştir”¹⁷⁰

Basında EOKA'cılarının atış eğitimi sırasında bir Barış Gücü askerinin onlara nezaret ettiğini gösteren bir resim de yer almıştır¹⁷¹. *Elefteria* gazetesinin haberine göre, Kıbrıs Rum hükûmetinin satın aldığı 3 askerî uçak ile 2 helikopter adaya gelmiştir. Görüldüğü gibi adada görev yapan Barış Gücü'nün soruna bir çözüm olamayacağı kısa bir süre sonra ortaya çıkmıştır ve uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin müdahalesi beklenir hale gelmiştir. Fakat Türkiye'de ordu henüz teknik olarak hazır değildir, ayrıca Talat Aydemir'in iki darbe girişimi ve bunların bastırılması orduda huzursuzlukları arttırmıştır. İnönü, mevcut koşullarda, sorunlu koalisyon hükûmetiyle böyle bir kararı almak konusunda istekli değildir. Fakat büyük kamuoyu baskısı da hareketi zorunlu hale getirmektedir¹⁷².

Taraflarla görüşerek Kıbrıs'a dönen arabulucu, Türk yetkililerine Kıbrıs konusunda bir çözüm bulunmadığını ifade ederek, durumun bir sonraki hafta toplanacak olan Güvenlik Konseyi'ne aksettireceğini belirtmiştir. Onun-

169 **The Ortega Report (July 1964)**, Dünya Kıbrıs Türkleri Vakfı Yayınları, No:1, Lefkoşa KKTC, 2011, önsöz.

170 Seracettin Şalvarlıoğlu, “Kemalist İhtilalinin Siyasi Zaferi”, **Milliyet**, 23.4.1964, s.2.

171 “Çankaya'da önemli toplantı”, **Milliyet**, 2.6.1964, s.1.

172 Fırat, a.g.m., s. 726.

la görüşen Türk Dışişleri Bakanı Cemal Erkin, “hal çaresi bulunmasına imkan görülüyor” yorumunu yapmıştır¹⁷³. Bunun üzerine Başbakan İnönü 4 Haziran’da, Erkin’in karşı çıkmasına rağmen, bir harekât düzenleneceği konusunda ABD’yi haberdar etmiştir. Karşılığında 5 Haziran’da ABD Başkanı Lyndon Baiden Johnson’dan gelen mektup, sadece Kıbrıs konusunda değil, tüm dış politikası açısından Türkiye için bir bomba etkisi yaratmıştır¹⁷⁴. İçeriği uzun süre açıklanmayan mektup ancak 1,5 yıl sonra, 13 Ocak 1966’da basında yer almıştır. Mektupta ABD böyle bir hareketi engellemek için, ileri sürebileceği nedenleri fazlasıyla ortaya koymuş hatta sadık müttefiki Türkiye’yi, müdahale dolayısıyla gerçekleşebilecek olası bir Sovyet saldırısı karşısında koruyamayabileceğini ima etmiştir¹⁷⁵. Johnson mektubunun Türk dış politikası üzerinde önemli sonuçları olmuştur. Ama Kıbrıs için taşıdığı en büyük önem, Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahaleden vazgeçmesinin resmî gerekçesini oluşturmuş olmasıdır¹⁷⁶. Basında bu durum şöyle yer almıştır: “Türk hükûmeti, Başkan Johnson’un şahsi ricası üzerine şimdilik kaydı ile çıkartmadan vazgeçmiştir”¹⁷⁷. Nihat Erim, Amerika’nın Kıbrıs’a bir Türk çıkartmasını önlemesi karşısında “temenni ederim ki Amerika’nın son müdahalesi, Türkiye’ye hayati bir fırsatı kaçırtmış olmasın” demiştir¹⁷⁸.

Temmuz ayının sonunda Fin askerler, Rumların Erenköy bölgesine yığınak yaptıklarını haber vermişlerdir. Erenköy, Kıbrıslı Türklerin Türkiye ile olan tek irtibat noktasıdır. 20 mil karelik bir alanı kapsamaktadır. Bu alanda 5 Türk köyü bulunmaktadır. Bölgeye Türkiye ve İngiltere’de üniversite öğrenimi gören 650 kadar Kıbrıslı Türk mücahit çıkmıştır. Köylü mücahitlerle birlikte yaklaşık 1.000 kişi bu bölgeyi korumaktadır. Durumun tehlikesi karşısında Türkiye, yeni komutan olarak TMT’nin ilk Bayraktarı olan Ali Rıza Vuruşkan’ı görevlendirmiştir. Bu sırada Denктаş da adaya alınmadığı

173 “Arabulucu, henüz bir çare yok dedi”, **Milliyet**, 5.6.1964, s.1.

174 “Durum-Türk-Amerikan münasebetlerinde dönüm noktası”, **Milliyet**, 10.6.1964, s.1.

175 Fırat, a.g.m., s. 726; Johnson mektubu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çağrı Erhan, “ABD ve NATO ile İlişkiler”, **Türk Dış Politikası**, ed: Baskın Oran, C 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.685-691.

176 Fırat, a.g.m., s.726.

177 “İnönü, Amerika’ya davet olundu”, **Milliyet**, 6.6.1964, s.1.

178 “Amerika bize karşı büyük sorumluluk yüklenmiştir”, **Milliyet**, 7.6.1964, s.1.

için Ankara'da beklemektedir. Vuruşkan'ın adaya gideceği kesinleşince Ankara hükümetinden habersiz olarak onunla birlikte Erenköy'e çıkmıştır. Gerçekten de 5 Ağustos 1964 tarihinde beklenen Rum saldırıları başlamıştır. 8 Haziran'da BM görevlileri Türklere, "Rum ve Yunan zırhlı birlikleri süratle ilerlemektedirler, teslim olmaktan başka çare yok" demişlerdir. Vuruşkan ve Denkaş'ın cevabı bellidir. Teslim olunmayacaktır. Durum derhal Ankara'ya şu mesajla bildirilmiştir: "Bir gün daha Türkiye yardıma gelmezse Erenköy çökecektir."¹⁷⁹

Türkiye bu çağrışı duymuş ve saat 5 civarında Türk uçakları gökyüzünde görülmüştür. Bir caydırma harekâtı olarak düzenlenmiş ve harekât başarılı olmuştur. Fakat uçaklardan biri düşürülmüş ve pilot yüzbaşı Cengiz Topel şehit edilmiştir¹⁸⁰. Bombardımandan Atina'da hükümet ve halk paniğe kapılmıştır. Yunan Başbakanı, Makarios'a mesaj göndererek askerî harekâtın durdurulmasını istemiştir. Makarios ise bunu reddetmiş, bombalamalar karşısında askerî harekâtın durdurulmayacağını, sonuna kadar çarpışılacağını açıklamıştır. Bununla da yetinmeyerek, Sovyet Rusya'dan ve Arap ülkelerinden askerî yardım isteyerek, Kıbrıs'ı geniş bir savaş ortamına çekmeyi planlamıştır. Türk hükümetine de bir ultiatom vererek, "bombardımanlar durmadığı takdirde adadaki Türk köylerinin imha edileceği" tehdidinde bulunmuştur. Fakat, bir saat sonra yolladığı ikinci mesajla geri adım atarak, "bombardımanlar durdu-

179 Özter, **a.g.e.**, s.132-140 ; Erenköy'de destansı bir direniş yaşanmıştır. Bu direnişte yer alan bir Erenköy Mücahitinin anıları için bkz. Laptalı, **Erenköy Sürüngeni...**

180 2010 yılında bir Rum gazetesinde yayınlanan habere göre, pilot Yüzbaşı Cengiz Topel'in uçağını vuran uçaksavar ateşinin, Yunanistan'ın gizlice adaya gönderdiği "Faethon" isimli savaş gemisinden açıldığı ortaya çıkmıştır. Rum *Fileleftheros* gazetesi, "Faethon" gemisinin Yunan mürettebatından, o dönemde yaralanan ve büyük gizlilik içinde Yunanistan'a gönderilen Dimitrios Miçaços'un anlattıklarını yayımlamıştır. **Gazete Vatan**, Emre Diner, "Cengiz Topel nasıl öldü? 46 yıllık sır aydınlandı", 21.11.2010, <http://www.gazetevatan.com/cengiz-topel-nasil-oldu-46-yillik-sir-aydinlandi-341640-gundem/> ; Cengiz Topel (1934-1964), Harp okulunu piyade teğmen olarak bitirmiş, Hava sınıfına ayrılarak Kanada'ya havacılık eğitimine gönderilmiştir. Dönünce Merzifon sonra Eskişehir ana jet üssünde görevlendirilmiştir. Rütbesi yüzbaşılığa yükseltilmiştir. Kıbrıs'ta EOKA'nın Türk köylerine karşı giriştiği toplu kıyımı önlemek için düzenlenen caydırma harekâtında, bir uçuş grubunun komutanı olarak gittiği Kıbrıs üzerinde uçağı düşürülmüştür. Paraşütle atlayıp yaralı olarak kurtulduysa da, tutsak eden Rumlar tarafından ertesi gün hastanede öldüğü açıklanmıştır. **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet, Interpress Basın ve Yayıncılık AŞ, İstanbul, 1986, 22.Cilt, s.11610. Gerçekte Rumların Topel'i inanılmaz işkencelerle şehit ettikleri söylenmektedir. Evcil, **a.g.e.**, s.52.

rulduğu takdirde askerî harekate son verileceğini” açıklamıştır. Bunun üzerine Başbakan İnönü de Güvenlik Konseyi Başkanı’na bir mesaj yollayarak, Türkiye’nin Konsey’de alınan ateşkes kararına uyarak bombardımanları durdurduğunu belirtmiştir¹⁸¹. Türkiye’nin bu davranışı savaşı önlemiş ve Kıbrıs adasının geçici bir süre sükuna kavuşmasını sağlamıştır.

---

181 Kalpakçioğlu, **a.g.e.**, s.154-157.

SONUÇ

Kıbrıs'ın İngiliz sömürge yönetimine geçmesiyle mevcut haklarını birer birer kaybeden Türkler, adanın bir gün tekrar Türkiye'ye verileceği ümidiyle yasalara bağlı biçimde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Rumlar ise Enosis yani Yunanistan'a bağlanma çabalarını sürdürmüşlerdir. Rumlar tarafından Yunanistan destekli gerçekleştirilen 1931 isyanını kullanan İngiliz sömürge yönetimi, adadaki göreceli demokratik sistemi ortadan kaldırmış ve meclisi kapatmıştır. Bununla da yetinmeyerek, iki toplumda da yükselen milliyetçiliğe karşı ağır önlemler almıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan uluslararası gelişmeler ve Rumların EOKA'nın faaliyetlerinde somutlaşan Enosis hayali uğruna Kıbrıs bir kan gölüne dönüşmüştür. Rumların baskıları ve katliamları karşısında Kıbrıs Türkleri, Türkiye'nin yardımıyla güçlenen Türk Mukavemet Teşkilatı önderliğinde savaşmışlardır. Silahları son derece sınırlı sayıda ve etkileri oldukça düşük olsa da TMT üyelerinin çabalarıyla Türkler Kıbrıs'ta büyük bir mücadele gerçekleştirmişlerdir.

TMT'nin çabaları ve İngiltere ile Türkiye Cumhuriyeti'nin politikaları sonucunda Kıbrıs'taki mücadelenin siyasi alandaki yansımaları olan Londra ve Zürih antlaşmalarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu antlaşmalarla Kıbrıs'ta bir ulus ve bir devlet yaratılmaya çalışılmıştır. Yani birlikte yaşayan bir Kıbrıs ulusu hedeflenmiştir. Fakat Makarios, daha sonra verdiği demeçlerde hiçbir zaman bir "Kıbrıs ulusu" düşünmediğini, bu antlaşmaları da isteği dışında imzaladığını belirtmiştir. Kısa bir süre sonra da bu antlaşmaların aleyhinde çalışmalarına başlamıştır. Türkleri yönetimde yanında görmek istememektedir. Türkler ise büyük mücadele ile kazandıkları haklarından feragat etmemekte kararlıdır. Fakat söz konusu zaman diliminde Türkiye'de gerçekleşen askerî ihtilal sonrası kurulan yönetim, cumhuriyetin kuruluşu ile barışın geldiği varsayımı ile TMT'yi pasif hale getirmiştir. TMT'nin çalışmalarının durması ise Türklerin savunma gücünü etkileyerek, sonradan yaşanan toplumsal huzursuzluk ve katliamların etkisinin daha yüksek olmasına neden olmuştur.

Böylece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra sorunlar başlamış, Makarios, 1963 yılında anayasanın 13 maddesinin değiştirilmesi teklifi ile Türkleri yönetimden atmak hedefi yolunda çalışmalara başlamıştır.

Bunula da yetinmeyerek Türkleri yok etme hedefli Akritas Planını uygulamaya koymuştur. Grivas'ın yönetimindeki EOKA'nın uyguladığı sistemli saldırılar sonucu yaşanan kayıplar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin fiilen bittiğini de göstermektedir. Türkiye garanti antlaşmasına dayanarak garantör ülkeleri uyarmıştır. Ancak Rumlara, sonuç getirecek bir baskı uygulanmamıştır. Adadaki mücadele, son derece sınırlı sayıda ve etkisi oldukça düşük silahlara sahip TMT'cilerin fedakarlıkları ve cansiperane savaşmaları ile sürmüştür. Sonuçta bu konuda yalnız kaldığını fark eden Türkiye adaya tek başına müdahale etmek istemiş fakat Johnson Mektubu ile engellenmiştir. Yine de Türkiye sınırlı ve uyarı amaçlı bir harekât gerçekleştirmiş, katliamları bir süreliğine durdurmuştur.

Kıbrıs'ın destansı öyküsü tabii ki burada bitmemektedir. 1964-1974 dönemi yeni mücadelelerin sahnelendiği yıllar olmuştur. Ardından 1984'de KKTC'nin kuruluşu, Rauf Raif Denктаş'ın büyük eseridir. Tüm dünya hukuken tanımıyor olsa da KKTC bir devlettir. Günümüzde bu kazanımdan vazgeçilmesi ve iki halkın bir devlette birleşmesi tartışmaları sürmektedir. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin sadece 3 yıl yaşayabildiği düşünülürse, geleceğe yönelik stratejiler belirlenirken adanın tarihinin yeniden değerlendirilmesi önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- BCA 129-839-1-4
- BCA 38-227-11-1
- BCA18-01-02-146-42-12
- BCA 235-590-35
- BCA102-635-8
- BCA 124-886-14
- BCA 124-886-18
- BCA 124-886-19
- BCA 83-548-2
- BCA 40-241-14-2

Sözlü Tarih Çalışmaları

- Özdemir Uzuner, kişisel görüşme, 10 Temmuz 2010.
- Rauf R. Denктаş, kişisel görüşme, 12 Temmuz 2010.
- Kemal Abdullah, kişisel görüşme, 14 Temmuz 2010.

Kitap, CD ve Makaleler

• Adıyeke, Ayşe Nükhet, Adıyeke, Nuri, **Kıbrıs Sorununun Anlaşılmasında Tarihsel Bir Örnek Olarak Girit'in Yunanistan'a Katılması**, Stratejik Araştırma ve Etüdler Millî Komitesi, Ankara 2002.

• Akkurt, Aydın; **Türk Mukavemet Teşkilatı (1957-1958 Mücadelesi)**, Seçil Ofset, İstanbul 1999.

-----, **Kutsal Kavğaların Korkusuz Neferi: Dr.Niyazi Manyera**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları:9, Lefkoşa 2000.

• Akmaral, Kemal, **Akritas Planı ve Kıbrıs: Kıbrıs Türk'ünü İmhayı Hedefleyen Annan'a Dek Uzanan Planlar Süreciyle**, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2004.

• Alasya, Halil Fikret, **Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri**, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 1992.

• Armaoğlu, Fahir, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959**, A.Ü. S.B.F. Yayınları, Ankara 1963.

• Ayabakan, Levent, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Hayatı ve Kıbrıs Meselesi**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars 2007.

• Bağcı, Hüseyin, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara 1990.

• Bahadır, Mehmet, **Kumsal'da Bir Kahraman**, Genç Mücahitler Derneği Yayınları, Ankara 2011.

• Balaban, Nizamettin, **Millî Mücadelede Türk Basını**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2006.

• Berkalp, Ayten Salih, “Mücadelemizde Kıbrıs Türk Kadınının Yeri”, **Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri**, Uluslararası Sempozyum, C II, Lefkoşa 2008.

• Birinci, Ergin M., **M.Necati Özkan (1899-1970)**, Necati Özkan Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.

• **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet, Interpress Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul 1986.

• Camgöz, Erdal, “Erenköy Direnişi ve Ağustos Savaşları”, **Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri**, Uluslararası Sempozyum, Lefkoşa 2008, C II.

• Çay, Abdulhaluk, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Ankara 1989.

• Cemal, Ahmet, “Asaf Elmaz ve Hikmet Rıdvan”, **Anılarda Erenköy**, ed: Arslan Mengüç, 3. Baskı, Azim Matbaacılık, Ankara 2017.

• Debeş, Taçgey, **Sir Ronald Storrs'un Kıbrıs Anıları (1926-1932)**, Mez-Koop Bankası Kültür Yayınları, No:1, KKTC, 1993.

• Denктаş, Rauf Raif, **Akritas Planı ve Gençliğe Sesleniş**, Yorum Yayıncılık, 1994

-----, **Rauf Denктаş'ın Hatıraları**, Boğaziçi Yayınları, 1996.

-----, **Kıbrıs Girit Olmasın**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2004.

• Dikerdem, Mahmut, **Ortadoğu'da Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları)**, Cem Yayınevi, İstanbul 1990.

• **Dr. Fazıl Küçük'ün Yaşamı**, “Liderimiz Dr. Fazıl Küçük” başlıklı Müze tanıtım dökümanı.

• Druşotis, Makarios, **Karanlık Yön EOKA**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2005.

• Emircan, Mehmet Salih, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Tören, Bayram ve Anma Günleri**, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını:11, 2. Baskı, 2010.

• Erhan, Çağrı, “ABD ve NATO ile İlişkiler”, **Türk Dış Politikası**, ed: Baskın Oran, C 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

• Eroğlu, Hamza, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekatı**, Emel Matbaası, Ankara 1975.

• Erteğün, Necati Münir, **In Search of a Negotiated Cyprus Settlement**, Ulus Matbaacılık, Lefkoşa 1981.

• Esenbel, Melih, **Kıbrıs: Ayağa Kalkan Adam (1954-1959)**, Bilgi Yayınları, Ankara 1993.

• Evcil, Cumhur, **Kıbrıs'ta Zafer ve 40 Yıl**, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2014.

• Fedai, Harid, **Kıbrıs'ta Masum Millet Olayı**, KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986.

-----, An, Ahmet, **Örnekleriyle Kıbrıs Türk Basım Tarihi-1-(1891-1963)**, Tipograf Art Basım Yayın, Lefkoşa 2012.

• Fellahoğlu, Esat, **Baf'ta Direniş**, Lefkoşa 1995.

• Fersoy, Orhan Cemal, **Devlet ve Hizmet Adamı Fatih Rüştü Zorlu**, Hun Yayınları, İstanbul 1979.

• Fırat, Melek, “6-7 Eylül Olayları”, **Türk Dış Politikası**, ed: Baskın Oran, C 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

-----, “Yunanistan’la İlişkiler” **Türk Dış Politikası**, ed: Baskın Oran, C 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

• Gazioğlu, Ahmet, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara 1998.

-----, **Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878-1960)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1997.

-----, **Kıbrıs’ta Türkler (1570-1878)**, Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 2000.

-----, **Kıbrıs’ta Soykırım Yılı 1964 ve Enosis’in Ayak Sesleri**, Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 2007.

• Gibbons, Harry Scott, **The Genocide Files**, Near East Publishing, Lefkoşa 2003.

-----, **Kıbrıs’ta Soykırım**, Çev: Erol Fehim, Ankara, 2003.

• Göktürk, Turgay Bülent, “Rumların Kıbrıs’taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi:1931 İsyanı”, **CTTAD**, VII/16-17 (2008/Bahar-Güz).

• Günver, Semih, **Fatih Rüştü Zorlu’nun Öyküsü**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1985.

• Gürel, Şükrü Sina, **Kıbrıs Tarihi**, Kaynak Yayınları:59, İstanbul 1985.

• Güvenç, Nazım, **Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye**, Çağdaş Politika Yayınları, Kıbrıs 1984.

• **Güz Sancısı**, Yön. Tomris Giritlioğlu, VCD, Kanal D, 2008.

• Hakeri, Bener Hakkı, **Başlangıcından 1878’e Dek Kıbrıs Tarihi**, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 1993.

• Hasgüler, Mehmet, **Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

• İnanç, Gül, **Büyükkelçiler Anlatıyor: Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970-1991)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.

• İsmail, Sabahattin; **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974)**, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

-----, **Kıbrıs Sorununun Kökleri: İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2000.

-----, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998.

-----, **20 Temmuz Barış Harekâtının Nedenleri, Gelişimi, Sonuçları**, KASTAŞ, 1989.

-----, **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu, Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960-1983)**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.

-----, **Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisi Nasıl İşgal Edildi?**, 1992.

• İsmail, Sabahattin, Birinci, Ergin, **Kıbrıs Türkü'nün Varoluş Savaşımında İki Ulusal Kongre (1918-1931)**, Gelişim Ofset, Lefkoşa 1987.

• İsmet İnönü'nün Hatıraları Lozan Antlaşması, Cumhuriyet, Ankara 1998.

• Kabaran, Yıldız, “Gizli Eğitim”, **Anılarda Erenköy**, ed: Arslan Mengüç, 3. Baskı, Azim Matbaacılık, Ankara 2017.

• Kalelioğlu, Oğuz, **Kıbrıs Barış Harekâtı ve Gazimagosa Savunması**, Çetin Matbaacılık, Ankara 2011.

• Kalpakçıoğlu, Özdemir; **İkinci Cumhuriyetin 3 Başbakanı ve Olaylar**, Ankara 1968.

• Katsurides, Yiannos; **Kıbrıs Komünist Partisi Tarihi**, Çev: Kıyal Eresen, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul 2014.

• Kaymak, Faiz, **Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?**, Haz. Müfide Zehra Erkin, Alpay Basımevi, İstanbul 1968.

- **Kayıp Otobüs**, VCD, Belgesel Film, Yön: Fevzi Tanpınar, 2007.
- Keser, Ulvi, “Lozan Sonrasında Kıbrıs Unutuldu mu? Sorusuna Kesitsel Bir Bakış ve M. Remzi Okan”, **History Studies**, Special Issue on Lausanne, Volume 5/4, 2013.
- , **Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı**, IQ Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2007.
- , “Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı”, **Uluslararası Politika Akademisi**, <http://politikaakademisi.org/2015/03/20/14341/> (Erişim Tarihi: 8.8.2016).
- , “Bozkurt'un Alev'i; Karadeniz'in Kahraman Evladı Ahmet Oğuz Kotoğlu”, www.anamurunesesi.com/YANSAYFA/.../ahmet_oguz_kotoglu.doc (Erişim Tarihi: 30.08.2015).
- , “Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu- Nacak İşbirliği ve Ekonomik Kalkınma Gayretleri”, **History Studies Volume 4/1 2012**, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423902443.pdf> (Erişim Tarihi: 8.8.2016).
- **Kıbrıs'ın 50 Yılı**, VCD, Mehmet Ali Birand, Yön: Rengin Güner, 1999.
- Kotoğlu, Ahmet Oğuz, **Şafak Sökmeden: Yaşananlar Ergeç Meydana Çıkar**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, Ankara 2009.
- Kunalalp, Zeki, **Sadece Diplomat**, İsis, İstanbul 1999.
- Kutay, Cemal, **Beş Kıt'ada Bir Türk Paşa'sı Daniş Karabelen**, 2. Basım, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 2006.
- Kurat, Yuluğ Tekin, **Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği (1877-1880)**, A.Ü.D.T.C.F. Yayınları, Ankara 1968.
- Küçük, Fazıl, **Mücadelemizin Görkemli Günleri**, Der.Altay Sayıl, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı.
- Küçükoğlu, Bayram, **Kıbrıs Sorununda Liderlik Olgusu (1954-1974)**, TC Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.
- Laptalı, Hüseyin, **Erenköy Sürüngenini Özgürlüğün Bedeli**, Ufuk Matbaası, İstanbul 2003.

-----, “Albay Rıza Vuruşkan (Akıncı) Kimdir?”, **Kıbrıs Mektubu Dergisi**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, Mart-Nisan 2010, Cilt:23, No:2.

- Menekşe, Metin, “Berlin Konferansı Sonrasında Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde Kıbrıs Meselesi (1878-1923)”, **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi**/2013-1 (Kıbrıs Özel Sayısı).

- Meram, Ali Kemal, **Belgelerle Türk-İngiliz İlişkileri Tarihi**, İstanbul, 1969.

- Meray, Seha L., **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

- Naskali, Emine Gürsoy, **6-7 Eylül Olayları Davası**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.

- **Önce Vatan**, VCD, Yönetmen ve senarist: Duygu Sağıroğlu, 1974.

- Örek, Yeşim, **Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tarihi Gerçekleri: Osman Örek'in Kişisel Arşivinden**, Alfa Yayınları 2043, İstanbul 2010.

- Özcanhan, Özcan, “Kötü Niyetle Kullanılmamıştır”, **Direnış**, Kıbrıs TMT Derneği Yayın Organı, Kasım 2011.

- Özersay, Kudret, **Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları: 46, Ankara 2002.

- Özter, Lütfi, **Ulusal Mücadelede Denktaş**, Özyurt Matbaacılık, 2004.

- Öztoprak, Salih, **Kıbrıs'ta Hasıraltı Belgeler 1925-1975**, Kitap Matbaacılık, Gönyeli Kıbrıs 2007.

- Öztürk, Cüneyt, **Kod Adı: Bozkurt**, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013.

- Sanver, Ahmet, **Anılarım 1963-1967: Akritas'a Karşı TMT**, Ateş Matbaacılık, Lefkoşa 2012.

- Samani, Meltem Onurkan, **Kıbrıs'ta Bir Sömürge Kurumu: Kavanin Meclisi (1882-1931)**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.

• Serter, Vehbi Zeki, **Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım: Göç, Acı ve Gözyaşı**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.

• Serter, Vehbi Zeki, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi**, Halkın Sesi Ltd., 1973, Ek II, s.V-XII.

• Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Siyasi Antlaşmaları**, C I, Türk Tarih Kurumu 2000.

• Tamçelik, Soyalp, "Kıbrıs Rum Komünist Partisinin (AKEL) 3-6 Mart 1966 Tarihli XI.Kurultayında Aldığı Enosis Kararı ve SSCB'nin Kıbrıs Politikası", **Manas Sosyal Bilimler Dergisi**, C 1, S 1, 2001.

• Tansu, İsmail, **Ashında Hiç Kimse Uyumuyordu**, Minpa Matbaacılık, Ankara 2001.

-----, "TMT'nin Kuruluşunun Siyasi Boyutu", **Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadele'de TMT'nin Yeri**, Uluslararası Sempozyum, C II, Lefkoşa 2009.

• **The Ortega Report (July 1964)**, Dünya Kıbrıs Türkleri Vakfı Yayınları, No:1, Lefkoşa, KKTC 2011.

• Tuğ, Aydın Zeki, **Bütün Yönleriyle Kıbrıs Sorunu ve Denктаş**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2003.

• Tuncer, Hüner, **Kıbrıs Sarmalı**, Ümit Yayıncılık, Adana 2005.

• Tümerkan, Mete, <http://haberkibris.com/emekli-albaydan-sok-aciklamalar-2013-01-21.html> (Erişim Tarihi: 15.07.2016).

• Türkmen, Vural, "TMT Anılarım", **Kıbrıs Türk Millî mücadelesi ve Bu mücadelede TMT'nin Yeri**, Uluslararası Sempozyum, C II, Lefkoşa 2009, s.83-84.

• Uçarol, Rıfat, **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması Adanın İngiltere'ye Devri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1978.

• W. Byford-Johns, **Grivas and the Story of EOKA**, Robert Hale Ltd., London 1959.

• Yalçinkaya Cerrahoğlu, Zehra, **BM Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990)**, TC Kültür Bakanlığı, Ankara 1998.

• Yiğit Yüksel, Dilek, “Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi (1914-1958), **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C 8, S 18-19, Yıl:2009/ Bahar-Güz/ 2011, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

• Yurdakul, Erdal, **Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılaplarının Kıbrıs'ta Uygulanması**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2002.

• Yücel, Hasan Ali, **Kıbrıs Mektupları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957.

-----, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi**, Halkın Sesi Ltd., 1973, Ek II, s.V-XII.

Gazeteler

- Halkın Sesi
- Volkan
- Havadis
- Milliyet
- Hürriyet
- Cumhuriyet
- Sabah
- Akşam
- Ulus
- Açık Gazete

